

Uavhengig revisors beretning fra et brukerperspektiv

En kvalitativ studie av etterspørselen etter omtale av sentrale forhold ved revisjonen for ikke-børsnoterte selskaper

AMINA ØMER

MALENE LAUVE IRGENS

VEILEDER

Geir Haaland

Universitetet i Agder, 2018

Fakultet for Handelshøyskolen ved UiA

Forord

Denne masteroppgaven ble skrevet som en avsluttende del av masterstudiet i regnskap og revisjon ved Handelshøyskolen ved Universitetet i Agder. Masteroppgave er en obligatorisk del av siste semester på masterstudiet og utgjør 30 studiepoeng.

Temaet for oppgaven er revisjonsberetningen, nærmere bestemt det nye avsnittet i revisjonsberetningen som følge av den internasjonale revisjonsstandarden ISA 701 *“Kommunikasjon av sentrale forhold ved revisjonen i den uavhengige revisors beretning”*. Temaet ble valgt ut fra interesse samt inspirasjon fra en artikkel publisert i tidsskriftet Regnskap og Revisjon utgitt av Den norske Revisorforeningen. Dette er et tema hvor det er gjennomført lite forskning per dags dato hvilket ga motivasjon til å foreta en grundigere undersøkelse av relevant teori, praksis og eksterne synspunkter rundt temaet. Vi håper oppgaven vil gjøre brukerne av regnskapet mer oppmerksom på å bruke revisjonsberetningen og at det skal være relevant for fremtidig lovgivning innen revisjon.

Først og fremst vil vi takke vår dyktige veileder Geir Haaland for inspirasjon, oppfølging og gode tilbakemeldinger i prosessen. Takk til Den norske Revisorforeningen for inspirerende artikler og undersøkelser, og ikke minst til alle respondentene som har tatt seg tid i sine hektiske hverdager til å besvare våre spørsmål. Vi håper denne oppgaven er engasjerende og at du sitter igjen med dypere kunnskap innenfor dette temaet.

Amina Ømer

Malene Lauve Irgens

Sammendrag

Revisjonsberetningen er et produkt som stadig er i endring i takt med samfunnet. Hele strukturen og utformingen av en revisjonsberetning er endret etter de reviderte internasjonale revisjonsstandardene i ISA 700-serien. Den internasjonale organisasjonen IAASB, som gir standarder og veiledninger for revisjonsprofesjonen, har utgitt disse standardene. Alle selskaper som har aksjer eller obligasjoner notert på børs, ble fra og med 15. desember 2016 pålagt å inkludere omtale av sentrale forhold som følge av en ny revisjonsstandard, ISA 701 *“Kommunikasjon av sentrale forhold ved revisjonen i den uavhengige revisors beretning”*.

Undersøkelsen er gjennomført ved bruk av kvalitativ metode der vi har benyttet regnskapsbrukere som respondenter til å gi oss bedre innsikt i hva som etterspørres i en revisjonsberetning. Respondentene ble hovedsakelig delt i to grupper, hvorav den første gruppen består av respondenter fra kredittinstitusjoner og den andre gruppen består av respondenter fra investeringsselskaper. Det viktigste for oss var å få med respondenter som jobber med ikke-børsnoterte selskaper av en viss størrelse. Bakgrunnen for dette er basert på en antagelse om at disse selskapene vil ha en grad av kompleksitet som gjør at omtale av sentrale forhold ved revisjonen kan være nyttig og relevant for brukerne av regnskapet.

Funnene våre viser at omtale av sentrale forhold er ukjent for de fleste respondentene i denne undersøkelsen. Kun en respondent har sett en revisjonsberetning hvor omtale av sentrale forhold er inkludert. Likevel viser det seg at respondentene er svært positive til det nye tillegget i revisjonsberetningen. Samtlige respondenter gir uttrykk for at dette vil øke brukernytten og relevansen av revisjonsberetningen ved at den blir mer selskaps-spesifikk og mindre standardisert. De mener at dette vil være en supplerende informasjonskilde til de beslutningsprosessene som tas i forbindelse med enten kredittinnvilgning eller investering. På den annen side er enkelte av respondentene skeptiske til om denne endringen vil utgjøre en nevneverdig forskjell. Blant annet påpekes det at løpende kommunikasjon og møter med kunden trolig vil medføre at det nye tillegget i revisjonsberetningen kun vil være en bekreftelse på den informasjonen som de selv har innhentet gjennom dialogen med kunden. Det påpekes også at så lenge tillegget i revisjonsberetningen kun er lovpålagt for børsnoterte selskaper, vil det være en stor sannsynlighet for at dette ikke benyttes uten lovpålagt regulering av de resterende selskapene som ikke er børsnoterte.

Innholdsfortegnelse

Forord.....	2
Sammendrag.....	3
Oversikt over figurer og tabell	6
Figurer	6
Tabell.....	6
Forkortelser	7
Kapittel 1 Innledning.....	8
1.1 Tema og problemstilling	8
1.2 Bakgrunnen for forskning	8
1.3 Struktur.....	12
Kapittel 2 Historie	13
2.1 Definisjonen av revisjon.....	13
2.2 Behovet for revisjon.....	14
2.3 Revisjonens historiske utvikling	15
2.3 Nyere regulering.....	16
Kapittel 3 Teori	18
3.1 Årsregnskapet og interessenter.....	18
3.1.1 Ledelsen.....	20
3.1.2 Eierne som inn- og utsidere.....	20
3.1.3 Långivere	21
3.1.4 Myndighetene og samfunnet	21
3.2 Prinsipal-agent teorien.....	21
3.2.1 Interessekonflikt	23
3.2.2 Informasjonsasymmetri	23
3.3 Forventnings- og informasjonsgapet	24
3.4 Årsberetning	27
3.5 Revisjonsberetning	28
3.5.1 Fordeler og ulemper ved en standardisert revisjonsberetning	30
3.6 Endringer i revisjonsberetningen (ISA 701)	31
3.7 Erfaringer fra første året	34
3.8 Internasjonale erfaringer	36
Kapittel 4 Metode.....	40
4.1 Forskningsdesign.....	40
4.1.1 Valg av metode.....	40

4.1.2 Datainnsamlingsmetode	41
4.1.3 Intervjuguiden	42
4.2 Utvelgelse av respondenter	43
4.2.1 Utvalgsstørrelse	43
4.2.2 Utvalgsstrategi	43
4.2.3 Rekruttering av respondenter	44
4.3 Datainnsamling	45
4.3.1 Gjennomføring av intervjuene	45
4.3.2 Etske hensyn	47
4.4 Dataanalyse	47
4.5 Kvalitetskriterier	48
Kapittel 5 Presentasjon av funn	51
5.1 Bakgrunnsinformasjon om respondentene	51
5.2 Respondentenes informasjonskilder	52
5.3 Nåværende revisjonsberetning	56
5.4 Regnskapsbrukernes synspunkter rundt omtale av sentrale forhold	59
5.5 Betydningen og brukernytten av omtale av sentrale forhold	60
5.6 Økt tillit til revisors konklusjon i revisjonsberetningen	62
5.7 En supplerende informasjonskilde til en-til-en møtene?	64
5.8 Regnskapsbrukernes vurdering av sentrale forhold i en beslutningssituasjon	66
5.9 Kommunikasjonen mellom regnskapsbruker og regnskapsprodusent	67
5.10 Oppsummering	69
Kapittel 6 Konklusjon og avsluttende kommentarer	72
6.1 Begrensning i forskning	74
6.2 Videre forskning	75
Litteraturliste	77
Bøker	77
Artikler og rapporter	78
Stortingsmeldinger	81
Lover	82
Nettsider	83
Vedlegg 1: Intervjuguide kredittinstitusjon	86
Vedlegg 2: Intervjuguide investor	88
Vedlegg 3- Refleksjonsnotat Amina Ømer	91
Vedlegg 4 - Refleksjonsnotat Malene Lauve Irgens	94

Oversikt over figurer og tabell

Figurer

Figur 1 - Interessentmodellen.....	19
Figur 2 - Prinsipal-agent relasjonen	23
Figur 3 - Forventningsgapet	24
Figur 4 - Informasjonsgapet	26
Figur 5 - Ulike typer revisjonsberetninger	29
Figur 6 - Sammenligning av gammel og ny revisjonsberetning	32
Figur 7 - Omtale av sentrale forhold i Norge	35
Figur 8 - Topp 10 omtale av sentrale forhold i Singapore, Hong Kong og UK.....	38

Tabell

Tabell 1 - Bakgrunnsinformasjon om respondentene.....	52

Forkortelser

DnR: Den norske Revisorforeningen

FASB: Financial Accounting Standards Board

IAASB: International Accounting and Assurance Standards Board

IASB: International Accounting Standards Board

ISA: International Standards of Auditing

Ot.prp: Odelstingpropoisjon

Revisorloven: Lov om revisjon og revisorer

Kapittel 1 Innledning

Dette kapittelet utdyper tema og problemstilling for oppgaven. Videre gjøres det rede for bakgrunnen for forskningen før det til slutt gis en forklaring på oppgavens struktur og oppbygging.

1.1 Tema og problemstilling

Temaet for masteroppgaven er revisjonsberetning med fokus på den nye internasjonale revisjonsstandard ISA 701 «*Kommunikasjon av sentrale forhold ved revisjonen i den uavhengige revisors beretning*». Hovedformålet med oppgaven er å finne ut om dette tillegget i revisjonsberetningen også vil være nyttig å implementere for ikke-børsnoterte selskaper. Derfor har vi lagt til grunn følgende problemstilling:

Etterspør regnskapsbrukerne omtale av sentrale forhold ved revisjonen også for selskaper som ikke er børsnoterte?

Vi ønsker med dette å undersøke eksterne synspunkter som kan belyse problemstillingen, slik at vi kan få den nødvendige innsikten og kunnskapen som kreves for å oppnå formålet med undersøkelsen. Videre er undersøkelsen utformet slik at den tar sikte på å utforske synspunktene til regnskapsbrukere i tilknytning til revisors rapportering og den nye standarden ISA 701. Brukernes synspunkter vil omfatte både den nåværende revisjonsberetningen og den nye standarden som er obligatorisk for børsnoterte selskaper. Bakgrunnen for dette er at vi ønsker å forstå hva brukerne av regnskapet ønsker at revisjonsberetningen skal gi av informasjon, og hvorfor dette er viktig for dem. Sentralt for denne forståelsen er å belyse hvordan brukerne av regnskapet anser den nåværende revisjonsberetningens brukernytte. Videre vil disse synspunktene sammenlignes opp mot regnskapsbrukernes synspunkter i forhold til det nye avsnittet revisjonsberetningen og kravene som følger av standarden ISA 701.

1.2 Bakgrunnen for forskning

Forskning innenfor temaene revisjonskvalitet og revisjonsrapportering har en lang historie (Francis, 2011). Revisor spiller en viktig rolle i å tilføre tillit til selskapenes finansielle rapportering. Denne tilliten er svært viktig for funksjonen av det finansielle markedet (Rafen,

2016). Finanssskandaler verden over fra USA til Europa i begynnelsen av 2000-tallet har satt søkelys på revisors rolle. Dette inkluderer skandaler som Enron og WorldCom og store konkurser som Pamalat og Royal Ahold i Europa. Historisk sett er disse blant de største høyprofilerte finansielle skandalene på internasjonalt nivå. Eksterne revisorer i disse selskapene er ansvarlige for å ikke ha utført sine funksjoner som en uavhengig tredjepart. I deres finansielle rapporter inneholdt det mye feilinformasjon som ikke var i samsvar med virkeligheten (Soltani, 2014). Dermed har regulerende organer iverksatt en reform innenfor dette feltet (IAASB, 2013).

Forholdet mellom den uavhengige revisoren og selskapet som blir revidert har alltid vært uvanlig i juridisk forstand. Revisor leverer en bekreftelse som brukes av interessenter. Det er allmenheten som revisor utfører sitt arbeid for, men likevel er de valgt og kompensert av klientfirmaets eiere som ønsker å få et rent revisjonsbevis (Ball, 2009, s 284). Moderne selskaper er sterkt preget av separering av eierskap og kontroll ved at eierne har delegert en betydelig del av ansvaret for styring av selskapet til ledelsen. Det er dermed en fare for at det oppstår motstridende interesser mellom eierne og ledelsen. Disse konfliktene fører ofte til kostnader slik som behovet for kontrollinstrumenter som sikrer effektive beslutningsprosesser og maksimerer verdien av selskapet. Revisor, som en uavhengig tredjepart, bidrar til å redusere informasjonsasymmetrien som forekommer mellom eierne og ledelsen (Soltani, 2014).

Undersøkelser foretatt i forbindelse med revisjonsrapportering viser et betydelig forventningsgap mellom revisors rapportering og ulike grupper av interessenter. Dette medfører blant annet mangel på offentlig tillit til nytten og kvaliteten av den finansielle rapporteringen. Revisor har dermed en viktig jobb å gjøre overfor allmenheten og andre brukere av regnskapet med hensyn til å styrke tilliten mellom de ulike partene. Det må således være høyt nivå av åpenhet og kvalitet av den finansielle rapporteringen, samt effektivt samarbeid mellom selskapsledelsen og den eksterne revisoren (Gold, Gronewold & Pott, 2012).

Regnskapsbrukerne har etterspurt økt kvalitet og relevans av revisors kommunikasjon som fremkommer i revisjonsberetningen. Revisor tilegner seg verdifull informasjon og innsikt gjennom revisjonen av selskapet samt kommunikasjon med ledelsen. Denne informasjonen

ønsker interessentene å få innblikk i gjennom revisjonsberetningen (Schilder, 2015). Med hensyn til børsnoterte selskaper har interessentene oppfordret til at revisjonsberetningen skal gi mer innsikt i selskapsesifikke forhold utover normalberetning eller avvikende beretning (Gambler & Jeffrey, 2016). I forbindelse med en rekke internasjonale debattmøter med diskusjonstema om revisjonens fremtid, ble det fremhevet tre store utfordringer ved den nåværende revisjonsberetningen. For det første ble det påpekt at beretningen kun er adressert til aksjonærene, og for det andre at beretningen utstedes måneder etter periodens slutt og dekker hovedsakelig kun historisk finansiell informasjon. Til slutt ble det påpekt at det er en standardisert beretning som ikke gjenspeiler behovene til bestemte interessenter. Deltakerne på møtene dekket et bredt spekter av geografiske regioner, forretningsmiljø og kultur, hvilket indikerer at det er et tema som er av internasjonal interesse (Gambler & Jeffrey, 2016). Tilbakemeldingene fra investorer og andre brukere av regnskapet i Norge viser at de er svært positive til økt informasjonsverdi av revisjonsberetningen (Rafen, 2016).

Den nye endringen ISA 701 «*Kommunikasjon av sentrale forhold i den uavhengige revisors beretning*» er lovpålagt for alle børsnoterte selskaper med virkning fra 15. desember regnskapsåret 2016. For de øvrige selskapene er det valgfritt å benytte seg av dette. Ifølge Australian Government Auditing and Assurance Standards Board defineres børsnotert selskap som “*virksomheter som har aksjer eller andre verdipapirer notert på børs, eller handles i henhold til regelverket i en anerkjent børs eller et annet tilsvarende organ*”. Denne endringen er dermed et tiltak iverksatt for å tilfredsstille etterspørselen fra regnskapsbrukere ved å gjøre revisjonsberetningen mer relevant. Bakgrunnen for dette er blant annet de store finansskandalene som har satt søkelyset på arbeidet til revisor.

Definisjonen av omtale av sentrale forhold ved revisjonen:

Sentrale forhold er de forholdene som, etter revisors profesjonelle skjønn, var av størst betydning ved revisjonen av regnskapet for den aktuelle perioden. Sentrale forhold ved revisjon velges blant de forhold revisor har kommunisert om med dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll.

(IAASB, Auditor Reporting- Illustrative Key Audit Matters. 2015)

Med implementeringen av ny struktur, inkludert beskrivelse av sentrale forhold ved revisjonen utgjør revisjonsberetningene i gjennomsnitt 5-6 sider. Gjennom dette avsnittet som følger av ISA 701, har revisor mulighet til å forklare omverdenen hvilke forhold som vurderes

som mest sentrale og hvordan de er revidert (Schilder, 2015). Landene som har implementert dette tillegget i beretningen noen år tidligere enn Norge, har mottatt gode tilbakemeldinger fra regnskapsbrukerne og er dermed svært positive til videre utvikling. Derfor antar vi også at implementeringen vil ha lignende effekt her i Norge. Finans Norge og Folketrygdfondet mener at det nye tillegget vil være mer relevant for brukerne av selskapets årsregnskap, og i tillegg vil kunne bidra til å øke kvaliteten i selve rapporteringen (Rafen, 2016).

Den norske revisorforeningen gjennomførte i forbindelse med DnR-dagen i 2017 en undersøkelse med erfaringer fra første året med implementeringen av omtale av sentrale forhold ved revisjonen. Ut ifra undersøkelsen som ble foretatt av DnR viser det seg at det er ca. 150 børsnoterte selskaper i Norge som omfattes av ISA 701. Næringslivet i Norge er imidlertid slik at flesteparten av selskapene er unoterte. Dette inkluderer alt fra små enkeltpersonsforetak til betydelig store aksjeselskaper. Ifølge statistisk sentralbyrå er det 577 067 virksomheter i Norge (sist oppdatert 26. januar 2018). Av disse utgjør aksjeselskaper som ikke er børsnoterte totalt 243 157 (NOU 2015:10, s. 284). I artikkelen «*Unoterte aksjeselskaper er viktige, utforskede og spesielle*» viser Janis Berzins og Øyvind Bøhren at unoterte selskaper representerer en betydelig større del av norsk verdiskaping sammenlignet med selskaper notert på Oslo Børs. Artikkelforfatterne poengterer samtidig et viktig poeng ved at interessentene i unoterte aksjeselskaper i større grad kan oppleve det som kalles et informasjonsunderskudd sammenlignet med interessentene i aksjeselskaper notert på børs. Dette er grunnet en lavere grad av transparens ved unoterte aksjeselskaper sammenlignet med noterte aksjeselskaper (Berzins & Bøhren, 2009). I NOU 2015:10 kommenteres det blant annet at antall publiserte studier rundt det ikke-børsnoterte segmentet er få, men at det oppleves en økt interesse rundt forskning innen dette segmentet. En lavere grad av transparens og innsikt i ikke-børsnoterte aksjeselskaper samt interessentenes opplevde informasjonsunderskudd peker i retning av et behov for forskning som kan bidra til å belyse interessentenes etterspørsel etter informasjon som kan benyttes i beslutningssituasjoner med hensyn til ikke-børsnoterte aksjeselskaper.

Omtale av sentrale forhold ved revisjonen er som nevnt frivillig for små og mellomstore selskaper som har revisor. Det er ingenting i veien for at det brukes ettersom selskapet og/eller revisor finner det hensiktsmessig. Ifølge Hagen kan implementeringen av omtale av sentrale forhold ved revisjonen ha en positiv effekt på brukernes oppfatning av både selskapet og revisjonen av årsregnskapet (Hagen, 2016, s. 41). For tiden foreligger ikke data på om

omtale av sentrale forhold ved revisjonen er blitt benyttet blant ikke-børsnoterte aksjeselskaper.

Det vi er interessert i å finne ut av er om det er etterspurt blant regnskapsbrukerne at det nye avsnittet i revisjonsberetningen også innføres for små og mellomstore selskaper. Vil inkluderingen av omtale av sentrale forhold ved revisjonen for ikke-børsnoterte selskaper skape nytte for regnskapsbrukere?

1.3 Struktur

Kapittel 1 tar for seg oppgavens tema og problemstilling samt bakgrunn for forskning. Kapittel 2 forklarer nærmere innholdet i revisjonen, i tillegg til revisjonens historiske utvikling og nyere bestemmelser og reguleringer. Kapittel 3 redegjør for sentrale teorier, begreper samt reguleringer og bestemmelser for revisors arbeid. Videre gir kapittelet en innsikt i hvordan revisjonsberetningen er utformet samt den nye revisjonsstandarden ISA 701. Kapittel 2 og 3 er ment å gi en grunnleggende forståelse for oppgaven og er dermed ment å legge det teoretiske grunnlaget for videre diskusjon av funnene. Kapittel 4 omhandler forskningsdesignet som studien baserer seg på og begrunnelsene for avgjørelser i prosessen. Blant annet gis det en begrunnelse for valg av den kvalitative forskningsmetoden og hvordan de semistrukturerte dybdeintervjuene ble gjennomført. Kapittel 5 inneholder en presentasjon av funnene fra undersøkelsen og diskusjon av resultatene. Avslutningsvis i kapittel 6 gis det en konklusjon basert på våre funn i studien, begrensning i forskningen samt forslag til videre forskning innenfor temaet.

Kapittel 2 Historie

I dette kapitlet gis det innblikk i revisjonens formål og innhold, samt bakgrunnen for og behovet for revisjon. Det gis også en kort oversikt over revisjonens historiske utvikling, i tillegg til nyere bestemmelser som regulerer revisors arbeid frem til avgivelse av revisjonsberetningen.

2.1 Definisjonen av revisjon

Det er angitt i Lov om revisjon og revisorer fra 15. januar 1999 at revisor skal være allmennhetens tillitsperson og at revisor skal utøve sin virksomhet med utgangspunkt i tillitserklæringen. God revisjonsskikk og revisjonsstandardene danner rammen for hvordan revisor skal utføre revisjonen og bidrar med dette til at det skapes tillit mellom revisor og allmennheten (Revisorforeningen, 2017).

Foretakets ledelse utarbeider årsregnskapet og årsberetningen som gjøres tilgjengelig for omverdenen (Gulden, 2015). Ledelsens utarbeidelse skal formidle foretakets finansielle stilling og utvikling. Dette danner beslutningsgrunnlaget for brukerne av den økonomiske informasjonen slik at de skal kunne fatte gode beslutninger (Altinn, 2018). En av revisors viktigste oppgaver i denne sammenheng er å granske og attestere årsregnskapet slik at brukerne av årsregnskapet kan ha tillit til at den tilgjengelige informasjonen i det vesentlige er korrekt (Gulden, 2015).

I enkelte situasjoner kan det imidlertid være av interesse for ledelsen å avgi uriktig informasjon om foretakets finansielle stilling. Det kan også oppstå utilsiktede feil i årsregnskapet som brukerne kan ha interesse av å bli opplyst om. For å imøtekomme mottakernes informasjonsbehov har løsningen blitt å oppnevne en uavhengig og objektiv tredjepart, det vil si en ekstern revisor. (Gulden, 2015).

Gulden har definert ekstern revisjon slik:

«Ekstern revisjon består i at en person med høy økonomisk kompetanse, som er uavhengig av, og som ikke har særinteresser i foretaket, går inn i foretaket og gjennomfører en granskning

av informasjonen foretaket gir til omverdenen, og attesterer overfor allmennheten at informasjonen etter vedkommendes mening er uten vesentlige feil». (Gulden, 2015, s. 19)

2.2 Behovet for revisjon

Økonomiske virksomheter var i tidligere tider drevet i små enheter hvor håndverkeren fungerte både som leder og eier av den investerte kapitalen. Vedkommende var også ofte eneste arbeider i virksomheten. I dagens samfunn er det fortsatt mange virksomheter som drives i små enheter hvor en og samme person innehar rollen som både eier og daglig leder. Mellom de tre gruppene ledelse, eier og ansatt har det i senere tid oppstått en gradvis splittelse. Dette skjedde med utgangspunkt i økt størrelse på virksomhetene og et tilsvarende økt behov for kontroll av ledelsens handlinger og forvaltning av investerte midler (Gulden, 2015). Fokuset på omtale av sentrale forhold ved revisjonen vil hovedsakelig være mest aktuelt for virksomheter hvor det har vært en økning både med hensyn til kompleksitet og interesser, samt splittelse av ledelses- og eierrollen.

I tillegg til splittelsen av de tre interessegruppene skjedde det endringer på eiersiden av virksomhetene som medførte at det oppstod et behov for en uavhengig og objektiv tredjepart. Endringen skjedde i takt med at flere virksomheter ble drevet som aksjeselskaper med mange aksjonærer med ulik geografisk tilhørighet. Virksomhetenes økte størrelse og kompleksitet, samt manglende regnskapsforståelse og kapasitet hos eierne, medførte liten mulighet for at eierne selv kunne kontrollere hvordan ledelsen forvaltet den investerte kapitalen. Løsningen ble å ansette en ekstern og uavhengig revisor som innehar den nødvendige kompetansen for å attestere årsregnskapets riktighet (Gulden, 2015).

I senere tid har flere eksterne interessegrupper blitt trukket inn i virksomhetenes drift, blant annet finansinstitusjoner og leverandører. Av hensyn til disse interessegruppens behov for en attestasjon av årsregnskapets riktighet, ble det hensiktsmessig å utvikle en ordning med en ekstern revisor som er uavhengig av alle parter (Gulden, 2015). Denne ordningen består fortsatt i dagens samfunn og utgjør en viktig samfunnsmessig funksjon ved å ivareta interessentenes behov for innsyn og kontroll (NOU 2008:12, s. 72).

2.3 Revisjonens historiske utvikling

Den første lovbestemmelsen for revisjon av private regnskaper i Norge kom i 1899.

Bakgrunnen for dette var at daværende konkurslov ble endret slik at retten kunne oppnevne en eller flere revisorer til å revidere regnskaper i forbindelse med konkursbo. Endringen omfattet i tillegg krav til at det ved valg av revisor skulle tas hensyn til revisors sakkyndighet og uavhengighet overfor skyldnerens virksomhet. Konkurslovens bestemmelser om revisjon fikk på den måten stor betydning for fremveksten og utviklingen av revisjon som profesjon. (Gulden, 2015, s. 33).

Det var omkring 1890 at revisjon fikk status som et eget yrke. Før dette, i første halvdel av det 18. århundret, var det først og fremst banker og forsikringsselskaper som dekket sitt behov for kontroll av riktigheten av regnskapsinformasjonen ved at bankansatte og bokholdere utførte revisjonsoppdraget. Mot slutten av 1900-tallet ble det imidlertid mer og mer vanlig at også handel- og industribedrifter av en viss størrelse engasjerte ansatte til å utføre interne revisjonsoppdrag. På den tiden bestod revisjonsarbeidet stort sett av bilagskontroll. (Gulden, 2015, s. 32).

I 1890 tok Norges Handelsstands Forbunds generalforsamling initiativ til autorisasjon av revisorer ved å rette en henvendelse til myndighetene om dette. Det var imidlertid først i 1910 at en avtale om børsautorisasjon av revisorer ble inngått mellom Oslo Børs og de praktiserende revisorene. Avtalen inkluderte regler for de børsautoriserte revisorenes arbeid, blant annet at det skulle gjennomføres fem års praksis i revisjonsvirksomhet samt bestå en autorisasjonseksamen. Det ble også innført krav om at en børsautorisert revisor måtte avlegge et løfte om ikke å drive virksomhet som kunne komme i konflikt med revisorrollen, og et taushetsløfte med hensyn til informasjon revisor blir gjort kjent med gjennom sin virksomhet. Videre omfattet børsautorisasjonen at revisor måtte forsikre seg om at regnskapet gjenspeilet faktiske forhold før revisor med sin underskrift bekreftet regnskapets riktighet. I dagens samfunn er bekreftelsen av regnskapets riktighet ved revisors underskrift fortsatt en del av revisjonspraksisen gjennom det som i senere tid er blitt kjent som revisors sluttprodukt, også kalt revisjonsberetningen. I tiden etter 1910 innførte også Drammen, Stavanger, Bergen og Fredrikstad krav om børsautorisasjon for revisorer som reviderte selskaper på Oslo børs. (Gulden, 2015, s. 33)

I 1910 ble det vedtatt et forslag til aksjeloven som innebar revisjonsplikt for aksjeselskapene. Bakgrunnen for forslaget var tanken om å beskytte aksjonær- og kreditorinteresser. Det var imidlertid ingen krav til uavhengighet, kvalifikasjoner eller utførelse i forbindelse med revisors arbeid. Tittelen revisor var med andre ord ikke beskyttet. Dette ble på nytt tatt opp i 1924 med bakgrunn i en tilføyelse i aksjeloven fra 1916 som omfattet revisjon av forretningens drift. Justisdepartementet ønsket at kun kvalifiserte og samvittighetsfulle personer skulle kunne revidere aksjeselskapene. Det ble dermed avgitt en innstilling fra Handelsdepartementets komité om absolutt beskyttelse av tittelen. Forslaget ble imidlertid avvist på bakgrunn av en antakelse om at yrkesmonopol for de autoriserte revisorene ville medføre at det ble for få praktiserende revisorer til å dekke behovet for revisjon. (Gulden, 2015, s. 35)

I 1999 ble det vedtatt ny revisorlov som inneholdt flere vesentlige endringer i forhold til tidligere revisorlov av 1964. Endringene omfattet blant annet omformulering og utvidelse av revisjonens formål, krav til utdanning og innholdet i revisjonsberetningen. Det ble også innført krav om sikkerhetsstillelse, nye unntak fra taushetsplikten og innskjerpede regler om inhabilitet (Gulden, 2015, s. 41). Kravet om at revisjonen skal utføres i henhold til den rettslige standarden «god revisjonsskikk» ble innført i revisorloven av 1964, og videreført til den nye revisorloven (Gulden, 2015, s. 42). Til revisorloven av 1999 kommenterte NOU 1997:9 (NOU 1997:9, s. 27):

«Revisors oppgaver, plikter og ansvar er definert gjennom lov, forskrift og god revisjonsskikk. Den rettslige standarden «god revisjonsskikk» benyttes i lovgivningen i stedet for detaljregler, og gir muligheter for en mer dynamisk utvikling av fagområdet».

2.3 Nyere regulering

Etter Norges inntreden i EØS i 1994 ble det nødvendig å innrette revisorloven etter EØS sine gjeldende regler og direktiver. I 2006 ble det tidligere revisjonsdirektivet, også kalt «åttende direktiv», avløst av EUs nye revisjonsdirektiv, Directive 2006/43/EC. Året etter ble det fremmet forslag om norsk tilpasning til det nye revisjonsdirektivet og gjennom Finansdepartementets lovforslag i Ot.prp. nr. 78 (2008-09) *Om lov om endringer i revisorloven og enkelt andrelover*, trådte de fleste endringene i revisorloven i kraft i 2009. (Gulden, 2015)

Revisjonsbransjen er i stadig endringer på grunn av behovet for å tilpasse lovreguleringen etter hvordan næringslivet opererer. Siden høsten 2015 har det vært arbeidet med å erstatte gjeldende revisorlov med en helt ny lov som skal være mer tidsriktig. Ikrafttreddelsen av ny revisorlov er antatt å skje i løpet av 2019, eller tidlig i 2020 (Knudsen, 2017). Det ventes betydelige endringer i den nye loven. Blant annet forventes det i forbindelse med revisorutdanningen at det blir et krav om relevant mastergrad for å oppnå revisorgodkjenning. Det er også ventet endringer i reguleringen av revisors oppgaver og erstatningsansvar, blant annet oppheving av lovkravet om revisors sikkerhetsstillelse i tilfeller ved mulig erstatningsansvar (Revisorforeningen, 2017).

Innenfor temaet revisjonsberetning, som er utgangspunktet for denne oppgaven, har det skjedd betydelige endringer i reguleringen av kravene til revisors arbeid. Som en konsekvens av flere globale finansskandaler, samt stor etterspørsel fra regnskapsbrukere, innførte IAASB nye standarder for revisjonsberetningen med virkning for regnskapsåret 2016. Internasjonale endringer i regulering og krav til utøvelse og gjennomføring av revisjonen påvirker også nyere regulering i Norge. Den nye revisorloven skal, ifølge lovutvalget, rette seg etter internasjonale krav med hensyn til revisors rapportering. Lovutvalgets forslag inneholder således ingen krav til særnorske tillegg. Fokuset vil heller rettes mot mer relevant rapportering, blant annet til styret (Revisorforeningen, 2017).

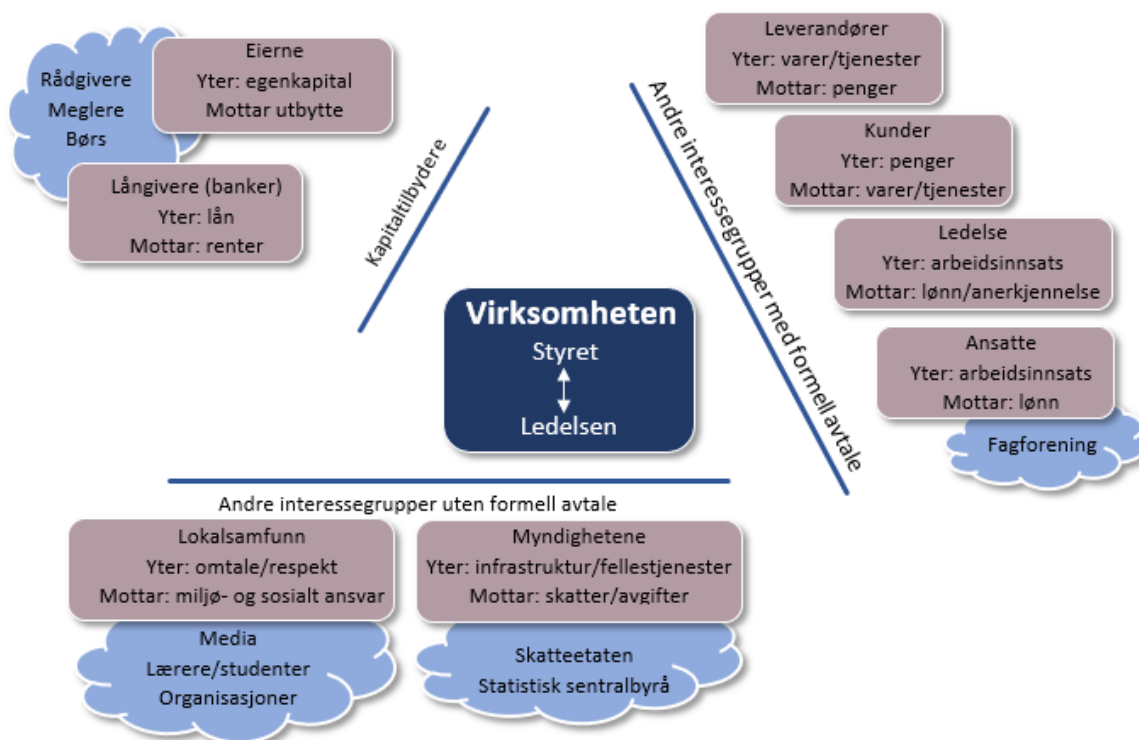
Kapittel 3 Teori

I dette kapitlet gjøres det rede for sentrale teorier, begreper, samt reguleringer og bestemmelser for revisors arbeid. Blant annet vil det gis en innsikt i prinsipal-agent teorien som utgjør grunnlaget for at det eksisterer et behov for revisjon. Deretter tar vi for oss temaet om forventningsgap i revisjon og hvordan dette relaterer seg til temaet for denne studien. Det vil også gis en forklaring på hva en revisjonsberetning er og hvilke lovbestemmelser og standarder som legges til grunn.

3.1 Årsregnskapet og interessenter

Regnskapspliktige foretak er pålagt å avgi årsregnskap. Dette er informasjon som offentliggjøres med formål å formidle riktig og relevant informasjon til brukerne av regnskapet. Informasjonen skal bidra til at brukerne av regnskapet skal kunne fatte gode beslutninger basert på foretakets finansielle stilling og økonomisk utvikling. Årsregnskapet inneholder resultatregnskap, balanse, noter og eventuelt kontantstrømoppstilling og revisjonsberetning. (Altinn, 2018)

Regnskapsbrukerne, også kalt foretakets interessenter, kjennetegnes ved at de besitter ressurser som foretaket av avhengig av (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 115). Et annet kjennetegn er at regnskapsbrukerne har behov for beslutningsnyttig informasjon til hjelp ved ressursallokering. Informasjonsbehovet kan imidlertid variere mellom regnskapsbrukerne med hensyn til informasjonens omfang og innhold. Det kan dermed være nødvendig å prioritere enkelte grupper av regnskapsbrukere som har et særlig behov for regnskapsinformasjon. Standardsetterne IASB og FASB har i denne sammenheng valgt å vektlegge informasjonsbehovet til investorer, långivere og deres rådgivere (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 117). Dette har imidlertid møtt sterk kritikk og det argumenteres for at regnskapets nytteverdi reduseres ved at ikke flere brukergrupper hensyntas. Baksaas og Stenheim (2015) har illustrert i følgende figur at et foretak kan ha flere ulike grupper av interessenter som har et direkte eller indirekte kontraktsforhold til foretaket.

Figur 1 - Interessentmodellen

For at årsregnskapet skal kunne bidra med beslutningsnyttig informasjon, må det oppfylle noen kvalitetskrav. Kravene tar utgangspunkt i IASB (2010) sitt rammeverk og skal legge til rette for at den informasjonen brukerne av regnskapet benytter seg av ved beslutningstaking er forståelig, relevant, troverdig og sammenlignbar. Kvalitetskravet forståelighet innebærer at en regnskapsbruker med en viss grunnleggende forståelse av økonomi og regnskap, kan forstå og benytte seg av informasjonen i regnskapet. Det andre kvalitetskravet knytter seg til at regnskapsinformasjonen må være relevant for brukernes beslutningstaking. Det vil si at informasjonen må ha potensiale til å kunne påvirke regnskapsbrukernes beslutninger. Det tredje kvalitetskravet knytter seg til informasjonens troverdighet. Dersom regnskapsbrukerne ikke har tillit til at informasjonen avspeiler reelle økonomiske verdier, vil ikke informasjonen kunne brukes i en beslutningssituasjon til tross for at kravene om forståelighet og relevans er oppfylt. Det siste kravet knytter seg til regnskapsinformasjonens sammenlignbarhet. Dette innebærer for det første at foretakene benytter seg av ensartede regnskapsprinsipper, og for det andre at prinsippene er konsistente over tid. Regnskapsbrukernes behov for sammenlignbar informasjon, også på tvers av landegrensener, ivaretas blant annet gjennom den globale utbredelsen av regnskapsspråket International Financial Reporting Standards. (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 31). Behovet for internasjonalt sammenlignbare regnskaper

har blant annet blitt påpekt av Kjell Ove Røsok i artikkelen «*Vil ny regnskapslov gi internasjonalt sammenlignbare regnskaper?*» hvor han diskuterer hvorvidt forslaget til ny norsk regnskapslov i NOU 2015:10 *Lov om regnskapsplikt* vil innfri dette formålet. Røsok har i denne sammenheng benyttet Brunssons (2000) teoretiske rammeverk for *uniformity* til å analysere hvorvidt lovutvalget sitt forlag med hensyn til IFRS for små og mellomstore foretak bidrar til internasjonalt sammenlignbare regnskaper. Under artikkelens oppsummering kommenterer Røsok at regnskapsstandarden bidrar til sammenlignbare regnskaper i begrenset grad for norske foretak ettersom få viktige handelspartnere har tatt i bruk standarden. Det presiseres imidlertid at en overgang fra norske regnskapsregler til en internasjonal standard trolig kan bidra til bedre regnskapsforståelse og kommunikasjon mellom norske og utenlandske aktører (Røsok, 2017, s. 29-37).

3.1.1 Ledelsen

Tellefsen og Langli (2005) skiller regnskapsbrukerne inn i to hovedkategorier avhengig av hvem som mottar regnskapsinformasjonen. Den første gruppen er eksterne beslutningstakere og kalles «utsidere», mens den andre gruppen er interne beslutningstakere og kalles «innsidere» (Tellefsen & Langli, 2005, s. 7). Foretakets ledelse er i denne sammenheng innsidere på grunn av tilgangen til detaljkunnskap om foretaket. Ledelsen har i teorien uinnskrenket tilgang til informasjon om foretakets drift og økonomiske stilling. Informasjonstilgangen skal bidra til å legge til rette for at foretakets overordnede mål blir nådd, og at ledelsen har løpende oversikt over foretakets likviditet (Gulden, 2015, s. 34).

3.1.2 Eierne som inn- og utsidere

Tellefsen og Langli (2005) anser eiere som både nåværende eller potensielle investorer. Som regnskapsbruker kan eier være utsider eller innsider avhengig av foretakets størrelse. I større selskaper og børsnoterte selskaper er det vanlig at eier er utsider, mens det i mindre selskaper er mer vanlig at en person innehar både rollen som eier og daglig leder (Tellefsen & Langli, 2005, s. 9). Videre fokus på eierne som interessenter vil ta utgangspunkt i posisjonen som utsider ettersom det bedre får frem ulikhetene i informasjonsbehov mellom de to interessegruppene. Eierne ønsker som oftest å maksimere sin avkastning på den investerte kapitalen. Regnskapsinformasjonen bidrar i denne sammenheng til å gi eierne nødvendig innsikt i foretakets egenkapital og risikoeksponering (Gulden, 2015, s. 34). Det følger av Lov

om aksjeselskaper fra 1997 § 6-14 (4) at daglig ledelse innebærer et ansvar for en betryggende formuesforvaltning. Foretakets eiere har dermed et behov for oversikt og kontroll over at ledelsen ivaretar sin forvaltningsoppgave. Denne oversikten og kontrollen oppnås gjennom innsyn i det avlagte årsregnskapet.

3.1.3 Långivere

I mange sammenhenger vil eierne og långiverne foreta parallelle vurderinger med hensyn til den avgitte regnskapsinformasjonen (Tellefsen & Langli, 2005, s. 11). Långiverne vil imidlertid være særlig opptatt av om foretaket har en inntjening som gjør det i stand til å betale renter og avdrag til rett tid, og om foretaket har realiserbare verdier som kan stilles som sikkerhet slik at långiveren får sitt tilgodehavende tilbake (Tellefsen & Langli, 2005, s. 11).

3.1.4 Myndighetene og samfunnet

Som regnskapsbruker befinner skatte- og avgiftsmyndighetene seg i en særstilling på grunn av deres lovforankrede tilgang til informasjon (Tellefsen & Langli, 2005, s. 13). Hovedformålet med regnskapsinformasjonen som myndighetene mottar er å kontrollere om bedriften har betalt de pålagte skattene og avgiftene. Videre vil samfunnet også være en viktig bruker av regnskapet. Foretaket har interesse av at samfunnet gir omtale og respekt slik at de kan oppnå en positiv holdning til virksomheten blant interessentgruppene. Dette medfører blant annet at mange foretak er bevisste sitt sosiale ansvar både når det kommer til miljø og verdiskapning. Blant større foretak er det vanlig å utarbeide miljø- og verdiskapningsrapporter i tillegg til å gi innsyn i virksomheten gjennom årsrapporten (Tellefsen & Langli, 2005, s. 13).

3.2 Prinsipal-agent teorien

Forholdet mellom prinsipal og agent er en av de eldste og den mest vanligste formen for sosial interaksjon. Ross sier at dette agentforholdet oppstår mellom to eller flere parter når den ene er utpekt som agent handler for eller opptrer som representant for den utpekte oppdragsgiveren, altså kalt prinsipal. Agenten tar med andre ord beslutningsprosesser på vegne av oppdragsgiveren (Ross, 1973). På den måten må prinsipalene stole på at agenten opptrer i deres beste interesse. Agenten sitter i en maktposisjon som prinsipalen til en viss

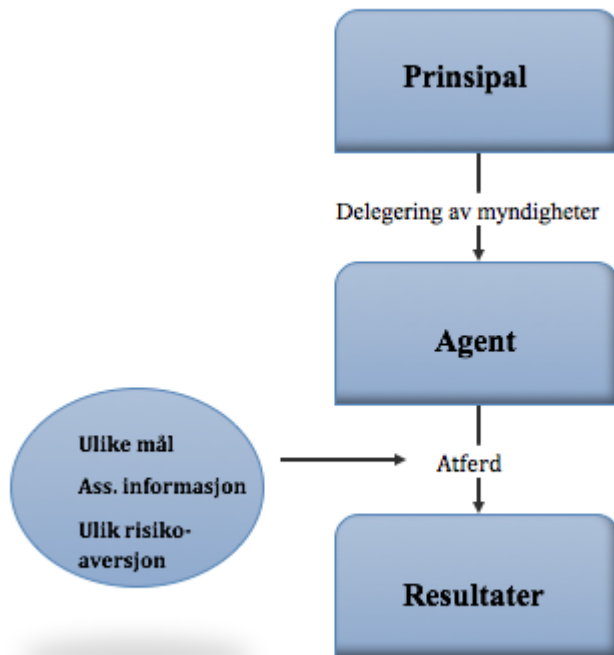
grad må akseptere for at agenten beholdes. Prinsipalen på den andre siden er avhengig av de handlingene som utføres av agenten (Busch, Vanebo & Dehlin, 2010, s. 131).

De moderne selskapsformene med en betydelig størrelse og kompleks struktur har ført til en splittelse mellom eierne og de som styrer selskapet til daglig. Eierne delegerer driften av firmaet til ledelsen, som gjerne besitter en større kompetanse enn eierne. I denne sammenhengen er eierne prinsipalen og ledelsen agenten. Eierne antas å ikke kunne overvåke ledelsens handlinger til enhver tid, og er som regel fraværende i virksomhetens dagligdagse drift. Mangel på overvåking og fordeling av informasjon fører til informasjonsasymmetri og interessekonflikt mellom de to partene. Eierne kan imidlertid observere resultatene av ledelsens handlinger, i form av firmaets årsregnskap (Grossmann & Hart, 1983). En revisjon gir en uavhengig kontroll av arbeidet som er utført av agenten og bidrar til å opprettholde sikkerhet og tillit.

Resultatet blir at eierne og ledelsen ikke deler den samme informasjonen og kanskje ikke det samme målet. Det oppstår informasjonsasymmetri og interessekonflikter mellom eierne og ledelsen i selskapet. Eierne kan mangle tillit til ledelsen og vil behøve noen mekanismer som kan styrke denne tilliten. Et eksempel på en slik mekanisme er revisjon av årsregnskapet (The Institute of Chartered Accountants in England & Wales, 2005, s. 4).

Denne teorien har dermed to viktige prinsipper; informasjonsasymmetri og interessekonflikt. Disse prinsippene gjør at prinsipalen reduserer sin tillit til agenten. Prinsipalen vil forsøke å løse disse problemene ved å sette inn mekanismer som konvergerer begge parters interesser og redusere omfanget av informasjonsasymmetri og opportunistisk oppførsel (The Institute of

Chartered Accountants in England & Wales, 2005, s. 6).

Figur 2 - Prinsipal-agent relasjonen

3.2.1 Interessekonflikt

Interessekonflikt kan oppstå når ansvar fra eierne blir delegert til ledelsen. Agenten får rom til å ivareta en selvstendig atferd. Det vil forekomme mulighet for at agenten utøver handlinger som ikke er optimal fra prinsipalens synspunkt. (Busch et al., 2010, s.132). Det kan være mål som ikke står i linje med organisasjonens interesser. Et eksempel er at eierne ønsker å sikre langsiktig lønnsomhet for virksomheten, mens ledelsen ofte har private og kortsiktige interesser. (Myrtveit & Nygaard, 2001). Ledelsen kan bli påvirket av faktorer som økonomisk belønninger, muligheter i markedet og andre parter som ikke er direkte relevante for eierne. Dermed kan ledelsens interesser være i direkte strid med aksjonærens mål.

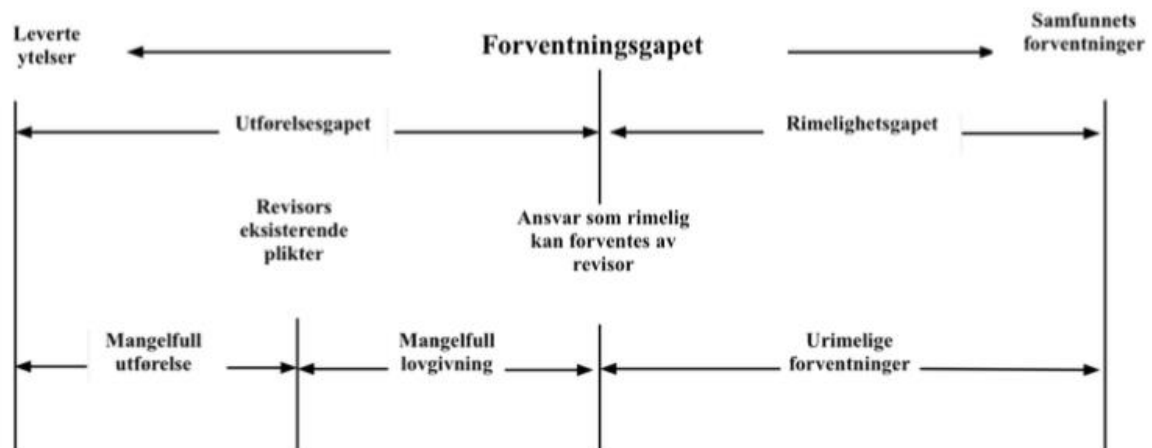
3.2.2 Informasjonsasymmetri

Eierne, ofte fra de store selskapene, er passive og aksepterer informasjonen presentert av ledelsen. Eierne er ofte ikke med i bedriftens dagligdagse styring som begrenser muligheten til å kontrollere agentens aktivitet. (Busch et al, 2010, s. 133). Ledelsen har normalt mye

bedre innsikt og kjennskap til hvordan selskapet fungerer enn eierne. Ledelsen kan ha ulike incentiver til å holde informasjon tilbake fra eierne. Ledelsen kan være i besittelse av informasjon som eierne ikke har tilgang til. Dette påvirker nivået av tillit som eierne vil ha i sin ledelse (Myrteveit & Nygaard, 2001). Manglende informasjon omkring forholdet mellom ledelsens beslutninger og økonomisk resultat fører til at eierne som ikke involverer seg i driften av selskapet står i en informasjonsmessig ugunstig situasjon. (Milgrom & Roberts, 1992).

3.3 Forventnings- og informasjonsgapet

Forventningsgapet innenfor revisjon refererer til forskjellen mellom det allmennheten og andre brukere av finansregnskapet oppfatter som revisors ansvar å være og hva revisor mener er deres ansvar (McEnroe & Martens, 2001, s. 345). Dette kan illustreres ved bruk av modellen til Porter (Porter, 1993, s. 50. Oversatt av Sondre Dahl Lillestrand og Irmelin Pedersen):

Figur 3 - Forventningsgapet

I følge modellen til Porter består forventningsgapet av to hovedkomponenter kalt utførelsesgapet og rimelighetsgapet. Teoretisk sett skal ikke forventningsgapet eksistere når disse to komponentene møtes på det nivået av ansvar som rimelig kan forventes av revisor. Porter definerer rimelighetsgapet som “*et gap mellom hva samfunnet forventer at revisor skal oppnå og hva revisor med rimelighet kan forventes å oppnå*” (Porter, 1993, s. 50).

Ved planleggingen og utførelsen av revisjonen er det forutsatt at revisor kan anta at brukerne ”(a) Har rimelig kunnskap om forretningsmessige og økonomiske aktiviteter og regnskap og en vilje til å studere informasjonen i regnskapet med rimelig grundighet; (b) Forstår at regnskapet er utarbeidet, presentert og revidert i forhold til vesentlighetsgrenser; (c) Erkjenner de iboende usikkerhetene ved måling av beløp basert på bruk av estimer, skjønn og vurdering av fremtidige hendelser; og (d) Fatter rimelige økonomiske beslutninger på grunnlag av informasjonen i regnskapet” (ISA 320 punkt 4). Det er denne antagelsen revisor går ut ifra ved revisjonen av årsregnskapet. Likevel kan regnskapsbrukere ha urimelige forventninger til arbeidet utført av revisor. Regnskapsbrukere kan ha en avvikende oppfatning og ønsker seg en revisjonsberetning med 100% betryggende sikkerhet for at regnskapet er i orden. Ut ifra ISA 320 viser det en feilaktig forståelse fra regnskapsbrukernes perspektiv rundt profesjonen og begrensninger i arbeidet til revisor.

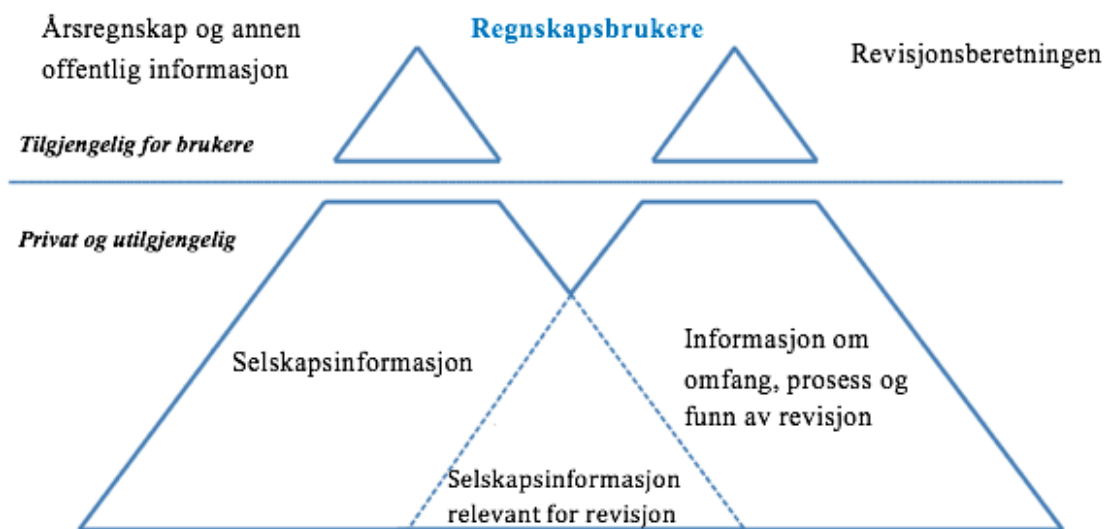
Den andre komponenten, utførelsesgapet, defineres som “*et gap mellom det samfunnet med rimelighet kan forvente at revisor skal oppnå og hva revisor oppfattes å oppnå*” (Porter, 1993, s. 50). Utførelsesgapet er igjen delt opp i to deler; mangelfull lovgivning og mangelfull utførelse. Videre defineres mangelfull lovgivning som “*et gap mellom de pliktene som med rimelighet kan forventes av revisor og revisors eksisterende plikter som er definert i lover og standarder*” (Porter, 1993, s. 50). Revisor utfører arbeidet sitt i henhold til det som kreves av gjeldende lovgivning. Ved mangelfull lovgivning eller lovgivning som ikke er tilpasset for samfunnet, er det lov- og standardsettere som vil være ansvarlig for forventningsgapet som oppstår mellom regnskapsbrukere og arbeidet til revisor.

Den andre delen, mangelfull utførelse, defineres som “*et gap mellom forventet standard utførelse av revisors eksisterende plikter og revisors utførelse av plikter som oppfattet og forventet av samfunnet*” (Porter, 1993, s. 50). Dette gapet oppstår når samfunnet vurderer revisors arbeid til å ikke kunne være tilfredsstillende i forhold til det revisor er ment til å utføre. Her ligger “feilen” hos revisor.

Undersøkelsen gjennomført av McEnroe & Martens viser at investorer har høyere forventninger til revisjonsberetningen enn det den gir av informasjon. Forventningsgapet ligger blant annet i at regnskapsbrukere mener at revisor ikke kun skal gi en revisjonsuttalelse, men også tolke regnskapet på en slik måte at det det hjelper brukerne med vurdering av mulige investeringer (McEnroe & Martens, 2001, s. 347). I følge IAASB har det blitt foreslått at den såkalte forventningen fra regnskapsbrukere delvis skyldes måten revisor kommuniserer

sin konklusjon i revisjonsberetningen. Det standardiserte språket som er brukt for å beskrive revisors arbeid i revisjonsberetningen, gir ikke brukere et komplett bilde av omfanget og de prosedyrene som revisor har brukt under revisjonen (IFAC, 2011, s.7). Dermed er det et gap mellom hva som faktisk er gjort og arbeidet som oppfattes av andre i forbindelse med utarbeidelse av revisjonen. Intensjonen ser ut til å gi regnskapsbrukere mer informasjon om revisors ansvar enn å gi informasjon om resultatene av det spesifikke oppdraget (Humphrey, 1997, s. 18).

I følge IAASB eksisterer det også informasjonsgap i tillegg til forventningsgapet. Definisjonen av informasjonsgap er *“et gap som eksisterer mellom informasjonen regnskapsbrukere mener er nødvendig for å foreta informerte investeringsbeslutninger og hva som er tilgjengelig gjennom selskapets reviderte årsregnskap eller annen offentlig tilgjengelig informasjon”* (IFAC, 2011, s.8).

Figur 4 - Informasjonsgapet

Illustration of the “Information Gap” (IFAC, 2011, s. 9. Oversatt av Amina Ømer og Malene Irgens).

Som figuren illustrerer oppstår informasjonsgapet mellom den horisontale linjen som skiller informasjon tilgjengelig for allmennheten som årsregnskap, revisjonsberetning og annen offentlig tilgjengelig informasjon, og den informasjonen som antas å være privat og utilgjengelig for allmennheten. Regnskapsbrukere er klare over at den informasjonen som er

tilgjengelig kun er toppen av isfjellet, og at det eksisterer mer informasjon som er tilgjengelig for ledelsen og revisoren (IFAC, 2011, s.8).

Det er en oppfatning om at det bør være større åpenhet om:

- *selskapet og årsregnskapet, særlig viktige finansielle rapporteringsrisikoer og hvordan de blir adressert og*
- *utførelsen av revisjon, inkludert hovedområder for revisjonsrisiko. (IFAC, 2011, s.8)*

Etter å ha sett på flere studier som er foretatt fra ulike deler verden med temaet forventningsgap innen revisjon, er konklusjonen at forventningsgapet er et vedvarende fenomen over tid og nasjonale grenser, dette til tross for flere institusjonelle endringer gjennomført de siste tiårene (Gold, Gonewold & Pott, 2012, s. 289).

Forventnings- og informasjonsgap er et tema med mange dimensjoner. Forventningsgapet vil nok aldri være helt borte som det er i en teoretisk modell. Forskning som har blitt gjort viser at brukerne av regnskapet etterspør en revisjonsberetning som er mer informativ og ikke minst relevant. Den positive mottakelsen av de nye endringene i revisjonsberetningen kan tyde på at det fortsatt har vært et behov og ønske om mer lettere tilgjengelig informasjon, noe som kan bidra til å konvergere forventningsgapet mellom arbeidet som revisor utfører og brukerne av regnskapet enda tettere sammen.

3.4 Årsberetning

Et av formålene med årsberetning er gjennom tilleggsopplysninger og forklaringer å supplere årsregnskapet som et utgangspunkt for å bedømme foretakets økonomiske verd (KPMG, 2017). Større regnskapspliktige foretak må utarbeide en årsberetning. Dette er noe som kommer i tillegg til årsregnskapet (Altinn, 2017). Årsberetningen skal fastsettes senest seks måneder etter regnskapsårets slutt (regnskapsloven, 1999, § 3-1) av styret eller tilsvarende organ (Altinn, 2017). Denne plikten gjelder ikke for små foretak (regnskapsloven, 1999, § 3-1). Dette er følge av en endring i regnskapsloven som trådte i kraft 1.1.2018.

Definisjonen av “små foretak” finnes i regnskapsloven § 1-6 *som på balansedagen ikke overskrider grensene for to av følgende tre vilkår:*

1. *Salgsinntekt: 70 millioner kroner,*
2. *balansesum: 35 millioner kroner,*

3. *gjennomsnittlige antall ansatte i regnskapsåret: 50 årsverk.*

For øvrige regnskapspliktige foretak som ikke er små må det utarbeides årsberetning i henhold til bestemmelsene i regnskapsloven (regnskapsloven, 1999, § 3-1). Årsberetningens innhold fremgår av regnskapsloven § 3-3a. Generelle krav til årsberetningen er at den skal redegjøre forhold om vesentlige endringer, vektlegge kvalitative vurderinger som forklarer tallbasert informasjon og være utarbeidet på en organisert måte (KPMG, 2017).

Dersom små foretak velger å gi årsberetning skal det gis tilleggsopplysninger om følgende forhold:

- *Beskrive de mest sentrale risikoer og usikkerhetsfaktorer*
- *redegjøre for foretakets fremtidige utvikling*
- *gi henvisninger og tilleggsforklaringer til beløp i årsregnskapet*
- *gi opplysninger om styring av finansiell risiko*

(KPMG, 2018)

3.5 Revisjonsberetning

Revisjonsberetningen er sluttproduktet av arbeidet som revisor har utført i forbindelse med årsregnskapet til et selskap som er synlig og tilgjengelig for allmennheten. (Gulden, 2015, s 455). Dette dokumentet har som oppgave å forsterke tilliten mellom selskapet som produserer regnskapet og brukere av denne informasjonen. Innholdet og oppsettet av en revisjonsberetning er regulert en rekke bestemmelser og lover. Disse bestemmelsene finnes i revisorloven, internasjonale revisjonsstandarder (ISA) og Den norske Revisorforeningens regler om etikk.

Lovens bestemmelser om revisjonsberetning finner vi i revisorloven § 5-6. Der står det regulert når revisjonsberetningen skal være fastsatt, hva en revisjonsberetning skal inneholde og forhold som revisor er pålagt å uttale seg om. Loven inneholder krav til innholdet av revisjonsberetningen, men stiller ingen krav til formuleringer.

Det benyttes veiledende internasjonale standarder, heretter kalt ISA. Disse ISA-ene er utarbeidet av IAASB. Dette er et uavhengig organ som setter standarder og veiledninger for revisjon, kvalitetskontroll, bekreftelse og andre relaterte tjenester. Hovedformålet er å få til en enhetlig praksis av høy kvalitet og styrke tilliten til den globale revisjonsbransjen ved å bygge

bro mellom nasjonale og internasjonale standarder (IAASB, 2018). Disse standardene er oversatt av Revisorforeningen. På deres hjemmeside finnes det standarder, eksempler og veiledninger inndelt etter oppgaver som revisor utfører (Revisorforeningen, 2018). Det er veiledningstandardene i ISA 700 serien som setter krav til konklusjon i revisjonsberetningen, samt eksempler på hvordan de ulike konklusjonene skal utformes.

Figur 5 - Ulike typer revisjonsberetninger

Som figuren ovenfor viser er konklusjon til regnskapet delt i to hovedtyper beretninger; umodifisert konklusjon og modifisert konklusjon. Standard umodifisert konklusjon er noen ganger kalt for ren beretning eller normalberetning, fordi det ikke er nødvendig med en modifikasjon av revisors konklusjon (Arens et al., 2017, s 74).

Standard umodifisert konklusjon er den mest vanlige uttrykksformen i revisjonsberetningen (Arens et al., 2017, s 74). Det gis en kort innføring av innholdet i normalberetningen og et standardisert eksempel som er gitt i vedlegget til ISA 700. En revisjonsberetning med umodifisert konklusjon om årsregnskapet avgis når revisor konkluderer med at regnskapet i det alt vesentlige er utarbeidet i samsvar med gjeldende rammeverk for finansiell rapportering (ISA 700 punkt 7 (c)). Denne revisjonsberetningen kan gis sammen med presiseringsavsnitt eller kommentar om andre forhold, og også sammen med modifisert konklusjon knyttet til årsberetning, registrering og dokumentasjon.

Eksempel 4 i ISA 700 viser revisjonsberetningen til et ikke-børsnotert selskap. Dette er et eksempel på det som kalles for en normalberetning. Eksempelet viser at den skal inneholde adressat, konklusjon, grunnlag for konklusjon, ansvaret til ledelsen og de som har overordnet ansvar for styring og kontroll for regnskapet, revisors oppgaver og plikter ved revisjon og regnskap og avslutningsvis underskrift av revisor med adresse og dato. Som eksempelet viser

er ordlyden ensartet. Dette er grunnen til at normalberetningen preges av det som omtales som standardtekst. Omtale av sentrale forhold ved revisjonen som er pålagt alle børsnoterte selskaper, men valgfri for de som ikke er børsnoterte, kommer som et avsnitt etter grunnlag for konklusjon hvis selskapet velger å benytte seg av dette. Omtale av sentrale forhold skal være selskapsesifikk og utformingen av dette avsnittet er opp til revisors profesjonelle skjønn.

Modifisert konklusjon kan være en konklusjon med forbehold, en negativ konklusjon eller en konklusjon om at revisor ikke kan uttale seg om regnskapet (ISA 705 punkt 5(b)). Konklusjon med forbehold skal avgis når revisor etter å ha innhentet revisjonsbevis konkluderer med at det er vesentlig feilinformasjon i regnskapet, men likevel ikke betydelig nok til at feilen gir negativ konklusjon. (ISA 705 punkt 7). Negativ konklusjon avgis når revisor konkluderer med at feilinformasjonen i regnskapet er for stor til at regnskapets hensikt blir møtt (ISA 705 punkt 8). Konklusjon om at revisor ikke kan uttale seg om regnskapet skal avgis når revisor ikke er i stand til å hente tilstrekkelig revisjonsbevis slik at konklusjonen kan være feil eller at det foreligger flere usikre forhold som gjør at det ikke er mulig for revisoren å danne seg en mening om regnskapet (ISA 705 punkt 10).

Presiseringsavsnitt i regnskapet er ” *et avsnitt i revisjonsberetningen som henviser til et forhold som er riktig presentert eller beskrevet i regnskapet, men som etter revisors skjønn er av grunnleggende betydning for brukernes forståelse av regnskapet.* ” (ISA 706 punkt 7 (a)). Avsnitt om ” andre forhold ” er ” *et avsnitt i revisjonsberetningen som henviser til et annet forhold enn de som er presentert eller beskrevet i regnskapet, og som etter revisor skjønn er relevant for brukernes forståelse av revisjonen, revisors oppgaver og plikter eller revisjonsberetning.* ” (ISA 706 punkt 7 (b)). Avsnittet om ” andre forhold ” er aldri en erstatning for sentrale forhold som er omtalt i ISA 701. Videre kan avsnittet om ” andre forhold ” brukes til å bygge bro mot ISA 701 når forholdet ikke er blitt vurdert til å være sentralt forhold i revisjonen (ISA 706 punkt 10 (b)).

3.5.1 Fordeler og ulemper ved en standardisert revisjonsberetning

Fordelene ved en standardisert revisjonsberetning er gitt i ISA 700. Konsistens i revisjonsberetningen bidrar til å øke troverdigheten i det globale markedet ved at revisjonsberetningen blir lettere gjenkjennelige. Det bidrar til å øke brukerens forståelse og til

å identifisere uvanlige omstendigheter når de oppstår (ISA 700 punkt 4). Siden revisjonsberetningen er standardisert er det ikke nødvendig for interessentene å lese alt for å trekke ut kommunikasjonsverdien. I tillegg er den sammenlignbar for ulike selskaper. Dette er den primære fordelene med revisjonsberetningen (Aasre & Wright, 2012, s 198). Den standardiserte revisjonsberetningen er basert på at ledelsen er ansvarlig for utarbeidelsen av den finansielle rapporten og revisor attesterer denne informasjonen for å øke troverdigheten. Den må ikke legge til ny informasjon eller innsikt (Simnett & Huggins, 2014, s 720).

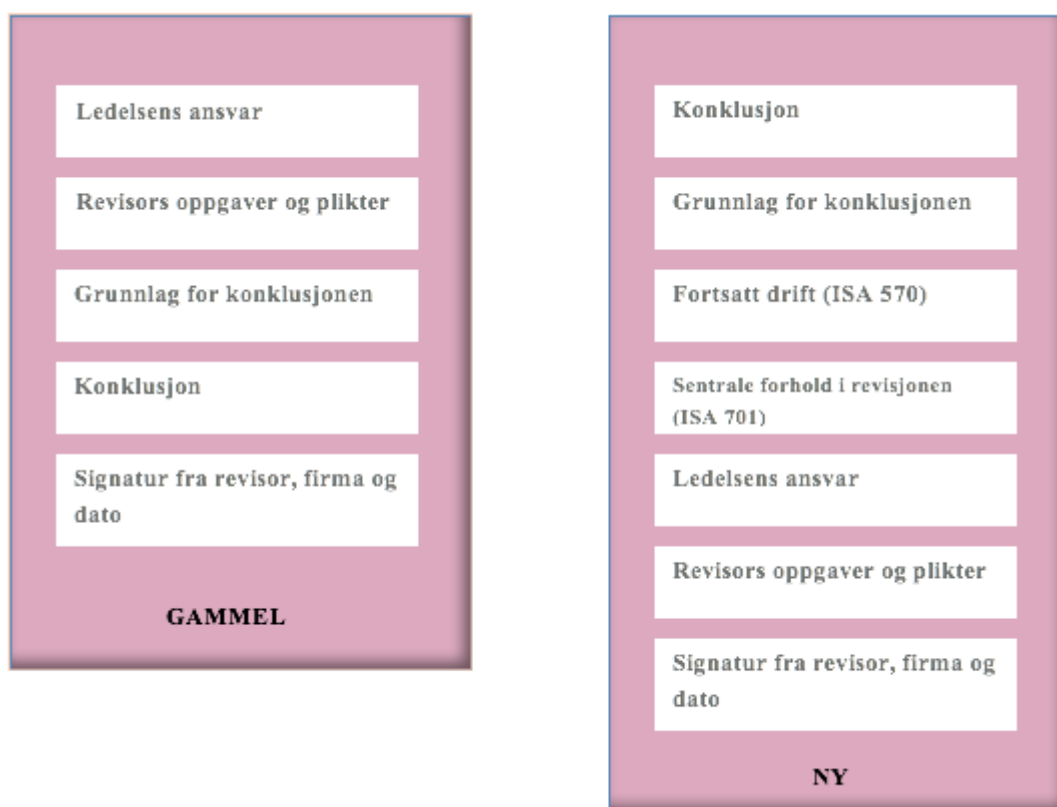
Church, Davis og McCracken kritiserer revisjonsberetningen da den blir sett på en godkjent/ikke-godkjent rapport som har en symbolsk verdi enn en kommunikativ rapport. Revisor følger gjerne en mal som fører til det standardiserte språket. Det eksisterer fortsatt forvirring om innholdet og betydningen av revisjonsberetningen (Church et al. 2008, s 70). Det gjelder revisors ansvar, selve revisjonsprosessen og nivået av sikkerhet. Kritikken til nåværende revisjonsberetning kommer fra regnskapsbrukere som føler at omfanget av revisors arbeid og vurderinger er vanskelig å forstå. Det hevdes i tillegg at de gir for lite informasjon til brukere (Rafen, 2016). Mock et al sier i sin studie at "brukerne ønsker mer informasjon om revisor, revisjonen, det finansielle regnskapet og aspekter av selskapet som er relatert til regnskapet" (Mock et al, 2013, s 345). Investorene sier ifølge PCAOB (2011) "...at de trenger å høre mer fra revisor om de risikoene som ble foretatt i revisjonen og om vurderinger og estimater som ledelsen har brukt i regnskapet". Dermed er det klart at regnskapsbrukere ønsker et regelverk som gjør det mulig for revisor å dele sin kunnskap om selskapet og hvordan revisor har kommet frem til sine vurderinger og konklusjoner i revisjonsberetningen (Kjelløkken, 2018).

3.6 Endringer i revisjonsberetningen

Revisjonsberetningen har i en god stund fulgt maler og dermed vært standardiserte. Fokuset ligger stort sett på om det er normalberetning eller avvikende beretning. Derfor har det ikke vært nødvendig å lese gjennom hele beretningen (Hagen, 2016, s. 40). I forskning innen revisjonsberetning, bekrefter en studie gjennomført av Mock et al (2013) at investorene har et informasjonsbehov som ikke blir tilfredsstillt med nåværende revisjonsberetning.

Regnskapsbrukere har i en god stund etterspurt økt kvalitet og relevans av kommunikasjon gjennom revisjonsberetningen (Schilder, 2015).

Initiativet til forandringen begynte i 2009 med “Clarity project”, der IAASB reviderte alle revisjonsstandardene for å forbedre kvalitet og innhold (IFAC, 2009). Dette fortsatte i 2011 med et mål om å øke verdien av revisjonsberetningen og utforske alternativer for endring. Det ble åpnet for kommentarer fra regnskapsbrukere. Respondentene var stort sett enige om at nåværende revisjonsberetning ikke ble sett på som spesielt nyttig eller informativt (IFAC, 2011, s.6). Det var en sterk oppfatning av at den kommunikative verdien av revisjonsberetningen økte dersom det ble gjort vesentlige endringer i strukturen og innholdet i revisjonsberetningen (IFAC, 2011, s.7). Først i juli 2013 kom utkastet til foreslått endring av revisjonsberetning, ISA 701 (Manoel & Quel, 2017, s. 136). Ikke nok med at det kom en ny revisjonsstandard, men de andre standardene i ISA 700-serien som omhandlet utforming av revisjonsberetning ble også revidert.

Figur 6 - Sammenligning av gammel og ny revisjonsberetning

Som figuren viser er de viktigste endringene i revisjonsberetningen blant annet at revisors konklusjon om regnskapet kommer først, deretter beskrivelsen av grunnlaget for konklusjonen. Revisor skal nevne selskapets situasjon angående fortsatt drift i henhold til ISA

570 der det er relevant. Beskrivelse av sentrale forhold ved revisjonen blir obligatorisk for alle børsnoterte selskaper i henhold til ISA 701. Det som ikke vises i figuren er at beskrivelsene blir kortere og det brukes et lettere og mer forståelig språk (revisorforeningen, 2016). Den nye strukturen og innholdet til revisjonsberetningen er forventet å redusere informasjons- og forventningsgapet, samt ha større åpenhet og forståelse om revisjon av revisors arbeid (IFAC, 2012, s.30).

Den største forandringen er den nye revisjonsstandarden ISA 701 omtale av sentrale forhold ved revisjonen i den uavhengige revisors beretning, som trådte i kraft for regnskap med balansedato etter 15. desember 2016 (Kvifte & Kristiansen, 2017, s. 30). Formålet med å kommunisere sentrale forhold ved revisjonen er å øke informasjonsverdien av revisjonsberetningen ved å bidra til større åpenhet rundt den utførte revisjonen (ISA 701). Omtale av sentrale forhold er det som, etter revisors profesjonelle skjønn, har hatt størst betydningen ved revisjonen av regnskapet (Kvifte & Kristiansen, 2017, s. 30). Omtale av sentrale forhold ved revisjonen er lovpålagt hos alle børsnoterte selskaper i Norge. Revisor kan unntaksvis unnlate omtale av sentrale forhold fra revisjonsberetningen dersom lov eller forskrift forbyr offentliggjøring av forholdet, eller når revisor foreslår at de negative konsekvensene vil være større enn allmennhetens interesse av en slik kommunikasjon (Rafen, 2016).

Revisor vil, ut fra en risikodrevet revisjon, fokusere på områder hvor det er lagt til grunn mye skjønn og estimer. Hensikten er at regnskapsbrukerne skal få en bedre forståelse og innsikt i selskapets risikoområder. Det vil også være fokus på vesentlige transaksjoner og risikoer for vesentlige feil der revisor har brukt mye tid. (Rafen, 2016). Under omtale av sentrale forhold ved revisjonen skal ikke revisor gi ny informasjon om årsregnskapet. Det skal gi regnskapsbrukere et bedre innblikk i de viktigste forholdene i regnskapet. Det kan hjelpe brukerne med å forstå blant annet de områdene i regnskapet hvor ledelsen har utøvd betydelig skjønnsmessige vurderinger, poengtere områder med høyere risiko for vesentlige feil og andre viktige hendelser som har en innvirkning på revisjonen (Hagen, 2016, s. 40). Inkludering av omtale av sentrale forhold i revisjonsberetningen er ment å fremheve, gjennom revisors profesjonelle skjønn, saker som har hatt størst betydning i revisjonen som har blitt utført (IFAC, 2015).

IAASB mener at inkluderingen av omtale av sentrale forhold vil:

- Øke åpenheten om revisjonen som ble utført

- Gi fokus på områder som er gjenstand for betydelig utøvelse av skjønnsmessige vurderinger fra ledelsen som revisor har vært oppmerksom på.
- Gi brukerne grunnlag for å engasjere seg videre med ledelsen angående saker relatert til virksomheten, det reviderte regnskapet eller revisjonen som ble utført.
- Forbedre kommunikasjonen mellom ledelsen, revisjonsutvalget og revisor.
- Fornye fokuset på saker som skal kommuniseres, noe som kan øke kvaliteten av revisjon.

(IFAC, 2015).

Antallet av sentrale forhold som bør inkluderes i revisjonsberetningen er varierende med hensyn til virksomhetens størrelse og kompleksitet. Omtale av sentrale forhold ved revisjonen bidrar til økt innsikt i regnskapet gjennom at flere detaljer i regnskapet blir tilført et stempel av pålitelighet. Ved at revisjonsberetningen leses først vil brukerne få en god oversikt over viktige forhold og et godt utgangspunkt for videre gjennomgang av årsregnskapet (Kjelløkken, 2018). Denne endringen er et svar på brukernes forventningsgap, med sikte på å kommunisere mer detaljert informasjon knyttet til den utførte revisjonen (Manoel & Quel, 2017, s.140).

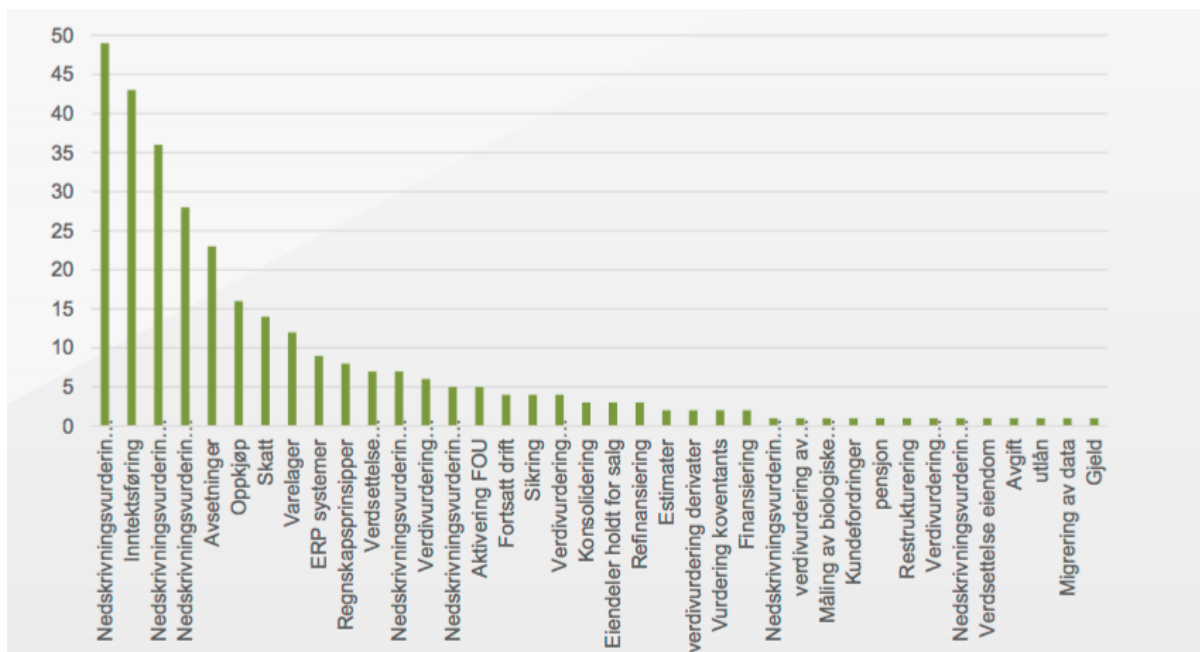
3.7 Erfaringer fra første året

Den norske revisorforeningen så på revisjonsberetning for årsregnskapet 2016 fra 154 børsnoterte selskaper med norsk revisor for å se implementeringen av omtale av sentrale forhold ved revisjonen. Observasjonene viser at revisjonsberetningen har økt fra gjennomsnittlig 2 sider til 4,6 sider ved implementering av de nye endringene i revisjonsberetningen. Det er i gjennomsnittet brukt 2 omtaler av sentrale forhold per revisjonsberetning. Det viser seg at antallet av sentrale forhold avhenger av revisjonsselskapet og bransjen selskapet tilhører.

Observasjonene viser at forklaringen til sentrale forhold er av varierende grad med hensyn til detaljer. Fagsjef for revisjon i revisorforeningen, Kai-Morten Hagen, kommenterer at mer detaljert informasjon gir nytte til kundene og at man ikke bør ta inn informasjon på helt overordnet nivå.

Denne grafen viser alle sentrale forhold som har blitt beskrevet (Revisorforeningen. 2017.

Power point, s. 21):

Figur 7 - Omtale av sentrale forhold i Norge

De mest populære forholdene som har blitt rapportert er følgende:

- Verdivurdering/nedskrivningsvurdering - 121
- Inntektsføring – 43
- Avsetninger – 23
- Oppkjøp – 16
- Skatt-14

Av grafen fremkommer det at hele 80% av selskapene som har avgitt omtale av sentrale forhold har med verdivurdering og/eller nedskrivningsvurdering i revisjonsberetningen.

Erfaringer fra revisjonsselskapene sier at klientens interesse har vært varierende. Det vises mer interesse fra revisjonsutvalgene i klientselskapene. Diskusjonene gjennom prosessen fører til at klienten er mer bevisst på hva de skriver i notene og regnskapet sitt. Trenden viser at klientselskapene selv velger å si mer enn det som er blitt gjort tidligere. Noen revisjonsselskaper sier at det er lite oppmerksomhet og interesse i markedet for øyeblikket. Det etterspørres maler internt i revisjonsselskapene hvilket utgjør en risiko for at også omtale av sentrale forhold kan bli standardisert i fremtiden eller at de blir svært like.

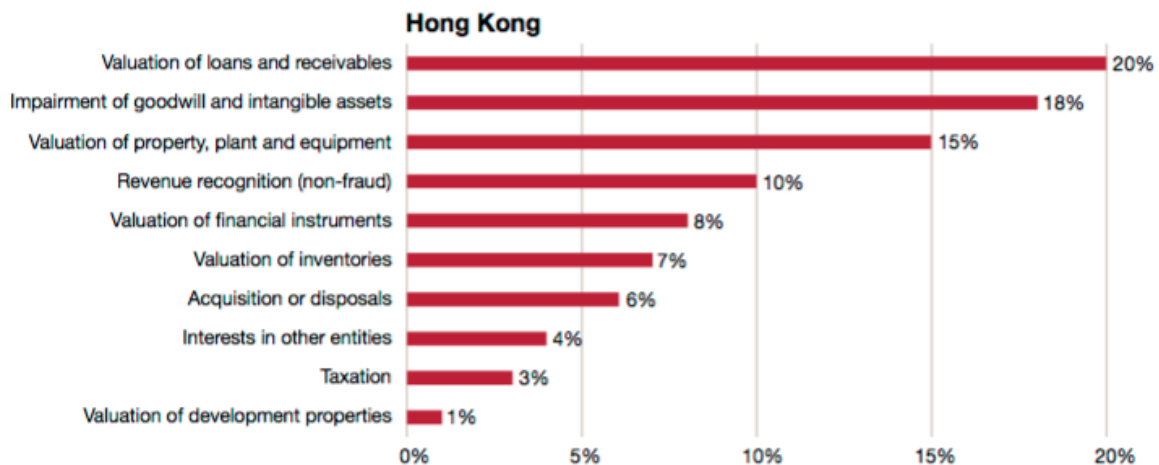
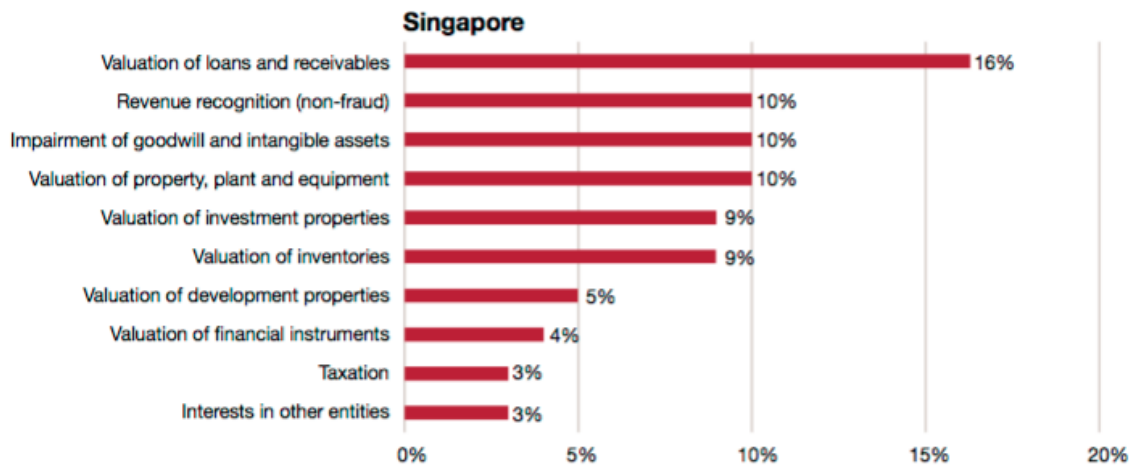
Styreleder i revisorforeningen, Trond-Morten Lindberg, sier at dette har gjort forskjell på dialogen med revisjonsutvalgene. Han mener at dersom revisor tør å gå bort fra

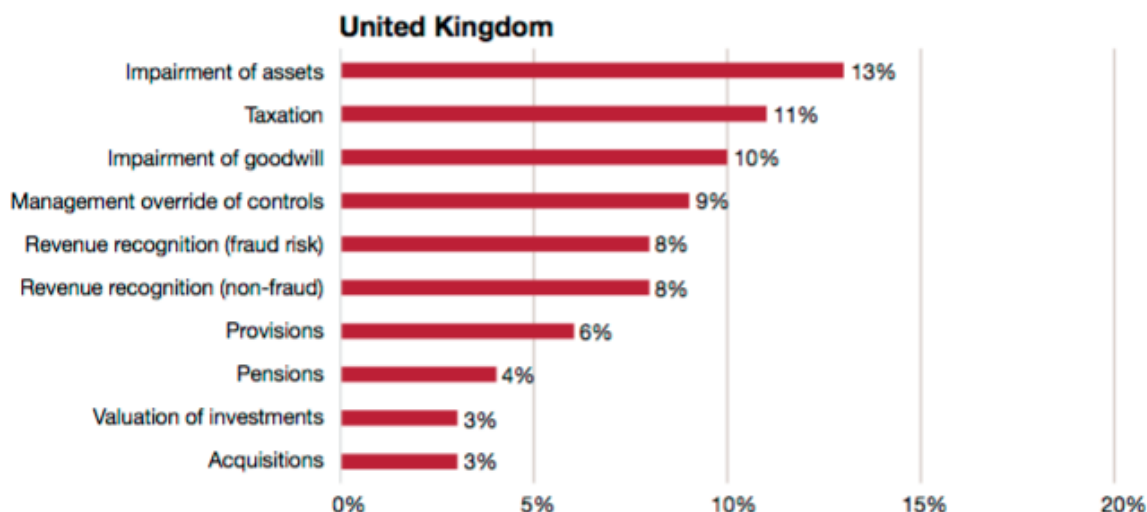
standardformuleringer, og går inn på selskapsesifikke vurdering og formuleringer, vil det kunne øke relevansen av revisjonsberetningen betydelig. Senior porteføljeforvalter, Hans Thrane Nielsen i Storebrand, mener at det er viktig å koble sentrale forhold opp mot notene. Han har funnet det nyttig å se omtale av sentrale forhold ved revisjonen knyttet opp mot tallmateriale og analyser. Elin Karfjell, styremedlem og medlem i revisjonsutvalget i DNO, er skeptisk til at det skal stå noe om revisjonshandlingene som har blitt gjort med hensyn til sentrale forhold. Det mener hun at blir overflødig for regnskapsbrukere. I tillegg mener hun at et gjennomsnitt på 4,6 sider på en revisjonsberetning er mye. Fra selskapets side ser hun ingen økt verdi eller endring i hvordan saker blir kommunisert og håndtert med denne implementeringen. Fra revisors perspektiv ser Lindberg at fokuset blir større rundt omtale av sentrale forhold. Han mener at denne tilføyelsen i revisjonsberetningen gir en gjennomsnittlig aksjonær en bedre forståelse av selskapets risikoområder. Etter kun ett år med implementering er det vanskelig å se utviklingen. Spørsmålet videre er om denne tilføyelsen i revisjonsberetningen gir brukerne en bedre forståelse for hva revisors arbeid innebærer, og om revisjonsberetningen tilføres økt verdi og brukernytte (Revisorforeningen, 2017)

3.8 Internasjonale erfaringer

I Storbritannia har revisorene rapportert omtale av sentrale forhold ved revisjonen allerede fra regnskapsåret 2013, og i Nederland har man rapportert fra regnskapsåret 2014 (Rafen, 2016). En undersøkelse foretatt av Financial Reporting Council i Storbritannia viser at revisorene over tid har beveget seg mer og mer bort fra standardisert ordlyd (FRC, 2016). Revisjonsberetningene er innovative og inneholder tabeller og grafer som forklarer revisjonen (Kjelløkken, 2018). Enkelte beretninger inneholder, i tillegg til omtale av sentrale forhold, et avsnitt som forklarer utviklingen i risikobildet fra året før. Antallet sentrale forhold som omtales i revisjonsberetningen er varierende. Mulig forklaring på dette er kompleksiteten i selskapene og metoden som er anvendt i de forskjellige revisjonsselskapene (Hillier, 2016). Tilbakemeldingene fra regnskapsbrukere i Storbritannia har vært svært positive. Daniel Godfrey, Chief Executive i The Investment Association, mener at tillegget i revisjonsberetningen er avgjørende for investeringsbransjen og at dette tillegget tilrettelegger for større åpenhet og kvalitet i revisors rapportering. I Storbritannia må revisor også opplyse om vesentlighetsgrenser som er anvendt under revisjonen av årsregnskapet i tillegg til sentrale forhold (Rafen, 2016). Dette tillegget er ikke pålagt for de børsnoterte selskapene i Norge.

Under vises det tre grafer utarbeidet fra PwC Singapore sitt første år med erfaring (PwC Singapore, 2017, s.11). Følgende grafer viser omtale av sentrale forhold ved revisjonen for selskaper notert på børs i de respektive landene (PwC Singapore. 2017. s. 11):

Figur 8 - Topp 10 omtale av sentrale forhold i Singapore, Hong Kong og UK

Grafen viser topp 10 sentrale forhold som er rapportert i revisjonsberetningen i de forskjellige landene. En fellesnevner er at verdivurderinger og nedskrivninger er de mest omtalte forholdene. En naturlig forklaring på dette er at disse temaene krever betydelig skjønn fra ledelsen samt estimater knyttet til fremtidige hendelser som innebærer en viss risiko av usikkerhet. Revisor viser under omtale av sentrale forhold sin profesjonelle skepsis og innhenter revisjonsbevis fra pålitelige kilder. Dette bidrar til å gi regnskapsbrukerne en økt grad av involvering i de vurderingene som revisor har foretatt og forståelse for videre vurdering.

Neste tema som er populært er inntektsføring. Inntekter preges ofte av komplekse regnskapsregler og kan avhenge av betydelige estimater (Kjelløkken, 2018). Storbritannia skiller seg ut ved at misligheter i inntektsføringen representerer en betydelig prosentandel av totalen. Mens i de andre landene, inkludert Norge, er det inntektsføring uten misligheter som er tema. Omtale av inntektsføring uten misligheter inkluderer inntektsføringsprinsipper og hvordan inntektsføring er behandlet i selskapet. Mulige forklaringer på forskjellen i omtale av inntektsføring mellom landene kan være ulik tilnærming i revisjonen og kulturelle forskjeller i form av tillit til selskapet og ledelsen (Kvifte & Kristiansen, 2017).

Presentasjonsformen av omtale av sentrale forhold er ikke fastsatt i ISA 701, slik at revisorene har friheten til å utforme denne slik de selv ønsker. Basert på undersøkelsen foretatt av PwC

Singapore presenteres omtale av sentrale forhold i tabellform eller beskrivende form. I Singapore har det blitt benyttet 54% beskrivende form og 46% tabellform. I Hong Kong er det hele 88% tabellform og 12% beskrivende form (PwC Singapore, 2017, s.16).

Investorene finner omtale av sentrale forhold ved revisjonen nyttig for børsnoterte selskaper hvor det er mindre informasjonen tilgjengelig. De mener at denne utviklingen bidrar til relevante og innsiktsfulle revisjonsberetninger (Hillier, 2016). Det nye tillegget fører til at revisjonsberetningen blir en nyttig informasjonskilde for regnskapsbrukere (Kjelløkken, 2018).

Erfaringene fra Storbritannia har vist at omtale av sentrale forhold ved revisjonen er en krevende prosess. Det er viktig at selskapene og revisorene tar utfordringen og griper muligheten. En mer selskapsspesifikk revisjonsberetning har blitt et viktig virkemiddel for å bygge tilliten til revisoren (Rafen, 2016). Storbritannia som har rapportert med inkluderingen av omtale av sentrale forhold siden regnskapsåret 2013, viser at dette tillegget øker informasjonsverdien til brukerne og gir bedre innsyn i selve prosessen. Kommunikasjonen har blitt bedre ved at det har blitt utført konstruktive dialoger mellom revisor og selskapet. Dette viser en positiv utvikling som går i den retningen IAASB har satt som formål for omtale av sentrale forhold ved revisjonen.

Kapittel 4 Metode

I dette kapittelet vil det bli gjort rede for valg av metode og forskningsdesignet som studien baserer seg på. Det vil innledningsvis bli redegjort for valg av forskningsdesign, for deretter å beskrive utvalg av respondenter, datainnsamling og dataanalyse. Avslutningsvis vil det bli gitt en beskrivelse av kvalitetskriterier for studien.

4.1 Forskningsdesign

Ordet «metode» stammer fra det greske språket og betyr å følge en bestemt vei mot et mål (Johannesen, Christoffersen & Tufte, 2011, s. 33). Metoden er forskerens strategi for hvordan han eller hun tenker å gjennomføre forskningen, og benyttes da som et hjelpemiddel til å gi en beskrivelse av virkeligheten (Jacobsen, 2015, s. 15). Oppgavens problemstilling er eksplorerende og tar sikte på en innhenting av data gjennom et kvalitativt forskningsdesign. Med utgangspunkt i den valgte problemstillingen for denne oppgaven var det derfor hensiktsmessig å benytte en metode som passer til det eksplorerende designet.

4.1.1 Valg av metode

Problemstillingen går ut på å finne ut om revisors beskrivelse av sentrale forhold ved revisjonen også er etterspurt av regnskapsbrukere hos ikke-børsnoterte selskaper. Det vil dermed være sentralt for studien å få en økt forståelse og innsikt i respondentenes subjektive meninger. Det er i denne sammenheng ønskelig å oppnå åpenhet og nærhet slik at respondentene i størst mulig grad kan formidle sin faktiske oppfatning og innsikt rundt temaet. Det er også ønskelig at undersøkelsesopplegget sikrer fleksibilitet med tanke på uventede hendelser og inntrykk som kan forekomme underveis i undersøkelsen. I denne oppgaven er det derfor valgt å benytte kvalitativ metode framfor kvantitativ metode.

Ifølge Jacobsen (2015) bør problemstillingen legge føringen for valg av metoden som skal anvendes for å samle inn empiri. For å analysere problemstillingen kan man benytte en dimensjon som omhandler problemstillingens uklarhet-klarhet. Mangel på konkretisering og kunnskap om et fenomen trekker i retning av et eksplorerende design og kvalitativ metode. På den måten kan forskeren oppnå mer klarhet og kunnskap om det fenomen som undersøkes. (Jacobsen, 2015, s. 79)

Kvalitativ metode opererer med meninger som i hovedsak er formidlet gjennom handlinger og språk. På den andre siden har man kvantitativ metode som opererer med tall og størrelser (Jacobsen, 2015). Ved kvalitativ metode vil undersøkelsene være intensive med et begrenset antall enheter hvor formålet er å få økt innsikt i undersøkelsesenes fortolkninger og meninger (Jacobsen, 2015, s. 125). Kvale og Brinkmann (2015) har følgende beskrivelse av det kvalitative forskningsintervju og hvordan den kvalitative og kvantitative metoden representerer to ulike tilnærminger:

«Det kvalitative forskningsintervjuet søker kvalitativ kunnskap uttrykt i normalt språk. Målet er ikke kvantifisering. Intervjuet sikter mot nyanserte beskrivelser av den intervjuedes livsverden gjennom ord og ikke tall. Presisjonen i beskrivelsen og stringensen i meningsfortolkningen i kvalitative intervjuer motsvarer eksaktheten i kvantitative målinger». (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 47).

Kvalitativ metode er velegnet med hensyn til oppgavens behov for en eksplorativ tilnærming. Hovedfokuset ligger på å oppnå økt innsikt i noen få utvalgte individers meninger rundt et tema som angår virksomheten hvor intervjuobjektet er ansatt. Etter egne vurderinger samt inspirasjon fra tidligere masteroppgaver innenfor revisjonsemnet, vil det være mest hensiktsmessig å oppnå økt innsikt ved hjelp av datainnsamlingsmetoden personlig intervju. Det vil dermed være nødvendig å oppnå nærhet til objektene som undersøkes for å kunne sette seg inn i individets perspektiv og tanker rundt temaet. Valget av en kvalitativ tilnærming vil gjøre det mulig å oppnå denne nærheten og samtidig sikre den dybden og nyanserikdommen som problemstillingen krever.

4.1.2 Datainnsamlingsmetode

Ved valg av datainnsamlingsmetode ble det besluttet å benytte et semistrukturert dybdeintervju. Formålet med et semistrukturert dybdeintervju er å få innsikt og forståelse om temaer ved hjelp av respondentens egne perspektiver. Det følger av ordets betydning, semistrukturering, at intervjuet verken gjennomføres som en åpen samtale mellom intervjuer og respondent eller som en lukket spørreskjemasamtale (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 46). Det semistrukturerte dybdeintervjuet ble utført i overensstemmelse med en intervjuguide. Intervjuguiden ble utarbeidet med utgangspunkt i problemstillingen og tar sikte på å lede

respondenten inn på bestemte temaer som det er ønskelig å snakke om. En av fordelene ved å gjennomføre semistrukturerte intervjuer var muligheten til å stille spørsmål som virket relevante underveis. Eksempelvis nevnte en respondent at vedkommende har økt tillit til revisors konklusjon i revisjonsberetningen dersom revisor arbeider i et stort og anerkjent revisjonsfirma. Dette ble dermed et naturlig tilleggs spørsmål også ved de andre intervjuene.

4.1.3 Intervjuguiden

Intervjuspørsmålene var i stor grad lik for både respondentene fra kredittinstitusjonene og fra investeringsselskapene. Årsaken til dette er at begge gruppene representerer regnskapsbrukere med et særlig behov for beslutningsnyttig regnskapsinformasjon, i tillegg til at det tydeligere vil fremkomme dersom det er ulikheter i disse to interessentgruppenes meninger og tanker rundt temaet. I første delen av intervjuet ble respondentene spurt om sin bakgrunn og erfaring.

Andre delen i intervjuet fokuserte på hvordan årsregnskapet og revisjonsberetningen blir benyttet i en beslutning om innvilgning av kreditt for respondentene fra kredittinstitusjonene, og i en investeringsbeslutning for respondentene fra investeringsselskapene. Begge gruppene av respondenter ble også spurt om det er andre informasjonskilder som anses for å være beslutningsnyttige. Del tre etterspurte respondentenes synspunkter og erfaringer vedrørende nåværende revisjonsberetning, og om de har tillit til revisors konklusjon i revisjonsberetningen. Denne delen er ment å være et utgangspunkt for del fire som omhandler den nye revisjonsberetningen for børsnoterte selskaper.

Den fjerde delen representerer hoveddelen og omhandler ISA 701. I denne delen var fokuset på å få frem respondentenes tanker og synspunkter, og hvilke konsekvenser det ville hatt for deres arbeid og vurderinger dersom revisors beskrivelse av sentrale forhold ved revisjonen også ble inntatt i revisjonsberetninger for de ikke-børsnoterte selskapene. Spørsmålet om tillit til revisors konklusjon i revisjonsberetningen fra del tre, ble igjen tatt opp i denne delen av intervjuet for å se om det nye tillegget i revisjonsberetningen på noen måte ville endret respondentenes syn på den avgitte konklusjonen i revisjonsberetningen. Det ble også oppgitt hvilke forhold som hyppigst blir inntatt i revisors beskrivelse av sentrale forhold ved revisjonen. Dette ga respondentene mulighet til å utrede om hva de særlig vektlegger i henholdsvis en beslutning om kredittytelse og i en investeringsbeslutning, og i denne sammenheng om det er likheter eller ulikheter blant de to respondentgruppene.

Den femte delen var den avsluttende delen og ga respondentene mulighet til å komme med tilføyinger til temaet dersom de hadde ytterligere informasjon som ikke ble dekket underveis i intervjuet. Det ga også respondentene mulighet til å utdype eller omformulere tidligere avgitte svar. Respondentenes svar på dette spørsmålet er inkludert i presentasjonen av funnene fra intervjuets hoveddel som omhandler respondentenes refleksjoner og synspunkter rundt den nye revisjonsberetningen.

4.2 Utvelgelse av respondenter

4.2.1 Utvalgsstørrelse

Med utgangspunkt i den valgte undersøkelsesmetoden, må man ta i betraktning både tid og ressurser i beslutningen om hvor mange intervjuer som skal gjennomføres. Ifølge Johannessen et al. (2011) kan det være hensiktsmessig med 5-10 intervjuer dersom det er begrenset med tid og ressurser.

I denne studien er det begrenset med tid slik at det må legges en viss begrensning på antallet respondenter. Av praktiske hensyn med tanke på geografi ble utvalget i tillegg begrenset til respondenter som befinner seg i Kristiansandsområdet. Etter inspirasjon fra tidligere masteroppgaver med tilsvarende lik metode og begrensninger, ble utgangspunktet for antall ønskede respondenter satt til mellom fem og ti. Utvalgsstørrelsen for denne studien er totalt åtte respondenter, hvorav fem respondenter representerer kredittinstitusjonene og de resterende tre representerer investeringsselskapene.

4.2.2 Utvalgsstrategi

Respondentene i denne studien ble valgt ved å benytte to ulike utvelgelsesstrategier. Den første utvelgelsesstrategien kalles strategisk utvelgelse og kjennetegnes ved at forskeren på forhånd gjør seg opp en mening om hvilken målgruppe som innehar den nødvendige innsikten og kunnskapen til å kunne belyse problemstillingen. Deretter velges det ut personer fra denne målgruppen som blir forespurt om å delta i undersøkelsen (Johannessen et al., 2011, s. 110). På forhånd ble kredittinstitusjoner og investeringsselskaper valgt som målgrupper som kan belyse problemstillingen. Deretter ble det valgt ut intervjuobjekter med tilstrekkelig kunnskap og erfaring til å kunne besvare intervju spørsmålene og således belyse problemstillingen.

Den andre utvelgelsesstrategien kalles snøballmetoden og kjennetegnes ved at forskeren snakker med personer som har innsikt og kunnskap om det temaet som undersøkes for å komme i kontakt med andre respondenter som kan belyse problemstillingen (Johannessen et al., 2011, s. 113). Den ene målgruppen som bestod av investeringsselskaper viste seg å være betydelig vanskeligere å rekruttere respondenter fra i forhold til rekrutteringen av respondentene fra kredittinstitusjonene. Det ble dermed aktuelt å benytte snøballmetoden. Dette ble gjort ved at intervjuerne spurte intervjuobjektene om de kunne vise til nye respondenter innenfor målgruppen som det kunne være aktuelt å inkludere i studien. Dette viste seg å være en god strategi for å komme i kontakt med den aktuelle målgruppen ettersom samtlige intervjuobjekter som ble forespurt hadde klare formeninge om hvilke potensielle respondenter som kunne belyse problemstillingen.

4.2.3 Rekruttering av respondenter

Rekrutteringen av respondentene ble gjennomført ved å benytte telefon, e-post samt snøballmetoden. En fordel med å rekruttere respondentene på telefon var at det var raskere å komme i kontakt med respondentene og få avtalt et intervjutidspunkt sammenlignet med rekruttering på e-post. Fordelen med å rekruttere respondentene på e-post var muligheten for å legge ved en informasjonsbrosjyre som et visuelt og informativt hjelpemiddel. Dette var imidlertid ikke mulig ved rekrutteringen på telefon. I etterkant fikk respondentene som ble rekruttert på telefon også tilsendt informasjonsbrosjyren slik at samtlige respondenter hadde lik mulighet for å forberede seg til intervjuet.

For å komme i kontakt med respondenter fra bankene ble hjemmesiden deres undersøkt etter kontaktinformasjon hvor forespørsel om deltagelse i studien kunne rettes. I enkelte tilfeller hadde bankene en oversikt over ansatte slik at det var mulig å rette henvendelsen direkte til en ansatt fra bedriftsavdelingen. I andre tilfeller var slik informasjon ikke oppgitt noe som medførte at henvendelse måtte rettes via deres offentlige e-postadresse. Dette viste seg imidlertid å være noe problematisk da det tok betydelig lengre tid å få svar, i tillegg til at det var vanskeligere å komme i kontakt med respondenter som hadde den ønskede kompetansen. Det ble derfor vurdert som mer tidseffektivt å dra til bankenes lokaler i sentrum for å be om å bli henvist til en ansatt med kompetansen vi etterspurte. I disse tilfellene mottok vi

kontaklinformasjon slik at vi kunne sende respondenten en forespørsel på e-post om deltagelse i studien.

For det andre utvalget av respondenter ble segmenteringsfunksjonen på Proff Forvalt benyttet for å få en oversikt over potensielle investeringsselskaper i nærområdet. Deretter ble det søkt opp en firmapresentasjon hvor det var mulig å få et innblikk i selskapets formål. Bakgrunnen for dette var for å være sikker på at de respondentene som ble kontaktet kunne belyse problemstillingen og at de var representative for populasjonen. Segmenteringen gjør det blant annet mulig å få opp kontaklinformasjon på enkelte selskaper. Selskapene som ble vurdert å kunne gi potensielle respondenter ble forsøkt kontaktet via telefon eller e-postadresse i de tilfellene dette var oppgitt.

I forespørselen som ble benyttet for å rekruttere respondentene fra kredittinstitusjonene og investeringsselskapene ble det lagt ved kort informasjon om formålet med studien og om emnet. Det ble også lagt ved en brosjyre i PDF-format utarbeidet av DnR slik at respondentene kunne få et innblikk i hva sentrale forhold ved revisjonen er. I samtlige tilfeller ønsket respondentene både fra bankene og investeringsselskapene å få tilsendt spørsmålene på forhånd.

4.3 Datainnsamling

4.3.1 Gjennomføring av intervjuene

Samtlige intervjuer fant sted i respondentenes lokaler med unntak av to intervjuer som ble gjennomført på telefon. Fordelen ved å gjennomføre intervjuene i respondentenes egne lokaler er at det er mest praktisk og tidsbesparende for dem, i tillegg til at det er et miljø de føler seg trygge i. Ulempen er at det kan oppstå distraksjoner underveis som for eksempel telefoner eller mennesker. Dette ble for øvrig ingen aktuell problemstilling under gjennomføringen av intervjuene. Varigheten av intervjuene lå på mellom 20 – 30 minutter hvorav de to telefonintervjuene var de korteste intervjuene. Variasjonen i tidsbruken ble blant annet gjenspeilet av hvor mye erfaring og kunnskap respondentene hadde rundt temaet for intervjuet.

Respondentene ble møtt av oss begge to til avtalt intervjutidspunkt. Det var på forhånd etablert en rollefordeling hvor den ene stilte spørsmålene, mens den andre tok notater og kom med innspill underveis. Den som stilte respondentene spørsmål holdt også kontroll over lydinnspillingen slik at innspillingen kunne starte etter at respondenten var ferdig med å utrede om personlige opplysninger som bakgrunn og erfaring. Respondentene ble spurt om de samtykket til at intervjuet ble tatt opp på lydopptak, hvorav samtlige ga sitt samtykke til dette. Dette var betinget av at lydopptaket kun benyttes i forbindelse med oppgaven, og at det sikres og oppbevares på en tilstrekkelig trygg måte. Bruk av lydopptak ble ansett som nødvendig og som et nyttig støtteverktøy selv om den ene av intervjuerne tok notater underveis i intervjuet. Dette skyldes at tonefall vanskelig lar seg fange opp og dokumentere gjennom notater alene. Lydopptak ble også ansett å være nødvendig av rent praktiske grunner. For å være sikker på at intervjuerne får med seg alt som blir sagt av respondentene var det ikke tilfredsstillende med kun notater, ettersom det kan være en utfordring å notere ryddig og raskt nok i en slik setting. Lydopptak alene ville imidlertid gitt reduserte muligheter for å notere seg observasjoner underveis med tanke på kroppsspråk og lignende. Dokumentering av kroppsspråk ble for øvrig nedprioritert på grunn av manglende erfaring med intervju, og siden det heller ikke var avgjørende for funnene og tolkingen av disse.

Etter hvert gjennomførte intervju ble lydfilen lagt inn på PC for videre transkribering. Dette omfatter å omgjøre taleopptaket til skriftlig tekst slik at intervjumaterialet er klargjort for analyse (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 137). Det er en fordel å utføre transkriberingen kort tid etter at intervjuet er gjennomført slik at eventuelle detaljer og inntrykk som man husker fra intervjuet med respondentene blir inkludert i datamaterialet (Johannessen et al, 2011, s. 156).

Spørsmålene ble stilt i en fast rekkefølge etter oppsettet i intervjuguiden. Etter det første intervjuet ble det foretatt endringer i intervjuguiden som hovedsakelig knyttet seg til spørsmålsrekkefølgen og forenklinger av spørsmål. Den første respondenten trakk blant annet inn andre aspekter ved temaet som vi ikke hadde tenkt på. Disse aspektene ble formulert til intervju spørsmål og tillagt intervjuguiden for videre intervjuer med nye respondenter. Etter denne redigeringen forble intervjuguiden uendret. Informasjonen avgitt av den første respondenten ble vurdert som tilstrekkelig med hensyn til å besvare de nye spørsmålene i intervjuguiden, som omhandlet brukernes tillit til revisors arbeid og konklusjon i beretningen.

4.3.2 Ethiske hensyn

Ethiske hensyn er inkludert som en egen del i dette kapittelet på grunn av den valgte datainnsamlingsmetoden og etterfølgende behandling av innsamlet data. Dette er gjort med tanke på ivaretagelse av respondentenes personvern. Det var avgjørende for oppgavens tema og problemstilling at respondentene kunne utrede og uttale seg fritt om egne meninger og erfaringer uten å være bekymret for at dette ville påvirke sitt eget eller selskapets rykte. Respondentenes personvern ble ivaretatt ved å behandle innsamlet data anonymt. Dette omfattet å holde alle personidentifiserende opplysninger utenfor, både i forbindelse med lydopptak og lagring av transkriberte intervjuer. Lydopptak av intervjuene ble kun benyttet i tilfeller hvor respondenten samtykket til dette, og i disse tilfellene er lydopptaket startet etter at respondenten har utredet om personlige opplysninger, eksempelvis navn, arbeidserfaring og firmanavn, som kan være identifiserende. Alle respondentene ble i forbindelse med intervjuet informert om behandling av innsamlet data og har gitt sitt samtykke. Da det heller ikke ble lagret direkte personidentifiserende opplysninger, og slike opplysninger ikke publiseres verken i oppgaven eller andre steder, anses respondentenes personvern og de krav som medfølger å være oppfylt og ivaretatt.

4.4 Dataanalyse

Transkriberingen av lydopptakene inkluderte alt som ble sagt av respondentene underveis i intervjuet samt eventuelle observasjoner og inntrykk. Informasjon som kunne være identifiserende eller som ikke ble ansett for å være relevant ble utelatt. Eksempler på førstnevnte er navnet på respondentene og selskapet hvor de er ansatt. Utelatelse av informasjon medfører en mulighet for at man potensielt kan gå glipp av informasjon som likevel kunne vært benyttet i analysen. Risikoen for dette er hensyntatt ved at begge intervjuerne fikk innsyn og tilgang til all innsamlet data gjennom perioden hvor arbeidet med oppgaven foregikk.

En forutsetning for å forstå det innsamlede datamaterialet er at det organiseres og inndeles. Johannessen et al. (2011, s. 187-193) beskriver tre metoder for å organisere og inndele det innsamlede datamaterialet. Den første metoden er tverrsnittbasert og kategoribasert inndeling av data og omfatter at tekstmaterialet betegnes med en kategori som gir leseren innsyn i hva tekstavsnittene handler om. I denne oppgaven er temaene og spørsmålene i intervjuguiden

benyttet som utgangspunkt for den kategoribaserte inndelingen og analysen av det innsamlede datamaterialet. I første omgang ble intervjuguiden inndelt i fem ulike deler som ble gitt en overskrift som beskriver hovedtemaet for de etterfølgende spørsmålene. Det ble benyttet en enda mer detaljert kategorisering og analyse av den innsamlede dataen fra intervjuguidens hoveddel ved at hvert spørsmål ga utgangspunkt for en kategoriinndeling. Den andre metoden kalles kontekstuell dataorganisering og går ut på at man ser etter spesifikke momenter i den enkelte kontekst. Til forskjell fra den tverrsnittbaserte tilnærmingen, hvor man ser om det finnes fellestrekk i datamaterialet, vil man se på hver enkelt del isolert slik at man oppnår et helhetlig bilde av datamaterialet. I denne studien er hovedformålet med samtlige intervjuer å få et innblikk i respondentenes refleksjoner og meninger rund brukernytten av innføringen av revisors beskrivelse av sentrale forhold ved revisjonen. Den kontekstuelle dataorganiseringen er dermed mindre relevant for denne studien. Den tredje metoden omfatter bruk av diagrammer og tabeller og kan benyttes som et hjelpemiddel for sortering og organisering av innsamlet data. I denne studien ble det utarbeidet en tabell for å gi en presentasjon og oversikt over respondentene og deres bakgrunn og erfaring.

Meningsfortetting av datamaterialet gjennomføres ved å sammenfatte respondentenes avgitte svar til kortere setninger (Johannessen et al., 2011, s. 196). Meningsfortettingen av datamaterialet ble i første omgang foretatt på tidspunktet for transkriberingen, og senere ved videre fortolkning og gjengivelsen av respondentenes meninger og refleksjoner i presentasjonskapittelet. Meningsfortolkningen tar sikte på å vise en dypere forståelse av meningsinnholdet i det innhentede datamaterialet (Johannessen et al., 2011, s. 196).

4.5 Kvalitetskriterier

Johannessen et al. (2011) argumentere for at kvalitative studier i enkelte tilfeller må vurderes ut ifra andre kvalitetskriterier enn kvantitative undersøkelser. På en annen side nevnes det også at reliabilitet og validitet, som er vanlige kriterier ved gjennomføring av kvantitative undersøkelser, også kan være hensiktsmessige som mål på kvalitet ved kvalitative studier. Som et alternativ til kriteriene reliabilitet og validitet introduserte Lincoln og Guba (1985) og Guba og Lincoln (1989) begrepene «pålitelighet», «troverdighet», «overførbarhet» og «bekreftbarhet». (Johannessen et al, 2011, s. 243)

Det første kriteriet «pålitelighet» tilsvarer reliabilitet og knytter seg til undersøkelsens prosess rundt innsamling og bearbeiding av data. Undersøkelsens pålitelighet er et mål på i hvilken grad andre forskere kan gjenskape studien med like funn og konklusjoner (Johannessen et al, 2011, s. 244). Det vil si om respondentene hadde svart annerledes dersom en annen forsker hadde intervjuet dem (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 276). Det foreligger en risiko for at respondentene utsettes for stimuli fra intervjuerne underveis i intervjuet. Dette kan medføre at forskningsresultatene påvirkes av det som kalles intervjuereffekten. Faktorer som for eksempel intervjuerens ansiktsuttrykk, tonefall, kjønn og alder kan medføre at en intervjuereffekt oppstår (Zikmund, Babin, Carr & Griffin, 2013, s. 192). Enkelte av respondentene ga uttrykk for at temaet i intervjuets hoveddel ikke var noe de hadde hørt om før de fikk tilsendt informasjonsbrosjyren vedlagt forespørselen om deltakelse i studien. Dette kan, etter intervjuernes oppfatning, ha medført en økt risiko for at respondentene har modifisert sitt svar etter hva som oppfattes som «riktig» respons. I de fleste tilfeller ga imidlertid respondentene uoppfordret en begrunnelse for sine meninger og oppfatninger, slik at de avgitte svarene anses for å være oppriktige og reflekterte.

Det andre kriteriet «troverdighet» tilsvarer intern validitet. Dette kriteriet dreier seg om i hvilken grad forskerens funn og metodiske fremgangsmåter på en korrekt måte reflekterer formålet med studien (Johannessen et al, 2011, s. 244). Intern validitet vil også beskrive i hvilken grad det er samsvar mellom virkeligheten og forskerens egen beskrivelse av denne virkeligheten (Jacobsen, 2015, s. 228). For å styrke troverdighetskriteriet ved gjennomføring av kvalitative studier kan det utarbeides en redegjørelse som inneholder opplysninger om anvendte metoder i forbindelse med datainnsamling, intervju, gjennomføring av datareduksjon og kategorisering (Johannessen et al, 2011, s. 244). Lincoln og Guba (1985) viser til to teknikker som kan forsterke forskningsresultatenes troverdighet. Den første teknikken går ut på at det benyttes ulike metoder ved undersøkelse av en problemstilling, såkalt metodetriangulering. Dersom de ulike metodene gir samme resultat, vil dette styrke forskningsresultatenes troverdighet. Metodetriangulering kan eksempelvis gjennomføres ved å starte med en kvantitativ spørreundersøkelse, for deretter å foreta et kvalitativt dybdeintervju. Dette er en vanlig måte å gjennomføre metodetriangulering og kan likeså gjennomføres ved først å benytte kvalitativ metode, og deretter kvantitativ metode. Gjennomføring av metodetriangulering kan imidlertid være utfordrende grunnet metodenes motsetninger med hensyn til forskningsstrategi, virkelighetsoppfatning og tolkning av funnene. Tatt i betraktning utfordringene samt begrensning med hensyn til tid og ressurser,

ble denne teknikken derfor ikke benyttet. Den andre teknikken, vedvarende observasjon, går ut på at forskeren er i stand til å skille mellom relevant og ikke relevant informasjon ved å opparbeide seg kjennskap til konteksten rundt fenomenet (Johannessen et al, 2011, s. 247). I forkant av gjennomføringen av intervjuene ble det brukt tilstrekkelig tid på å opparbeide seg kunnskap og innsikt i det fenomen som undersøkes. I tillegg er de anvendte metodene i denne studien beskrevet og opplyst om i dette kapittelet med det formål å styrke den interne validiteten, og således troverdighetskriteriet

Det tredje kriteriet «overførbarhet» tilsvarer ekstern validitet og sier noe om i hvilken grad forskningsresultatene kan overføres til liknende fenomener (Johannessen et al, 2011, s. 247). Fenomenet som undersøkes belyses ved å etablere teorier, begreper og fortolkninger. Undersøkelsens overførbarhet vil deretter avhenge av om forskeren er i stand til å fortolke, forklare og beskrive fremgangsmåten og funnen i studien på en slik måte at det kan nyttiggjøres på andre områder enn det som studeres (Johannessen et al, 2011, s. 248). Grunnet et begrenset antall intervjupersoner er ikke hensikten i utgangspunktet at resultatene skal være generaliserbare slik som ved kvantitative studier. Johannessen et al. (2011) argumentere for at det er mer hensiktsmessig å snakke om *overføring* av kunnskap i sammenheng med kvalitative studier. Denne studien er strukturert og designet slik at alle prosesser, funn og oppdagelser er inkludert og presentert. Det er dermed mulig for andre å gjøre en selvstendig vurdering av forskningsresultatenes overførbarhet.

Det fjerde kriteriet «bekreftbarhet» tilsvarer objektivitet. Dette kriteriet knytter seg til forskerens evne til å forholde seg objektiv slik at forskningsresultatene ikke gjenspeiler forskerens subjektive holdninger. For å sikre dette kvalitetskravet kan forskeren klargjøre og beskrive alle beslutninger i forskningsprosessen, samt vurdere om det foreligger annen litteratur som kan støtte opp under funnene. Det er i denne sammenheng viktig at forskeren er selvkritisk til de vurderinger og beslutninger som er gjort underveis. Forskeren bør også gjøre leseren oppmerksom på ulike faktorer som kan ha en innvirkning på prosjektresultatet (Johannessen et al., 2011, s. 249). Ved gjennomføring av intervjuene er det ikke utenkelig at intervjuerne og hver enkelt respondent har ulik oppfattelse og forståelse av ting, eller at spørsmålene som er stilt tolkes annerledes av respondentene enn det som i utgangspunktet var tiltenk. I de tilfellene hvor dette ble fanget opp av intervjuerne, ble det stilt tilleggsspørsmål for å oppklare eventuelle feiltolkninger av spørsmålet, eller at spørsmålet i utgangspunktet var formulert på en slik måte at det ble behov for tilleggsspørsmål underveis i gjennomføringen.

Kapittel 5 Presentasjon av funn

I dette kapitlet presenteres funnene fra de gjennomførte intervjuene. Først gis det en presentasjon av respondentenes bakgrunn, informasjonskilder og synspunkter vedrørende nåværende revisjonsberetning. Deretter presenteres funnene fra intervjuets hoveddel. Avslutningsvis gis det en oppsummering av funnene.

5.1 Bakgrunnsinformasjon om respondentene

Av de utvalgte kredittinstitusjonene og investeringselskapene ble det kontaktet personer som har god regnskapsforståelse og som er aktive brukere av regnskapet slik at respondentene innehar innsikt og erfaring som kan belyse problemstillingen. For respondentene fra investeringselskapene hadde to av respondentene erfaring fra revisjonsbransjen og dermed god innsikt i revisoryrket og temaet for undersøkelsen. For respondentene fra kredittinstitusjonene var det essensielt for oppgavens problemstilling at disse hadde en sentral rolle i beslutningsprosessen for innvilgning av kreditt. Det ble ikke satt noen ramme for hvor mange års arbeidserfaring som var ønskelig da dette antageligvis ville redusert tilgjengeligheten av respondenter. Dette medførte stor spredning i erfaring hos de ansatte fra kredittinstitusjonene. Samtlige respondenter ble spurt om å fortelle om deres bakgrunn og arbeidserfaring. Svarene er presentert i tabell nr. 1. På den måten er det også grunnlag for å se om det er noen forskjeller som følge av bakgrunn og erfaring.

Samtlige respondenter hadde arbeidssted i Kristiansand. Ved ett tilfelle stilte to ansatte fra en kredittinstitusjon til avtalt intervju. Begge disse respondentene er ansatt i bedriftsavdelingen og har dermed en sentral rolle i kredittinnvilgningen. De hadde noe ulik bakgrunn med tanke på utdanning og tidligere arbeidserfaring, men svarene fra dette intervjuet ble likevel bearbeidet til å representere en respondents meninger ettersom de ga uttrykk for at de var svært samstemte i sine refleksjoner rundt de aktuelle spørsmålene.

Tabell nr. 1 gir en oversikt over nummereringen av respondentene. Gruppen med respondenter fra kredittinstitusjonene betegnes B1 til B5, mens respondentene fra investeringselskapene betegnes I1 til I3. For respondentene fra investeringselskapene er det oppgitt erfaring fra henholdsvis revisjons- og investeringselskap. Videre er det gitt en

oversikt i tabellen over bankenes størrelse hvor det er tatt utgangspunkt i Norges Bank sin rangering etter forvaltningskapital på konsernnivå (Norges Bank, 2017, s. 53). Henvendelse om deltakelse i studien ble sendt til både store, mellomstore og mindre banker. Det ble ikke oppnådd positiv respons fra de mindre bankene hvor årsaken ble oppgitt til enten å være knyttet til oppgavens problemstilling eller ressursmessige årsaker. Synspunktene fra kredittinstitusjonene er dermed kun representert ved banker som er rangert som “store” eller “middels store”.

Respondent		Erfaring
Kredittinstitusjon	Selskapets størrelse	Bank
B1	Stort	6 år
B2	Middels	17 år
<i>Respondent 1:</i> <i>Respondent 2:</i>		15 år
B3	Stort	37 år
B4	Stort	10 år
B5	Stort	30 år
Investeringselskap		Revisjon
I1		6 år
I2		19 år
I3		10 år
		Investering
		11 år
		10 år
		10 år

Tabell 1 - Bakgrunnsinformasjon om respondentene

5.2 Respondentenes informasjonskilder

Den neste delen i intervjuet med regnskapsbrukerne tok sikte på å belyse hvilke informasjonskilder som benyttes og vektlegges i en beslutningssituasjon. Respondentene ble spurt om hvor stort fokus det er på selskapenes regnskap i sammenheng med kredittinnvilgning for respondentene fra kredittinstitusjonene, og i en investeringsbeslutning for respondentene fra investeringselskapene. Det ble avslutningsvis spurt om i hvilken grad revisjonsberetningen blir benyttet i arbeidet, og om en modifisert revisjonsberetning alene har

medført at en investering eller kredittinnvilgning ikke har blitt gjennomført. Dette vil dermed synliggjøre hvordan kredittinstitusjonene og investeringsselskapene anser de ulike informasjonskildenes brukernytte samt hvordan de benyttes i arbeidet.

Respondent B1 sier at det er stort fokus på både årsregnskapet og noteinformasjonen. Spesielt viktig er noteinformasjon for å se om det er lån som ikke står i selve årsregnskapet og hva som skyldes finanskostnadene. I tillegg til dette er de opptatt av å få styrerapporter eller forklaringer direkte fra selskapet om hvorfor situasjonen ble som den ble. Videre forteller respondenten at revisjonsberetningen er tegn på kvalitet, men sånn som den er utformet nå er den ikke av stor interesse. Respondenten hadde ikke vært borti en avvikende revisjonsberetning, men uttaler at det vil ha en negativ innvirkning på kredittinnvilgningen, spesielt i tilfeller hvor banken ikke har kjennskap til selskapet fra før.

Respondent B2 sier at de har stort fokus på årsregnskapet og notene i forbindelse med kredittarbeidet. Notene ble blant annet fremhevet som en interessant og hyppig brukt informasjonskilde på grunn av den utdypende informasjonen som gis om postene i regnskapet. Respondenten poengterer samtidig at selskapenes årsregnskap er historisk informasjon som er utdatert innen den tid kredittinstitusjonen får tilgang til det, og at det følgelig er andre informasjonskilder som også er av interesse. Respondenten sier at det er viktig å skjønne hva som har skjedd historisk og se trender, men at det er fremtiden som er viktig når de skal gi lån til en kunde. Fremtidige kontantstrømmer er dermed svært sentralt. Videre oppgir respondenten at revisjonsberetningen ikke har vært en spesielt nyttig informasjonskilde til nå ettersom den ikke tilfører selskapsspesifikk informasjon. Respondenten påpeker den som lite relevant foruten å undersøke om det foreligger en anmerkning fra revisor. Etter respondentens erfaring skal det ganske mye til før det fremkommer en anmerkning, og trekker frem revisors nummererte brev til ledelsen som en medvirkende årsak til at merknader fra revisor svært sjeldent blir inntatt i beretningen. Respondenten mener således at forhold som kan medføre at revisor avgir en avvikende beretning, blir rettet når de blir påpekt i nummererte brev til ledelsen.

Respondent B3 sier at årsregnskapet er vesentlig for hele kredittanalysen og vurderingen av kundens tilbakebetalingsevne. Videre oppgir respondenten at de leser noteinformasjonen mer enn revisjonsberetningen for å få innsyn i nødvendig informasjon om kunden. Noteinformasjonen er viktig for å forstå årsregnskapet. Andre informasjonskilder er også

svært viktige i forbindelse med kredittarbeidet og respondenten oppgir at de innhenter informasjon gjennom en-til-en møter, telefonsamtaler, rapporter, mail samt bransjeinformasjon og statistikker. Revisjonsberetningen derimot blir det ikke brukt så mye tid på. Respondenten sier at den blir brukt som “tick off” for å se om det er en normalberetning eller en beretning med anmerkninger. Respondenten oppgir at i utgangspunktet bør beretningen være ren for å få innvilget kreditt, men at anmerkninger om forhold som ikke vurderes som vesentlige ikke vil ha betydning for kredittinnvilgningen.

Respondent B4 sier at årsregnskapet spiller en sentral rolle for vurdering av selskaper i forbindelse med kredittarbeidet. Respondenten oppgir at dersom det er noe spesielt i regnskapet så benyttes noteinformasjonen i årsregnskapet som informasjonskilde. Respondenten oppgir videre at av erfaring så er det ofte for lite noteinformasjon, hvilket blant annet omfatter informasjon som er pålagt å inkludere. Derfor er de også opptatt av andre informasjonskilder som kundemøter, salgsutvikling, bransjetall, fremtidsprognoser og lignende. Revisjonsberetningen blir ikke brukt i stor grad ettersom det som oftest står det samme i alle beretningene, men den blir undersøkt for eventuelle merknader fra revisor. Merknader fra revisor blir sett på som relativt alvorlig, og etter respondentens erfaring kan dette alene medføre at selskapet ikke får innvilget kreditt.

Respondent B5 sier at årsregnskapet er et av hovedelementene i hele kredittarbeidet. Respondenten uttrykker imidlertid at noteinformasjonen i årsregnskapet i mindre grad benyttes som informasjonskilde ettersom de innhenter den nødvendige informasjon gjennom løpende dialog med kunden. Respondenten sier at revisjonsberetningen blir lite brukt i arbeidet og oppgir at de har et system som fanger opp beretninger som inneholder merknader fra revisor. Det poengteres at dette er en medvirkende årsak til at det er svært lite fokus på beretningen som informasjonskilde foruten å undersøke om den er ren eller avvikende. Videre oppgir respondenten at en eventuell anmerkning fra revisor er et tydelig varseltegn, og at dette medfører konsekvenser for kunden. Respondenten har i denne sammenheng erfart at banken ikke har innvilget kreditt som følge av en avvikende revisjonsberetning.

Respondent I1 sier at årsregnskapet som informasjonskilde benyttes aktivt, men vektlegger at det kun er et av mange punkter som blir vurdert ved en investeringsbeslutning. Videre oppgir respondenten at noteinformasjonen også blir benyttet som informasjonskilde, men poengterer samtidig at notene og regnskapet ikke nødvendigvis gir et reelt bilde av selskapenes

finansielle stilling. Innenfor bransjen de opererer i er skattepapirene en sentral informasjonskilde i tillegg til en-til-en møtene. Respondenten sier at revisjonsberetning blir benyttet i arbeidet og at det kan være en god trygghet i en investeringsbeslutning dersom det er avgitt en ren revisjonsberetning. Respondenten er imidlertid klar på at det kun er konklusjonen i beretningen som er av interesse, og at man derfor ofte kun ser på denne når revisjonsberetningen undersøkes. Videre kommenteres det at revisjonsberetningen alene ikke er avgjørende ved en investeringsbeslutning, men at det naturligvis er av interesse dersom revisor avgir en negativ beretning.

Respondent I2 sier at fokuset på årsregnskapet avhenger av om det er et selskap som er børsnotert, eller om det er et nystartet selskap. Det påpekes at dersom det er et nystartet selskap så tillegges regnskapet mindre vekt. Dette begrunnes med at nystartede selskaper ofte genererer store underskudd i oppstartsfasen. Noteinformasjonen er også av interesse, spesielt med hensyn til immaterielle eiendeler, goodwill, utsatt skattefordel og lignende. Respondenten sier at en-til-en møter er svært viktig og at de gjerne benytter selskapsanalyser dersom dette er tilgjengelig. I tillegg er det stort fokus på hvilke personer som sitter i ledelsen. Videre sier respondenten at revisjonsberetningen blir lite brukt i arbeidet, men det undersøkes om det er avgitt en normal eller avvikende beretning. Ifølge respondenten har ikke revisjonsberetningen avgjørende betydning ved en investeringsbeslutning.

Respondent I3 svarer i likhet med respondent I2 at det må foretas en vurdering av det enkelte selskapet med tanke på fokuset på regnskapet og notene. Respondentene er enig i at det er mindre fokus på regnskapet og noteinformasjonen som informasjonskilde i tilfeller hvor det vurderes en investering i et selskap som er i oppstartsfasen. I slike sammenhenger er det andre kilder som må benyttes for å få et mer riktig bilde av selskapets økonomiske potensiale. Selskapets forretningsmodell, tekniske løsninger og markedsutsikter blir oppgitt til å være sentrale vurderingsmomenter ved en investeringsbeslutning. I forbindelse med en investering er det ifølge respondenten svært positivt dersom selskapet har en revisor og en revisjonsberetning som bekrefter at årsregnskapet er uten vesentlige feil. Respondenten mener imidlertid at revisjonsberetningen ikke har avgjørende betydning ved en investeringsbeslutning, og at det således er andre forhold som i større grad utgjør helheten av vurderingen.

Samtlige respondenter trekker frem en-til-en møter som en av de viktigste informasjonskildene som benyttes i en beslutningssituasjon.

Respondentene fra kredittinstitusjonene var samstemte i at det legges stor vekt på selskapenes årsregnskap ved kredittinnvilgning og at dette således er en sentral informasjonskilde. I likhet med regnskapet benyttes også noteinformasjonen aktivt som informasjonskilde i kredittarbeidet. Det er i tillegg stort fokus på selskapenes tilbakebetalingsevne og fremtidsutsikter. Fremtidige kontantstrømmer og sikkerhetsstillelse trekkes også frem som sentrale vurderingsmomenter i kredittarbeidet.

Respondentene fra investeringsselskapene ga også uttrykk for at de er aktive brukere av regnskapet og noteinformasjonen, men vektlegger i større grad andre informasjonskilder. Selskapsanalyser, markedsutsikter, selskapets forretningsmodell og hvem som sitter i ledelsen ble oppgitt til å være sentrale vurderingsmomenter ved en investeringsbeslutning.

Blant respondentene både fra kredittinstitusjonene og investeringsselskapene er det stor enighet om at revisjonsberetningen blir lite brukt foruten å undersøke om den inneholder merknader fra revisor. Flere av respondentene påpeker at det er en trygghet å få en bekreftelse på at årsregnskapet er uten vesentlige feil. En normalberetning anses som et kvalitetsstempel ifølge respondent B1. Det er også enighet om at dersom det ikke er avgitt en ren beretning så anses dette som svært negativt ettersom det forekommer sjeldent. Samtlige respondenter, med unntak av respondent B4 og B5, oppgir at de ikke har erfaring med at en modifisert revisjonsberetning alene har medført at en investering eller kredittinnvilgning ikke har blitt gjennomført, men at det imidlertid anses som en medvirkende faktor.

5.3 Nåværende revisjonsberetning

I forbindelse med det nye tillegget i revisjonsberetningen, som er tema for denne studien, ønsket vi å undersøke respondentenes synspunkter og erfaringer vedrørende nåværende revisjonsberetning. Undersøkelsen inkluderer også hvorvidt respondentene har tillit til revisors vurderinger og arbeid som ligger bak konklusjonen i revisjonsberetningen. Dette vil være et utgangspunkt for intervjuets hoveddel som omhandler kravet til det nye tillegget i revisjonsberetningen for børsnoterte selskaper.

Respondent B1 og B2 uttaler at det er veldig lite selskapsrelevant som blir kommentert i revisjonsberetningen, og at den dermed tilfører lite verdi til regnskapsbrukerne.

Respondent B3 mener at revisjonsberetningen slik den er nå gir leseren en generell oppramsing av hva en revisjon innebærer uten at dette blir knyttet til selskapsesifikke vurderinger og faktorer.

Respondent B4 og I1 opplever at det står det samme i alle revisjonsberetningene ettersom teksten er standardisert. Respondent I1 synes revisjonsberetningen er litt for generell med hensyn til innhold og språk. Den tilfører dermed lite brukernyttig informasjon utover bekreftelsen om årsregnskapet er uten vesentlige feil.

Respondent I2 sier at vedkommende selv i sin tid som praktiserende revisor opplevde at revisjonsberetningen gjennomgikk flere endringer med hensyn til innhold og språk. Respondenten forteller videre at utformingen av revisjonsberetningen tydelig har vært påvirket av at det er en egen profesjon som utarbeider den, og at enkelte formuleringer er preget av ansvarsfraskrivelse.

Respondent I3 svarer at den nåværende revisjonsberetningen blir et "overflødig" dokument med tanke på det som fremkommer av informasjon og peker i likhet med respondent I2 på det som oppfattes som ansvarsfraskrivelse.

På spørsmål om respondentene har full tillit til revisors vurderinger og arbeid som ligger bak en normalberetning fremkommer det både enighet og ulike refleksjoner blant regnskapsbrukerne.

Respondent B1 sier at de har veldig tillit til det arbeidet revisor gjør og at et revidert selskapsregnskap er viktig for dem, spesielt i tilfeller hvor det er kompliserte faktorer å forholde seg til.

Respondent B2 mener at det i de fleste tilfeller er tillit til at revisor som kontrollerende tredjepart fremlegger riktig informasjon, men at de er klar over at det kan forekomme tilfeller hvor det kan settes spørsmålstegn ved revisors konklusjon i den umodifiserte revisjonsberetningen. Videre kommenterer respondent B2 at det som regnskapsbruker er vanskelig å ha en forutsetning for å vite om en umodifisert revisjonsberetning er et resultat av at revisor har gjennomført tilfredsstillende arbeid og vurderinger.

Respondent B3 og B4 uttaler at tilliten avhenger av hvem revisoren er, og nevner at det er særlig tillitsvekkende dersom revisjonsberetningen er underskrevet av et av de store revisjonsselskapene.

Respondent B5 sier at de har tillit til revisor, og poengterer at det ville vært et problem dersom dette ikke var tilfellet. Respondenten mener at det raskt ville blitt kjent i markedet dersom det kan settes spørsmålstejn ved revisors arbeid, og at det derfor er av interesse for revisor å levere et produkt som interessentene kan ha tillit til. Videre mener respondenten at revisjonsfirmaets størrelse i seg selv ikke har en avgjørende betydning for tillitsspørsmålet, men at det må vurderes opp mot kundens størrelse og kompleksitet.

Respondent I1 sier at de har tillit til revisors konklusjon i revisjonsberetningen dersom det er et av de store og anerkjente revisjonsselskapene som har gjennomført revisjonen.

Respondenten oppgir at det kan forekomme tilfeller hvor det gjennomføres en ny vurdering dersom revisjonen er gjort av en ukjent revisor.

Respondent I2 sier at innad i de forskjellige revisjonsselskapene er det ulikheter med tanke på interne rutiner og systemer som er lagt til grunn, og hvor strengt disse praktiseres, for å sikre at revisjonen er av høy kvalitet. Respondent I2 er av den oppfatningen at de store revisjonsselskapene har tilstrekkelig streng praksis ved revisjonsarbeidet, og at dette følgelig medfører tillit til det arbeidet som er gjort i forkant av den avgitte revisjonsberetningen.

Respondenten poengterer at de likevel gjør nødvendige undersøkelser selv uavhengig av størrelsen på selskapet som har gjennomført revisjonen.

Respondent I3 uttaler at de generelt har tillit til revisors arbeid og konklusjon i revisjonsberetningen, men peker for øvrig på samme argument som I2 om økt tillit til de store revisjonsselskapene grunnet oppfatningen om at de fører en strengere praksis ved revisjonsarbeidet.

5.4 Regnskapsbrukernes synspunkter rundt omtale av sentrale forhold

Kravene som følger av ISA 701 er som nevnt tidligere kun obligatorisk for børsnoterte selskaper. Respondentene ble innledningsvis i intervjuets hoveddel spurt om hvilke tanker og refleksjoner de har rundt muligheten for en mer selskapsspesifikk revisjonsberetning som følge av innføringen av omtale av sentrale forhold ved revisjonen.

Respondent B1 sier at det er en svært positiv utvikling dersom revisors beskrivelse av sentrale forhold ved revisjonen også blir inntatt i revisjonsberetningen for selskaper som ikke er børsnoterte. Respondenten sier videre at de er svært interessert i at det inntas et avsnitt i revisjonsberetningen som kan tilføre økt innsikt i hvordan revisor har tenkt og vurdert underveis i revisjonsprosessen, og i denne sammenheng hva som har vært sentralt ved revisjonen. Respondenten uttrykker også et tenkt scenario hvor kredittinstitusjonen vil kunne benytte den nye revisjonsberetningen til å se hvilke forhold revisor ikke har vurdert som sentrale, og hvor kredittinstitusjonen dermed bør legge inn en ekstra innsats selv.

Respondent B2 er enig med B1 og sier at det er veldig positivt dersom revisjonsberetningen blir mer selskapsspesifikk også for selskaper som ikke er børsnoterte med tanke på at de er misfornøyde med revisjonsberetningens innhold og utforming slik det er nå. I forkant av intervjuet hadde respondenten lest gjennom revisjonsberetningen til en av kredittinstitusjonens børsnoterte kunder, og poengterte at det som regnskapsbruker var raskt å gjøre seg opp en vurdering av hva som var de kritiske faktorene ved selskapet basert på revisors beskrivelse av sentrale forhold ved revisjonen.

Respondent B3 sier at det vil tilføre regnskapsbrukerne verdifull informasjon dersom revisjonsberetningen gir et innblikk i hvilke vurderinger revisor har lagt til grunn ved revisjonen av selskapsregnskapet. Respondenten mener også at det vil gi regnskapsbrukerne en større forutsetning til å forstå hva revisor faktisk gjør ved revisjonen og hvordan revisor håndterer sentrale forhold gjennom revisjonshandlinger.

Respondent B4 sier at det absolutt er positivt dersom revisor «stikker hodet frem» i større grad enn det som blir gjort i den nåværende revisjonsberetningen. Respondenten uttrykker også at det er interessant for regnskapsbrukerne å få et innblikk i de vurderingene som er gjort underveis i revisjonen på grunn av revisors innsyn og kunnskap om selskapet som revideres.

Respondent B5 uttaler at dette virker som en interessant endring og legger til at det er ønskelig at revisor kommer med spesifikke vurderinger av poster i regnskapet, og nevner eksempelvis goodwill og nedskrivninger. Ifølge respondenten vil revisors beskrivelse av sentrale forhold ved revisjonen kunne gi en bekreftelse på den dialogen kredittinstitusjonen har hatt med kunden gjennom året. Videre kommenterer respondenten at det er viktig at det nye tillegget krever mer av revisor med tanke på revisjonsberetningens innhold og utforming enn det som er tilfellet per dags dato, og at det ikke utvikler seg til å bli standard formuleringer.

Respondent I1 sier at det virker som en positiv og meningsfull endring som har potensiale til å gjøre revisjonsberetningen mer brukervennlig ved å tilføre nyttig informasjon til regnskapsbrukerne.

Respondent I2 sier at det virker om en god endring, spesielt med tanke på selskaper av en viss størrelse. Respondenten tror at endringen er lite hensiktsmessig for mindre selskaper som har revisor, og kommenterer videre at dette muligens vil være en unødvendig kostnadsbyrde for disse selskapene. Respondenten mener det hadde vært nyttig dersom det blir avgitt en revisjonsberetning som gjør det mulig å sammenligne egne vurderinger med revisors vurderinger.

Respondent I3 er enig med respondent I2 i at det virker som en god endring for de større selskapene. Respondenten uttaler at for de mindre selskapene som de jobber med, vil innføringen av omtale av sentrale forhold ved revisjonen ikke tilføre like mye verdi sammenlignet med tilfellet for de større selskapene.

5.5 Betydningen og brukernytten av omtale av sentrale forhold

Respondentene ble spurt om hvilken betydning det vil ha for dem som regnskapsbrukere dersom selskaper som ikke er børsnoterte også implementerte omtale av sentrale forhold ved revisjonen. De ble også spurt om de tror at omtale av sentrale forhold vil endre brukernytten av revisjonsberetningen. Respondentenes svar på disse to spørsmålene er sammenfattet i dette avsnittet. Hensikten med spørsmålene er å få respondentenes til å reflektere rundt hvilken

betydning det vil ha for deres arbeid med hensyn til kredittinnvilgning og investering dersom det nye tillegget i revisjonsberetningen også innføres for selskaper som ikke er børsnoterte, og om respondentene anser revisjonsberetningen som et mer verdifullt og brukervennlig dokument.

Respondent B1 sier at for kredittinstitusjonen sin del ville en mer selskapsspesifikk revisjonsberetning bety et mer effektivt kredittarbeid med hensyn til både nye og eksisterende kunder. Det nevnes et eksempel hvor kredittarbeidet omfatter vurderingen av et selskap som har lite materielle eiendeler og en stor goodwill-post i regnskapet. I slike situasjoner er det, ifølge respondenten, betydningsfullt for kredittarbeidet å kunne lese hvilke vurderinger revisor har gjort i forbindelse med verdsettelse og lignende. Respondenten mener at innføringen av omtale av sentrale forhold i revisjonsberetningen vil gjøre det til et mer relevant og interessant dokument som vil kunne tilføre brukernyttig informasjon i arbeidet med kredittanalyser.

Respondent B2 tror at innføring av omtale av sentrale forhold ved revisjonen vil ha en betydning med hensyn til hvordan regnskapsbrukerne anser nytteverdien av revisjonsberetningen, og at den vil bli en viktigere informasjonskilde ved at man får selskapsspesifikke vurderinger gjennom en tredjepartsbekreftelse. Respondenten sier at brukernytten ved den nye revisjonsberetningen vil øke som følge av økt transparens, og at det nye tillegget i beretningen vil kunne forenkle forarbeidet ved at kredittinstitusjonen lettere vil kunne innrette seg etter det som er risikofaktorene i driften hos en potensiell eller eksisterende kunde, samt avdekke ting som kredittinstitusjonen selv ikke fanger opp.

Respondent B3 sier at innføring av omtale av sentrale forhold i revisjonsberetningen vil bety økt transparens rundt revisors arbeid i den forstand at kredittinstitusjonen får innsyn i hvilke risikoer og sentrale forhold revisor har oppdaget i sitt arbeid. Respondenten sier at dette vil ha en positiv effekt på kredittanalysene som gjennomføres. Respondenten uttaler at i tilfeller hvor det ikke er mulig å avdekke faresignaler kun ved å undersøke årsregnskapet, vil omtale av sentrale forhold ved revisjonen kunne bety at kredittinstitusjonen avdekker dette raskere.

Respondent B4 tror at betydningen av innføringen av det nye tillegget i beretningen vil medføre forbedret arbeid for kredittinstitusjonen gjennom økt transparens og brukernytte. Respondenten uttaler at mye av arbeidshverdagen går med til å innhente informasjon om både

potensielle og eksisterende kunder. Ifølge respondenten er det kundeinformasjonen utover årsregnskapet som er mest tidkrevende å innhente, og revisors beskrivelse av sentrale forhold ved revisjonen kan i denne sammenheng bidra til å forenkle denne prosessen.

Respondent B5 tror ikke at revisors beskrivelse av sentrale forhold ved revisjonen vil ha noen betydning for kredittgivningen, og kommenterer videre at kredittinstitusjonen uansett vil gjøre en selvstendig og uavhengig vurdering av nåværende og potensielle kunder. Respondenten sier at det nye tillegget i beretningen antakeligvis kun vil benyttes som en bekreftelse på det kredittinstitusjonen allerede har innhentet av informasjon gjennom dialog med kunden. Etter respondentens oppfatning vil brukernytten av det nye tillegget i revisjonsberetningen dermed være begrenset.

Respondent I1 mener at innføringen av revisors beskrivelse av sentrale forhold ved revisjonen vil bety at revisjonsberetningen får tilført økt verdi og brukernytte. Som følge av dette tror respondenten at revisjonsberetningen vil bli tillagt mer vekt av regnskapsbrukerne enn det som er tilfellet ved nåværende revisjonsberetning.

Respondent I2 mener at innføringen av revisors beskrivelse av sentrale forhold ved revisjonen vil bety at regnskapsbrukerne benytter seg mer av revisjonsberetningen enn kun å undersøke om det er avgitt en normal eller avvikende beretning. Respondenten mener også at det vil være betydningsfullt for regnskapsbrukerne å få innblikk i at revisor har fokusert og utført mer arbeid på visse områder, og at dette kommer bedre frem i lyset ved den nye revisjonsberetningen.

Respondent I3 uttaler at innføringen av omtale av sentrale forhold ved revisjonen trolig vil ha en begrenset betydning og brukernytte for investeringsselskapet som regnskapsbruker. Respondenten mener at de uansett vil fokusere på å innhente vesentlig informasjon gjennom en-til-en-møtene, og at den nye revisjonsberetningen således kun vil bli en bekreftelse.

5.6 Økt tillit til revisors konklusjon i revisjonsberetningen

Respondentene ble deretter spurt om de tror at innføringen av omtale av sentrale forhold ved revisjonen vil medføre at de som regnskapsbruker vil få økt tillit til revisors konklusjon i revisjonsberetningen. Hensikten her er å undersøke om det er en forskjell med hensyn til

respondentenes tidligere avgitte svar som omhandler tillit til revisors konklusjon i den nåværende revisjonsberetningen.

Respondent B1 mener at tilliten til revisor alltid har vært der. Det at et årsregnskap er revidert betyr mye for videre vurdering av kompliserte selskaper. Dette gjelder spesielt de som kommer med betydelige endringer fra foreløpig regnskap til årsregnskap. Hvis omtale av sentrale forhold ved revisjonen gir mer innsikt i arbeidet rundt revisjonen av selskapet, samt vurderingene som har blitt gjort, er dette svært interessant for kredittinstitusjonen.

Respondent B2 er ikke tvil om at dette kan øke tilliten til arbeidet som er utført av revisor. Respondenter mener at det ofte blir oppfattet som at revisjonsberetningen er et dokument med standardtekster, og at revisors arbeid er å notere på riktig foretaksnavn samt signere revisjonsberetningen. Respondenten kommenterer at i enkelte tilfeller virker det som revisor har utført et svært begrenset arbeid, både med hensyn til omfang og kvalitet. Nå som revisor må dokumentere spesifikke vurderinger som har blitt gjort i forbindelse med revisjonen av selskapet, gir det regnskapsbrukerne en klar tilbakemelding på det utførte arbeidet.

Respondent B4 sier tydelig at tilliten til revisors konklusjon vil øke som følge av det nye tillegget i revisjonsberetningen. Ifølge respondenten avhenger tilliten av hvem revisoren er. Respondenten nevner at omtale av sentrale forhold fra de store revisjonsselskapene vil ha en større betydning enn et mindre revisjonsselskap med en liten kundebase. Respondenten viser til et tenkt scenario hvor årsregnskapet til en stor kunde blir revidert av et lite revisjonsselskap. I slike tilfeller vil det, ifølge respondenten, kunne settes spørsmålstegn ved revisors uavhengighet. Et aktuelt tiltak ved et slikt scenario er å innhente en «second opinion» fra et større selskap for å verifisere informasjonen.

Respondent B3 og I3 sier at de alltid har hatt tillit til revisors arbeid og at dette vil fortsette uavhengig av innføringen av omtale av sentrale forhold ved revisjonen.

Respondent B5 mener at det vil øke tilliten dersom revisor, gjennom revisjonsberetningen, kommuniserer selskapsesifikke vurderinger og eventuelle risikoer som foreligger. Revisors arbeid vil med dette få økt transparens, hvilket skaper tillit ifølge respondenten. Videre kommenterer respondenten at de har en viss oversikt over markedet i Kristiansand med hensyn til både regnskapsførere og revisorer, og at de i denne sammenheng har tillit til deres

interne systemer og praksis. Av erfaring tar de selv beslutninger på om det skal være tillit til den finansielle rapporten til selskapet.

Respondent I1 og I2 sier at tilliten til revisors arbeid og konklusjon i revisjonsberetningen vil øke dersom det nye tillegget i revisjonsberetningen innføres. Respondent I1 mener at fokuset vil bli rettet mot sentrale foretaksspesifikke forhold, og at regnskapsbrukerne får en trygghet for at disse forholdene er vurdert gjennom revisors kommunikasjon i beretningen. Ifølge I1 avhenger tilliten av om det er et stort eller et lite revisjonsselskap som avgir omtale av sentrale forhold i revisjonsberetningen.

5.7 En supplerende informasjonskilde til en-til-en møtene?

I følge en undersøkelse som EY og Norske Finansanalytikeres Forening(NFF) har gjennomført blant analytikere og investorer, anses en-til-en møter for å være den mest nyttige informasjonskilden ved en investeringsbeslutning (Kvifte, Oppi & Hansen, 2014, s. 26-32). Vi spurte derfor respondentene om innføringen av det nye avsnittet i beretningen vil være en supplerende informasjonskilde til en-til-en møtene. Dette spørsmålet er en fortsettelse av fokuset på brukernytten av revisjonsberetningen.

Respondent B1 sier at inkluderingen av omtale av sentrale forhold i revisjonsberetningen vil medføre at man vil kunne stille mer forberedt på en-til-en møtene med kunden. Det er spesielt nyttig for nye kunder der banken har mindre forkunnskaper. De forholdene som revisor synes er spesielt for det spesifikke selskapet og beskrivelsen av det som har vært utfordrende gjennom revisjonen, vil være punkter som vil bli diskutert møtene. Ifølge respondenten vil denne informasjonen i tillegg supplere årsrapporten utarbeidet av ledelsen.

Respondent B2 sier at det viktige med en-til-en møtene er å få med det totale bildet av selskapet. Det presiseres at en-til-en møtene fortsatt vil være det viktigste. Respondenten mener imidlertid at omtale av sentrale forhold ved revisjonen vil kunne være en supplerende informasjonskilde. Respondenten sier at det er interessant å få innblikk i hvorfor revisor mener at en risiko er sentral og hvilke revisjonshandlinger som har blitt utført i sammenheng med risikoen. Som følge av dette vil revisjonsberetningen muligens bli lest før man leser årsregnskapet.

Respondent B3 tror at implementeringen av omtale av sentrale forhold ved revisjonen gjør at revisjonsberetningen blir en viktig supplerende informasjonskilde. Revisjonsberetningen er verdifull i den totale analysen av kunden og den beslutningen som banken tar i forbindelse med kredittinnvilgning. Samtidig poengterer respondenten at banken gjør sine egne vurderinger og ikke ene og alene lener seg på revisors beskrivelser. Det vil imidlertid opptre som en ekstra informasjonskilde i de beslutningene som skal tas. Det kan være temaer som blir lettere å ta opp i en-til-en møtene på grunn av det nye tillegget i revisjonsberetningen.

Respondent B4 mener at omtale av sentrale forhold ved revisjonen ikke vil fylle informasjonsbehovet, men muligens være et supplement. Det vil åpne for ytterligere grundigheter og rom for mer spørsmål i en-til-en møtene med ledelsen. Totalt sett vil det gi mer gjennomgang og en annen vinkling for regnskapsbrukeren.

Respondent B5 sier at revisjonsberetningen er et godt supplement, men ikke noe mer enn det. Ifølge respondenten vil hovedfokuset fortsatt ligge på årsregnskapet og dialogen med kunden.

Respondent I1 mener omtale av sentrale forhold i revisjonsberetningen vil kunne benyttes som en supplerende informasjonskilde. Respondenten sier at det er mulig at man vil ta utgangspunkt i revisjonsberetningen hvis det er spesifikke forhold som er kommentert og beskrevet av revisor. Respondenten tror også det er mulig at man vil gå rett på revisjonsberetningen for å finne de sentrale forholdene, for deretter å undersøke årsregnskapet.

Respondent I2 er positiv til at revisjonsberetningen får mer innhold og sier at dette i så fall vil være en supplerende informasjonskilde til møtene. Respondenten nevner at tilliten til og kontakten med ledelsen er veldig sentral for selskapene som ikke er børsnoterte.

Respondent I3 tror at revisjonsberetningen vil bli et ekstra vurderingsmoment i tillegg til informasjonen som fremkommer gjennom en-til-en-møtene. I3 er enige med de andre respondentene i at revisjonsberetningen vil kunne bli benyttet som en supplerende informasjonskilde til en-til-en-møtene.

5.8 Regnskapsbrukernes vurdering av sentrale forhold i en beslutningssituasjon

Observasjonene fra første året med implementering av sentrale forhold ved revisjonen i Norge, viser at det er følgende temaer som blir hyppigst omtalt og beskrevet av revisor i revisjonsberetningene (DnR, 2017).

- Verdivurdering/nedskrivningsvurdering
- Inntektsføring
- Avsetninger
- Oppkjøp
- Skatt

Respondentene fikk oppgitt disse forholdene og ble spurt om hva de ville ha trukket frem som mest sentralt i forbindelse med kredittarbeid eller en investorbetlutning. Hensikten er å få innsikt i hvilke forhold regnskapsbrukerne vektlegger i en beslutningssituasjon og hvorvidt det eksisterer en forskjell mellom de to respondentgruppene med hensyn til hva de ønsker mer utdypende informasjon om i beretningen.

Respondent B1 sier at i en beslutningssituasjon slik som kredittinnvilgelse er det varierende fra selskap til selskap hvilket forhold som vurderes som mest sentralt. Respondenten illustrerer eiendomsselskap som et eksempel hvor det er relevant å vite mer om inntektsføringen med tanke på hvordan det er behandlet i regnskapet samt prinsippene benyttet. Respondenten trekker også frem oppkjøp som et svært sentralt forhold. Et annet eksempel er vurderingen av immaterielle eiendeler og aktivering av kostnader. Dette vil være relevant spesielt i de tilfellene hvor det er svingende markeder. Da er det nyttig å få informasjon om hva slags kvalitative vurderinger som er blitt gjort. Respondenten konkluderer med at det mange tilfeller vil være viktigst for deres arbeid å få selskapsspesifikk informasjon om kundens inntektsføring.

Respondent B2 sier det samme som respondent B1; fokuset er varierende fra ulike selskaper. Respondenten har jobbet mest med eiendomsselskaper og trekker frem dette som eksempel. I dette tilfellet er det verdivurdering av eiendelene i balansen som er i fokus. De vurderingene som er foretatt innenfor avskrivninger eller nedskrivninger er også svært viktig. Omtale av inntektsføring vil bli mer relevant i driftsrelaterte selskaper samt eiendomsselskaper.

Respondent B3 mener at det viktigste forholdet som vurderes er selskapets tilbakebetalingsevne. Respondenten ønsker seg mer informasjon om selskapets inntjening og finansieringsstruktur, derav er det viktig med kontantstrømmer.

Respondent B4 sier at de er opptatt av verdivurderinger i kredittinnvilgningsprosessen. Hva slags vurderinger som ligger bak verdivurderingene er svært viktige for respondenten. Respondenten har opplevd at det i mange tilfeller har vært mangelfulle beskrivelser i notene, og kommenterer videre at ekstra informasjon knyttet til avsetningene vil gi nytte til brukere.

Respondent B5 trekker frem både nedskrivningsvurderinger, avsetninger og oppkjøp som viktige i en beslutningsprosess. Respondenten nevner fire risikoområder som de vurderer; intern risiko, ekstern risiko, finansiell risiko og sikkerhet. Ofte viser det seg at det er flest konkurser skjer hos kundene fordi de ikke hadde den styringen som banken trodde at de hadde.

Respondent I1 mener at verdivurdering og nedskrivningsvurdering er viktige forhold å hensynta i investeringsbeslutning. Det viktigste for respondenten er at revisoren kommenterer verdien av for eksempel bygget i selskapet i tillegg til elementer som ikke er balanseført, som forpliktelser.

Respondent I2 trekker frem verdivurdering som den viktigste og deretter inntektsføringsprinsipper. I tillegg mener respondenten at markedsinformasjon er sentralt.

Respondent I3 sier at samtlige punkter er viktige fokusområder i en beslutningsprosess. I likhet med andre respondenter, peker respondenten på argumentet om at hvilke forhold som blir ansett for å være mest sentralt er svært avhengig av hvilken bransje det aktuelle selskapet opererer i.

5.9 Kommunikasjonen mellom regnskapsbruker og regnskapsprodusent

Et av målene med implementeringen av omtale av sentrale forhold ved revisjonen, ifølge IAASB, er å forbedre kommunikasjonen mellom ledelsen, revisjonsutvalget og revisor. Ifølge internasjonale erfaringer fra Hong Kong, er det observert at engasjementet og kommunikasjonen har økt betydelig mellom revisor og revisjonsutvalgene. Respondentene

ble i denne forbindelse spurt om de tror at omtale av sentrale forhold ved revisjonen vil endre kommunikasjonen mellom regnskapsbruker og regnskapsprodusent.

Respondent B1 tror at omtale av sentrale forhold ved revisjonen kan bidra til at man som regnskapsbruker kommer mer i dybden før selskapet kontaktes. Det vil hjelpe til med formulering og det som er viktig av spørsmål til ledelsen.

Respondent B2 mener at det vil være like mye kommunikasjon mellom regnskapsbruker og regnskapsprodusent som tidligere uavhengig av endringen i revisjonsberetningen. Videre påpekes det at hvis noe spesielt dukker opp og som blir tatt opp på grunn av sentrale forhold, vil det kunne påvirke kommunikasjonen.

Respondent B3 tror at kommunikasjonen vil forbli uendret. Videre sier respondenten at de vil være bedre forberedt og informert med en revisjonsberetning som er mer innholdsrik enn det som tidligere har vært tilfelle.

Respondent B4 er positive til at endringen fører til at revisors rolle blir noe mer utvidet. Det vil være en ekstra dimensjon som regnskapsbrukere må gjennom. Respondenten antar at det vil bidra til bedre kommunikasjon mellom regnskapsbruker og produsent dersom revisor gir innsyn i sentrale forhold ved selskapets drift.

Respondent B5 sier at historisk sett så har de lite erfaring med at det fremkommer forhold i revisjonsberetningen som de ikke visste om fra før. Banken skal uansett være klar over forhold som fremkommer i kundens regnskap ved å lese årsregnskapet og ha kundekontakt. Respondenten påpeker viktigheten av løpende dialog og gjensidig tillit med kunden

Respondent I1 tror at det vil være lettere å peke på sentrale forhold når det allerede står i revisjonsberetningen. Disse forholdene tror respondenten at ville komme frem uansett i diskusjoner, men at endringen gjør det raskere å ta opp de forholdene.

Respondent I2 mener at sentrale forhold ved revisjonen kan ha en positiv innvirkning på kommunikasjonen og at dette kan brukes som innfallsmetoder til møtene. Det vil dermed kobles inn i samtaleemnene i større grad.

Respondent I3 er tvilende til om innføringen av omtale av sentrale forhold ved revisjonen vil kunne påvirke kommunikasjonen mellom regnskapsbruker og regnskapsprodusent i noen særlig stor grad i deres tilfelle. Respondenten oppgir at de vil ha fokus på dialog med ledelsen uavhengig av hva som fremkommer i revisjonsberetningen.

5.10 Oppsummering

I denne undersøkelsen er det gjennomført åtte semistrukturerte dybdeintervjuer med utvalgte brukere av regnskapet. Fokuset i undersøkelsen har således vært å belyse eksterne synspunkter fra et brukerperspektiv. Her gis det en oppsummering av funnene.

Samtlige respondenter var godt kjent med årsregnskap samt tilhørende noteinformasjon, og brukte dette hyppig både i arbeidet med kredittinnvilgning og investering. Fokuset på årsregnskapet og noteinformasjon var noe større blant respondentene fra kredittinstitusjonene enn fra investeringsselskapene. Blant respondentene fra investeringsselskapene er det antydninger til at det i større grad foretas en mer subjektiv vurdering av det enkelte selskapet, og det oppgis at forretningsmodell, markedsutsikter og hvem som har ledelsesansvaret utgjør sentrale vurderingsmomenter.

Revisjonsberetning med innhold, språk og struktur slik den var før endringen, med virkning for regnskapsåret 2016, var en klart mindre interessant informasjonskilde. Dette bekreftes av studier som har blitt gjort i forbindelse med revisjonsberetninger. I følge studien som Gray et al. (2011) gjennomførte var et av funnene at revisjonsberetningen ikke har noen nytteverdi, utover å bekrefte at årsregnskapet er uten vesentlige feil, dersom språket i teksten fortsatt er standardisert og er preget av utklipp rett fra de internasjonale standardene. Både finansinstitusjoner og analytikere som deltok i undersøkelsen mente at rapporten ikke ble lest med et slikt språk og innhold (Gray, Turner, Coran & Mock, 2011, s. 662). En fellesnevner blant respondentene er at de opplever nåværende revisjonsberetning som veldig standardisert, og at den tilfører svært lite brukernytte. Samtlige respondenter kommenterer også at revisjonsberetningen ikke tilfører noe informasjonsverdi i en beslutningssituasjon annet enn å undersøke om den er avvikende eller normal. De er dermed svært positive til det nye tillegget i revisjonsberetningen.

Respondentene mener det er nyttig dersom selskaper som ikke er børsnoterte også inkluderer omtale av sentrale forhold i revisjonsberetningen. Noen av respondentene er imidlertid tvilende til om det vil være hensiktsmessig å innføre omtale av sentrale forhold ved revisjonen for de minste selskapene, og peker på at det vil være en unødvendig kostnadsbyrde. De anser det som mer hensiktsmessig at mellomstore selskaper av en viss størrelse og kompleksitet inkluderer dette selskapsesifikke tillegget i revisjonsberetningen.

Ifølge respondentene kan omtale av sentrale forhold ved revisjonen muligens gi en troverdig bekreftelse på den dialogen de har hatt med selskapets ledelse. Det blir også nevnt av respondent B1, at omtale av sentrale forhold ved revisjonen kan bli benyttet til å få innsyn i hvilke forhold som revisor ikke har vurdert som sentrale, og dermed hvor kredittinstitusjonen selv bør legge inn en ekstra innsats. Respondentene er også positive til å få mer innblikk i det arbeidet som revisor har utført og de viktigste vurderingene som har blitt gjort underveis. Det påpekes også at denne informasjonen vil kunne benyttes i forberedelser til dialog med kunden. Omtale av sentrale forhold ved revisjonen vil dermed kunne skape mer forståelse rundt det arbeidet revisor gjør. Dette betyr at regnskapsbrukerne får innblikk i risikoer og sentrale forhold som revisor har oppdaget gjennom sitt arbeid. Respondentene er enige i at revisjonsberetningen vil være en supplerende informasjonskilde til beslutningsprosesser ved at punkter om sentrale forhold bidrar til diskusjon og oppmerksomhet i en-til-en møtene.

Med implementering av omtale av sentrale forhold ved revisjonen mener samtlige respondenter at tilliten vil øke betydelig gjennom innsyn i hvilke selskapsesifikke forhold revisor har vurdert som sentrale, og hvordan revisor har revidert disse. De fleste respondentene er enige i at de har tillit til de store revisjonsselskapene, men er mer skeptisk til mindre revisjonsselskaper. Flere av respondentene uttaler at dette skyldes oppfatningen om at de store revisjonsselskapene har bedre interne systemer og kontroller, og at de fører en tilstrekkelig streng praksis ved revisjonen. Usikkerhet rundt revisors uavhengighet dersom et mindre revisjonsselskap reviderer årsregnskapet blir også oppgitt som en medvirkende faktor.

Både i Norge og internasjonalt har verdivurdering og nedskrivningsvurdering vært de mest omtalte forholdene basert på observasjoner fra første året med implementering for børsnoterte selskaper. I denne undersøkelsen uttrykker respondentene at hvilke forhold de vurderer som mest sentrale, er svært selskapsesifikk. Verdivurdering og nedskrivningsvurdering blir likevel hyppig trukket frem som svært sentrale forhold. Respondentene ønsker mer

informasjon om de skjønnsmessige vurderinger som har blitt lagt til grunn for utarbeidelsen av tallene i tilknytning til disse to sentrale forholdene. Inntektsføring er også nevnt som et sentralt forhold som fanger respondentenes oppmerksomhet. En bedre forklaring på inntektsføringsprinsippene og behandlingen av denne posten i regnskapet er etterspurt. Finansinstitusjonene nevner i tillegg kontantstrømmer som et sentralt forhold i forbindelse med kredittarbeidet.

Til slutt ble respondentene spurt om omtale av sentrale forhold ved revisjonen vil påvirke kommunikasjonen de har med regnskapsprodusentene. Etter erfaringene fra første år med implementering fremkommer det at kommunikasjonen har økt mellom revisor og regnskapsprodusent. Dette viser både observasjonene fra Norge og Hong Kong. Enkelte av respondentene tror imidlertid at kommunikasjonen vil forbli uendret og at det nye tillegget i beretningen kun vil være en bekreftelse på informasjon de allerede har innhentet gjennom løpende dialog med kunden. Det nevnes likevel at det nye tillegget kan ha positiv effekt på kommunikasjonen dersom det benyttes som en innfallsmetode til møtene med ledelsen.

Kapittel 6 Konklusjon og avsluttende kommentarer

Temaet for oppgaven er ISA 701 «*Kommunikasjon av sentrale forhold ved revisjonen i den uavhengige revisors beretning*». Oppgavens vinkling har vært å se på revisjonsberetningen fra et brukerperspektiv. Den tar sikte på å belyse regnskapsbrukernes synspunkter rundt det nye tillegget i revisjonsberetningen, som per dags dato kun er obligatorisk for børsnoterte selskaper, og hvorvidt regnskapsbrukerne etterspør dette tillegget også for selskaper som ikke er børsnoterte. Vi har innhentet eksterne synspunkter fra åtte regnskapsbrukere fordelt på finansinstitusjoner og investorer. Det er i tillegg gjort et dypdykk i relevant teori og forskning rundt temaet hvor formålet har vært å se på funnene i lys av dette.

Prinsipal-agent teorien er benyttet for å vise behovet for en ekstern tredjepart som bidrar til å opprettholde tillit mellom prinsipal og agent, som er henholdsvis eiere og ledelsen. I selskaper hvor eier også innehar rollen som daglig leder, er revisjon like viktig for å opprettholde tilliten mellom allmennheten og selskapet. Den andre teorien som er benyttet er forventnings- og informasjonsgapet. Dette er en av hovedgrunnene til endringene i revisjonsberetningen. Undersøkelser gjort av McEnroe & Martens viser at regnskapsbrukere har større forventning til informasjonsverdien til revisjonsberetningen enn den oppfattes å tilføre. I tillegg ønsker regnskapsbrukere å få innblikk i de skjønsmessige vurderingene som ligger bak tallene i regnskapet og de risikoområdene som fremkommer under revisjonen.

Norge, som et EØS land, er forpliktet til å implementere forordning og direktiv fastsatt av EU (Gøbel & Bøsterud). Forslag til ny revisorlov (2017) presiserer viktigheten av en internasjonal harmonisert revisjonsberetning og en mer relevant rapportering til styret (revisorforeningen, 2017). Kravet om sentrale forhold vil, i henhold til lovforslaget, bli utvidet til å være obligatorisk også for foretak av allmenn interesse. Foretak av allmenn interesse defineres i forslag til den nye revisorloven §1-2 som *“foretak som har utstedt omsettelige verdipapirer som er opptatt til handel på et regulert marked i et EØS-land, bank, kredittforetak og forsikringsforetak.”*

Vår oppfatning, etter denne studien, er imidlertid at også selskap som ikke er små etter regnskapslovens regler bør omfattes av endringen.

Ikke-børsnoterte selskaper utgjør den største delen av næringslivet i Norge både med hensyn til antall selskaper og verdiskaping (SSB; NOU 2015:10). Dette bekreftes gjennom en undersøkelse gjort av Berzins og Bøhren som viser at regnet etter størrelsesmålene omsetning, eiendeler og sysselsetting, representerer ikke-børsnoterte selskaper en betydelig større andel enn børsnoterte selskaper (Berzins & Bøhren, 2009). Tatt i betraktning den nasjonaløkonomiske betydningen av de ikke-børsnoterte selskapene bør det vurderes om de lovpålagte endringene i revisjonsberetningen for børsnoterte selskaper også er hensiktsmessig å innføre for selskapene i det unoterte segmentet. Ifølge denne undersøkelsen foreligger det en klar etterspørsel fra brukerne av regnskapet om at i alle fall de mellomstore selskapene også inkluderer omtale av sentrale forhold i revisjonsberetningen. En analyse av kommentarene fra høringsutkastet til IAASB i forbindelse med introduksjon av omtale av sentrale forhold ved revisjonen viser at det er positive tilbakemeldinger, både fra regnskapsbrukere, revisorer og andre regulerende organer (Cordos & Fulop, 2015). I forbindelse med høringsutkastet ble det kommentert følgende: “... vi vurderer at dette før eller senere bør utvides som et obligatorisk tillegg til alle reviderte selskaper. Dette skyldes at vi mener at omtale av sentrale forhold gir mer relevant informasjon for brukere.” (Cordos & Fulop, 2015, s. 150). I første omgang ser det ut til at det nye tillegget i revisjonsberetningen vil bli lovpålagt for selskaper av allmenn interesse når den nye revisorloven blir vedtatt. Dette kan skje med virkning fra 2019 eller 2020 (Kjelløkken, 2018).

Konklusjonen også etter våre undersøkelser er at det er en klar etterspørsel fra regnskapsbrukerne om at revisor, gjennom sin kommunikasjon med omverdenen, gir en økt innsikt i det arbeidet som er utført. Funnene belyser at det foreligger et gap ved at regnskapsbrukerne forventer mer med hensyn til revisjonsberetningens innhold enn det de får. Samtidig peker funnene tydelig i retning mot omtale av sentrale forhold som et svar på å redusere forventningsgapet. Funnene belyser også en klar kritikk mot revisors bruk av standardiserte avsnitt og det som oppfattes som en hovedvekt på ansvarsfraskrivelse i revisjonsberetningen. Innføringen av omtale av sentrale forhold i revisjonsberetningen er et svar på at standardsetterne imøtekommer kritikken fra omverdenen ved å gjøre endringer i det synlige sluttproduktet for de børsnoterte selskapene.

Erfaringer fra det andre året i Storbritannia viser tydelig at revisjonsberetningene er innovative og varierende ved utformingen av omtale av sentrale forhold ved revisjonen. Språket har ikke blitt gjenstand for standardisering slik mange var redde for. Det er ingen

grunn til å tro at utviklingen vil være annerledes her i Norge dersom revisjonsselskapene ser verdien av å imøtekomme regnskapsbrukernes etterspørsel etter en mer relevant og selskapsspesifikk revisjonsberetning. Tillegget i revisjonsberetningen bør anses som en gylden mulighet til økt relevans og også økt tillit som verdiskaper i beslutningssituasjoner.

Et interessant funn ved undersøkelsen omhandler regnskapsbrukernes tillit til revisors arbeid og konklusjon i revisjonsberetningen. Gjennom dybdeintervjuene med respondentene fremkom det at tilliten øker når brukerrelevansen øker. Respondentene uttrykte at økt brukernytte og transparens rundt revisors arbeid vil ha en positiv innvirkning på deres tillit til revisjonsselskapene. Et poeng som er viktig å påpeke i denne sammenheng, er muligheten det nye tillegget gir til å styrke tilliten mellom interessentene og revisorene. Internasjonalt har det vært en rekke finansskandaler som har svekket tilliten til revisjonsprofesjonen. Også Norge har hatt sine skandaler, og selv om disse ikke har vært av samme størrelsesorden, bør revisjonsselskapene likevel ikke se forbi muligheten til å skape økt tillit gjennom det nye tillegget i beretningen.

6.1 Begrensning i forskning

På grunn av tidsmessige og ressursmessige årsaker ble respondentene valgt fra nærområdet. Studien er kvalitativ med kun åtte respondenter. Konsekvensen av dette er at overførbarheten av funnene er begrenset. I forbindelse med oppgaven ble det segmentert grupper av respondenter som kunne belyse problemstillingen fra ulike perspektiver. Disse regnskapsbrukere ble delt inn i kredittgivere (banker og kredittinstitusjoner), investorer og eiere. Det viste seg at eiere av mellomstore bedrifter i øvre sjikt på Sørlandet er svært vanskelig å komme i kontakt med. De fleste av disse selskapene som vi var interessert i var i tillegg eid av andre selskapet slik at det var vanskelig å kontakte de bakenforliggende eierne. Dermed har vi dessverre ikke noen synspunkter fra eiernes side med i undersøkelsen. Dette kunne tilført oppgaven ytterligere nyanser i form av andre kost-nyttevurderinger enn kun sett fra et kredittgiver- og investorperspektiv.

Det har blitt gjort en del forskning på kvaliteten av revisjonsberetningen, likevel har forskningen etter de siste endringene i revisjonsberetningen vært svært begrenset. En mulig årsak til dette er at det fortsatt er på et tidlig stadium i utviklingsprosessen rundt implementeringen, og at det således vil ta tid før det tydeligere fremkommer klare signaler og

erfaringer rundt det nye tillegget i revisjonsberetningen. Dette bekreftes til en viss grad gjennom denne undersøkelsen ved at det er få respondenter som har sett en revisjonsberetning hvor omtale av sentrale forhold ved revisjonen er inkludert. Årsaken til dette ble oppgitt til å være at selskapet hvor respondenten er ansatt ikke har børsnoterte kunder i porteføljen, eller at respondenten ikke har ansvaret for selskapets børsnoterte kunde. Vi har likevel en antagelse om at flere av respondentene hadde hatt mer kunnskap og innsikt rundt temaet dersom undersøkelsen hadde vært gjennomført på et senere stadium i utviklingsprosessen.

6.2 Videre forskning

Omtale av sentrale forhold ved revisjonen er kun i startfasen i Norge og det blir svært spennende å se om det utgjør en forskjell i fremtiden. Svarene respondentene har avgitt indikerer at det er positive holdninger knyttet til den nye revisjonsberetningen, og at den etterspørres av brukerne også for store og mellomstore selskaper som ikke er børsnoterte. Det pekes imidlertid på risikoen for at dette avsnittet i revisjonsberetningen også blir gjenstand for standardisering. I denne oppgaven henvises det blant annet til erfaringer fra Storbritannia hvor omfattende undersøkelser har vist en positiv utvikling som er preget av kontinuerlig forbedring av omtalen av de sentrale og selskapsesifikke forholdene. Her i landet har Den norske Revisorforeningen kun erfaringer fra det første året etter innføringen av omtale av sentrale forhold i revisjonsberetningen. Det kunne derfor være interessant å se på hvordan dette har blitt implementert og utført i etterfølgende år. En slik undersøkelse kan ha en rekke ulike angrepsvinkler, men som nevnt kunne den vært spisset inn mot å undersøke utviklingen og hvorvidt avsnittet standardiseres med tiden.

Funnene i denne studien belyser at flere av regnskapsbrukerne har større tillit til store revisjonsselskaper sammenlignet med mindre revisjonsselskaper. Videre forskning knyttet til dette funnet kan dermed være å undersøke om en utvidet selskapsesifikk rapportering i det segmentet hvor mindre og mellomstore revisjonsselskaper er representert, kan styrke tilliten til denne revisorkategorien.

Vår studie har et begrenset utvalg som følge av tids- og ressursmessige årsaker. For videre forskning kan det være interessant å inkludere flere av selskapenes interessentgrupper for å tilføre undersøkelsen et enda bredere brukerperspektiv. Videre forskning som også kan bygge på våre funn, kan være å se om omtale av sentrale forhold i fremtiden vil bli tatt i bruk uten

lovpålagt regulering også for andre selskaper i Norge som følge av etterspørsel fra regnskapsbrukere. Det vil i denne sammenheng være interessant å undersøke hvilken påvirkning dette vil ha på regnskapsbrukernes opplevde brukernytte og beslutninger.

Litteraturliste

Bøker

Arens, A. A., Elder, R. J., Beasley, M. S., & Hogan, C. E. (2017). *Auditing and Assurance Services* (Global 16. ed.). Pearson.

Baksaas, K.M. & Stenheim, T. (2015). *Regnskapsteori*. Oslo: Cappelen Damm Akademiske.

Busch, T. Vanebo J.O. & Dehlin, E. (2010). *Organisasjon og organisering*. Oslo: Universitetsforlaget.

Christoffersen, L., Johannessen, A. & Tufte, P. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag*. Oslo: Abstrakt forlag.

Gulden, B.P. (2010). *Revisjon teori og metode*. Cappelen Damm.

Gulden, B.P. (2015). *Den eksterne revisor*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Jacobsen, D.I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Langli, J.C. & Tellefsen, J.T. (2005). *Årsregnskapet*. Oslo: Gyldendal Akademisk

The Institute of Chartered Accountants in England & Wales (2005). *Agency theory and the role of audit*. The Institute of Chartered Accountants in England & Wales

The International Federation of Accountants (IFAC). (2011). *Enhancing the Value of Auditor Reporting: Exploring Options for Change* [Brosjyre]. New York: IFAC.

The International Federation of Accountants (IFAC). (2012). *Invitation to Comment: Improving The Auditor's Report* [Brosjyre]. New York: IFAC.

Artikler og rapporter

Asare, K. S. & Wright, M. A. (2012). Investors', Auditors', and Lenders' Understanding of the Message Conveyed by the Standard Audit Report on the Financial Statements. *Accounting Horizons*, 26(2), 193-217. DOI: 10.2308/acch-50138

Asklund, A. (2016). Ny revisorlov – betydelige endringer. *Revisjon og regnskap*. Hentet fra <https://www.revregn.no/i/2016/5/revisjon-05-2016-498>

Ball, R. (2009). Market and Political/Regulatory Perspectives on the Recent Accounting Scandals. *Journal of Accounting Research*, 47(2). 284- DOI: 10.1111/j.1475-679X.2009.00325.x

Ball, R. (2012). International Financial Reporting Standards (IFRS): pros and cons for investors. *Accounting and Business Research*, 36(1). 5-27, DOI: 10.1080/00014788.2006.9730040

Berzins, B. & Bøhren, Ø. (2009). Unoterte aksjeselskaper er viktige, utforskede og spesielle. *Praktisk økonomi og finans*, 2009(2), s. 65-76. Hentet fra <http://home.bi.no/oyvind.bohren/work/nat-ref/14-pof-2-2009-7.pdf>

Brown, P. & Tarca, A. (2011). A commentary on issues relating to the enforcement of International Financial Reporting Standards in the EU. *European Accounting Review*, 14(1), 181-212, DOI: 10.1080/0963818042000338997

Christensen, B., Glover, S & Wolfe, C. (2014). Do Critical Audit Matter Paragraphs in the Audit Report Change Nonprofessional Investors' Decision to Invest? *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 33(4), 71-93. Doi: 10.2308/ajpt-50793

Church, K. B., Davis, M. S. & McCracken, A. S. (2008). The Auditor's Reporting Model: A Literature Overview and Research Synthesis. *Accounting Horizons*, 22(1), 69-90. Doi: 10.2308/acch.2008.22.1.69

Cordos, G & Fulop, M. (2015). Understanding audit reporting changes: introduction of Key Audit Matters. *Accounting and Management Information Systems*, 14(1), 128-152. Hentet fra: <https://search.proquest.com/openview/7855ca31750496ecce9f1dedf26f8284/1?pq-origsite=gscholar&cbl=136194>

Financial Reporting Council (FRC). (2016). *Extended Auditor's reports: A further review of experience*. Hentet fra <https://www.frc.org.uk/getattachment/76641d68-c739-45ac-a251-cabbfd2397e0/Report-on-the-Second-Year-Experience-of-Extended-Auditors-Reports-Jan-2016.pdf>

Francis, J. (2011). A Framework for Understanding and Researching Audit Quality. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 30(2), 125-152, Doi: 10.2308/ajpt-50006

Gambler, A. & Jeffrey, N. (2016). The Future of Audit. IFAC. Hentet fra: <http://www.ifac.org/global-knowledge-gateway/audit-assurance/discussion/future-audit> (01.02.18)

Gold, A. Gronewold, U. & Pott, C. (2012). The ISA 700 Auditor's Report and the Audit Expectations Gap – Do Explanations Matter? *International Journal of Auditing*, 16, 286-307. Doi: 10.1111/j.1099-1123.2012.00452.x

Gray, G., Turner, J., Coram, P & Mock, T. (2011) Perceptions and Misperceptions Regarding the Unqualified Auditor's Report by Financial Statement Preparers, Users, and Auditors. *Accounting Horizons*, 25(4), 659-684. Doi: 10.2308/acch-50060

Grossman, S & Hart, O. (1983). An Analysis of the Principal-Agent Problem. *Econometrica*, 51(1), 7-25. URL: <http://www.jstor.org/stable/1912246>. Hentet: 07.02.2018

Knudsen, E. (2017). Forslag til ny revisorlov. *Revisjon og regnskap*. Hentet fra <https://www.revregn.no/i/2017/6/revisjon-06-2017-1334>

Kvifte, S. & Kristiansen, M. (2017). Børsnoterte foretaks IFRS-rapportering: Observasjoner fra praksis. *Revisjon og regnskap*, 2017(7), 29-35. Hentet fra <https://www.revregn.no/asset/pdf/2017/7-29-35.pdf>

Kvifte, S., Oppi, N.S. & Hansen, P.M. (2014). Undervurderer regnskapsprodusentene betydningen av årsregnskapsrapporteringen? *Magma*. Hentet fra <https://www.magma.no/undervurderer-regnskapsprodusentene-betydningen-av-arsregnskapsrapporteringen>

Manoel, J., & Quel, L. F. (2017). Innovation in the International Standards for the New Independent Audit Report. *Journal on Innovation and Sustainability*. *RISUS ISSN 2179-3565*, 8(1), 130-143.

McEnroe, J. & Martens, S. (2001). Auditors' and investors' Perceptions of the "Expectation Gap", *Accounting Horizons*, 15(4), 345-358. <https://doi.org/10.2308/acch.2001.15.4.345>

Milgrom, P. & J. Roberts. (1992). *Economics, Organization and Management*. Englewood Cliffs. Prentice Hall.

Mock, J, T., Bédard, J., Coram, J, P., Davis, M, S., Espahbodi, R. & Warne, C, R. (2013). The Audit Reporting Model: Current Research Synthesis and Implications. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, 32(1), 323-351. DOI: 10.2308/ajpt-50294

Myrtveit, I & Nygaard, A. (2001). Eierskap og lederlønninger i norsk næringsliv – spiller det egentlig noen rolle? *Magma*. Hentet fra <https://www.magma.no/eierskap-og-lederloenninger-i-norsk-naeringsliv-spiller-det-egentlig-noen-rolle>

Norges Bank. (2017). *Det norske finansielle system*. Hentet fra https://static.norges-bank.no/contentassets/b61eb85db69a4a5aaf298f57cea0972b/det-norske-finansielle-systemet_2017.pdf?v=08/02/2017130908&ft=.pdf

Porter, B. (1993). An empirical study of the audit expectation-performance gap. *Accounting and Business Research*, 24(93), 49–68. Doi:10.1080/00014788.1993.9729463

PwC Singapore. (2017). *Enhanced auditor's report: survey of first year experience in Singapore*. Hentet fra <https://www.pwc.com/sg/en/publications/assets/enhanced-auditor-report-201709.pdf>

Rafen, N. (2016). Ny og mer relevant revisjonsberetning fra 2016. *Magma*. Hentet fra <https://www.magma.no/ny-og-mer-relevant-revisjonsberetning-fra-2016>

Ross, S. (1973). The Economic Theory of Agency: The Principal's Problem. *The American Economic Review*, 63(2), 134-139. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/1817064>

Røsok, K.O. (2017). Vil ny regnskapslov gi internasjonalt sammenlignbare regnskaper? *Magma*. Hentet fra <https://www.magma.no/vil-ny-regnskapslov-gi-internasjonalt-sammenlignbare-regnskaper1>

Schilder, A (2015). Tony Dale Memorial Lecture. Forelesning presentert, i Auckland New Zealand. Hentet fra: <http://www.ifac.org/news-events/2015-11/future-relevance-audit>

Simnett, R., & Huggins, A. (2014). Enhancing the Auditor's Report: To What Extent is There Support for the IAASB's Proposed Changes? *Accounting Horizons*, 28(4), 719-747. Doi: 10.2308/acch-50791

Soltani, B. (2014). The Anatomy of Corporate Fraud: A Comparative Analysis of High Profile American and European Corporate Scandals. *J Bus Ethics* 120. 251-274. Doi: 10.1007/s10551-013-1660-z

Stortingsmeldinger

NOU 2015:10. *Lov om regnskapsplikt*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-10/id2425387/>

NOU 2008:12. *Revisjonsplikten for små foretak*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2008-12/id520230/>

NOU 1997:9. (1997) *Om revisjon og revisorer*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-1997-9/id116290/>

Ot.prp. nr. 78 (2008-09) *Om lov om endringer i revisorloven og enkelt andrelover*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-78-2008-2009-/id556147/>

Lover

Aksjeloven. (1997). Lov om aksjeselskaper av 13. juni 1997 nr. 44. Hentet fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-06-13-44/*#*

Internasjonal revisjonsstandard 320 Vesentlighet ved planlegging og gjennomføring av en revisjon. Hentet fra: <https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-320-vesentlighet-ved-planlegging-og-gjennomforing-av-en-revisjon.pdf>

Internasjonal revisjonsstandard 700 (Revidert) Konklusjon og rapportering om regnskaper. Hentet fra: <https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-700-revidert-konklusjon-og-rapportering-om-regnskaper.pdf>

Internasjonal revisjonsstandard 701 Omtale av sentrale forhold ved revisjon i den uavhengige revisors beretning. Hentet fra: <https://www.revisorforeningen.no/fag/standarder-og-veiledninger/revisjon-av-arsregnskap/>

Internasjonal revisjonsstandard 705 (revidert) Modifikasjoner i konklusjonen i den uavhengige revisors beretning. Hentet fra: <https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-705-revidert-modifikasjoner-i-konklusjonen-i-den-uavhenige-revisors-beretning.pdf>

Internasjonal revisjonsstandard 706 (revidert) Presiseringsavsnitt og avsnitt om “andre forhold” i den uavhengige revisors beretning.

Hentet fra:

<https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-706-revidert-presiseringsavsnitt-og-avsnitt-om-andre-forhold-i-den-uavhengige-revisors-beretning.pdf>

Revisorloven. (1999). Lov om revisjon og revisorer av 15. januar nr.2. Hentet fra:

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-01-15-2>

Nettsider

Altinn. (2017). *Årsberetning*. Hentet fra <https://www.altinn.no/starte-og-drive/regnskap-og-revisjon/regnskap/arsberetning/>

Altinn. (2018). *Årsregnskap*. Hentet fra <https://www.altinn.no/starte-og-drive/regnskap-og-revisjon/regnskap/arsregnskap/>

Gøbel, A & Bøsterud, C. (2014). *EUs revisjonspakke*. Hentet fra <http://www.ey.com/no/no/services/assurance/ey-european-union-audit-reform>

Hillier, D. (2016). *Expanded audit reports are a hit*. Hentet fra <https://www.pwc.co.uk/finance/assurance/expanded-audit-reports-are-a-hit.html>

International Federation of Accountants (IFAC). (2009). *ISA Module - Introduction to the Clarity Project*. Hentet fra <https://www.ifac.org/publications-resources/isa-module-introduction-clarity-project>

International Federation of Accountants (IFAC). (2015). *Auditor Reporting- Key Audit Matters*. Hentet fra https://www.ifac.org/system/files/meetings/files/Supplement_to_Agenda_Item_D_Auditor-Reporting-Key_Audit_Matters-final.pdf

KPMG. (2017). *Krav til innhold i årsberetning*. Hentet fra <https://verdtavite.kpmg.no/krav-til-innhold-i-aarsberetningen/?s>

KPMG. (2018). *Krav til innhold i årsrapporten - små foretak*. Hentet fra <https://verdtavite.kpmg.no/krav-til-innhold-i-aarsberetningen-smaa-foretak/?s>

Næringslivets hovedorganisasjon. (2018). *SMB og eiere*. Hentet fra <https://www.nho.no/Politikk-og-analyse/SMB/>

Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). (2011). *PCAOB Discussed Changes to the Auditor's Reporting Model in Preparation for Concept Release*. Hentet fra https://pcaobus.org/News/Releases/Pages/03222011_AuditorsReportingModel.aspx

Revisorforeningen. (2016). *Den mest betydningsfulle endringen i revisors rapportering på flere tiår*. Hentet fra <https://www.revisorforeningen.no/fag/nyheter/den-mest-betydningsfulle-endringen-i-revisors-rapportering-pa-flere-tiar/>

Revisorforeningen. (2017). *Forslag til ny revisjonslovgivning – en rask innføring*. Hentet fra <https://www.revisorforeningen.no/fag/ny-revisorlovgivning/nyheter-ny-revisorlov/forslag-til-ny-revisjonslovgivning--en-rask-innforing/>

Revisorforeningen. (2017). *Revisors rapportering*. Hentet fra <https://www.revisorforeningen.no/fag/ny-revisorlovgivning/nyheter-ny-revisorlov/revisors-rapportering/>

Revisorforeningen. (2017). *DnR-Dagen 2017- en oppsummering*. Hentet fra <https://www.revisorforeningen.no/kundesider/min-side/medlemsinformasjon/oppsummering-av-dnr-dagen-2017/>

Revisorforeningen. (2017). *Ny revisjonsberetning. Erfaring fra første år*. Hentet fra https://www.revisorforeningen.no/contentassets/8f28a345af6c4b9ba9a22230fd88888a/ny-revisjonsberetning--erfaringer_ny.pdf

Revisorforeningen. (2018). *Revisors oppgaver og ansvar*. Hentet fra

<https://www.revisorforeningen.no/fag/ny-revisorlovgivning/nyheter-ny-revisorlov/revisors-oppgaver-og-ansvar/>

Revisorforeningen. (2018). *Standarder og veiledninger*. Hentet fra <https://www.revisorforeningen.no/fag/standarder-og-veiledninger/>

Statistisk sentralbyrå. (2018). *Virksomheter*. Hentet fra <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/statistikker/bedrifter/aar>

The International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). (2018). *Om IAASB*. Hentet fra <https://www.iaasb.org/about-iaasb>

Vedlegg 1: Intervjuguide kredittinstitusjon

Del 1 - Innledning

1) Hva er din bakgrunn og erfaring?

Del 2 - Kapitalforvaltning

2) Hvor stort er fokuset på årsregnskapet til selskaper?

3) Hvor stort er fokuset på noteinformasjonen i årsregnskapet?

4) Er det andre informasjonskilder som dere er opptatt av i tillegg til årsregnskapet?

5) I hvilken grad benytter dere revisjonsberetninger i arbeidet?

6) Hvor viktig er revisjonsberetningen i avgjørelsen om en bedrift får innvilget kreditt?

7) I denne sammenheng, har du erfaring med at en avvikende revisjonsberetning har medført at dere ikke har investert eller gitt kreditt?

Del 3 - Synspunkter og erfaringer vedrørende nåværende revisjonsberetning

8) Hvordan opplever du utformingen av revisjonsberetningen med hensyn til innhold og språk?

9) Opplever du at revisjonsberetningen gir tilstrekkelig informasjon til regnskapsbrukerne?

10) Har du som regnskapsbruker full tillit til revisors arbeid og de vurderingene som ligger bak konklusjonen i revisjonsberetningen?

11) I tilfeller ved normalberetning, har du likevel følt det nødvendig å ta kontakt med ledelsen eller revisor for å få utdypende informasjon om årsregnskapet?

Del 4 - Endret revisjonsberetning ISA 701 (hoveddel)

12) Hva er dine tanker om at revisjonsberetningen blir mer selskapsspesifikk?

13) Hvilken betydning tror du det vil ha for kredittinstitusjonene dersom ikke-børsnoterte selskapers revisjonsberetning blir mer selskapsspesifikk?

14) Tror du at omtale av sentrale forhold ved revisjonen for ikke-børsnoterte selskaper vil endre brukernytten av revisjonsberetningen?

15) Vil innføringen av omtale av sentrale forhold ved revisjonen medføre at du som regnskapsbruker vil få økt tillit til revisors arbeid og de vurderingen som ligger bak konklusjonen i revisjonsberetningen?

16) Tror du innføring av omtale av sentrale forhold i revisjonsberetningen vil kunne benyttes som et supplement for å fylle informasjonsbehovet man får gjennom en-til-en-møtene?

17) Tror du omtale av sentrale forhold ved revisjonen hos ikke-børsnoterte selskaper kan endre fokuset fra årsregnskap til revisjonsberetning?

Forhold som blir hyppigst inntatt i revisors beskrivelse av sentrale forhold ved revisjonen:

- Verdivurdering/nedskrivningsvurdering
- Inntektsføring
- Avsetninger
- Oppkjøp
- Skatt

18) Hva vil du trekke frem som mest sentralt i en sak som omhandler kredittytelse til et selskap?

19) Vil innføringen av omtale av sentrale forhold ved revisjonen ha en påvirkning på kommunikasjonen mellom kredittinstitusjonene og selskapene?

Del 5 - Avslutning

20) Er det noe du ønsker å tilføye knyttet til temaet rundt revisjonsberetning og omtale av sentrale forhold ved revisjonen?

Vedlegg 2: Intervjuguide investor

Del 1 - Innledning

1) Hva er din bakgrunn og erfaring?

Del 2 - investering

2) Hvor stort er fokuset på årsregnskapet til selskaper?

3) Hvor stort er fokuset på noteinformasjonen i årsregnskapet?

4) Er det andre informasjonskilder som dere er opptatt av i tillegg til årsregnskapet?

5) I hvilken grad benytter dere revisjonsberetninger i arbeidet?

6) Hvor viktig er revisjonsberetningen i avgjørelsen om å foreta en investeringsbeslutning?

7) I denne sammenheng, har du erfaring med at en avvikende revisjonsberetning har medført at dere ikke har investert?

Del 3 - Synspunkter og erfaringer vedrørende nåværende revisjonsberetning

- 8) Hvordan opplever du utformingen av revisjonsberetningen med hensyn til innhold og språk?
- 9) Har du som regnskapsbruker full tillit til revisors arbeid og de vurderingene som ligger bak konklusjonen i revisjonsberetningen?
- 10) Opplever du at revisjonsberetningen gir tilstrekkelig informasjon til regnskapsbrukerne?
- 11) I tilfeller ved normalberetning, har du likevel følt det nødvendig å ta kontakt med ledelsen eller revisor for å få utdypende informasjon om årsregnskapet?

Del 4 - Endret revisjonsberetning ISA 701 (hoveddel)

- 12) Hva er dine tanker om at revisjonsberetningen blir mer selskapsspesifikk?
- 13) Hvilken betydning tror du det vil ha for investorer dersom ikke-børsnoterte selskapers revisjonsberetning blir mer selskapsspesifikk?
- 14) Tror du at omtale av sentrale forhold ved revisjonen for ikke-børsnoterte selskaper vil endre brukernytten av revisjonsberetningen?
- 15) Vil innføringen av omtale av sentrale forhold ved revisjonen medføre at du som regnskapsbruker vil få økt tillit til revisors arbeid og de vurderingene som ligger bak konklusjonen i revisjonsberetningen?
- 16) Tror du innføring av omtale av sentrale forhold i revisjonsberetningen vil kunne benyttes som et supplement for å fylle informasjonsbehovet som man får gjennom en-til-en-møtene?
- 17) Tror du omtale av sentrale forhold ved revisjonen hos ikke-børsnoterte selskaper kan endre fokuset fra årsregnskap til revisjonsberetning?

Forhold som blir hyppigst inntatt i omtale av sentrale forhold ved revisjonen:

- Verdivurdering/nedskrivningsvurdering
- Inntektsføring
- Avsetninger
- Oppkjøp
- Skatt

18) Hva vil du trekke frem som mest sentralt i en sak som omhandler en investeringsbeslutning?

19) Vil endringen ha en påvirkning på kommunikasjonen mellom investorer og selskapene?

Del 5 - Avslutning

20) Er det noe du ønsker å tilføye knyttet til temaet rundt revisjonsberetning og omtale av sentrale forhold ved revisjonen?

Vedlegg 3: Refleksjonsnotat Amina Ømer

Som en avsluttende del av masterutdanningen i regnskap og revisjon ved Handelshøyskolen i Universitet i Agder ble denne masteroppgaven skrevet sammen med en medstudent. Vi har valgt å skrive om den siste endringen i revisjonsberetningen og ISA 701 fra et brukerperspektiv. På nåværende tidspunkt er den pålagt for alle børsnoterte selskaper. Vi er interessert i å finne ut om dette avsnittet er noe som også kunne være relevant for ikke-børsnoterte selskaper, som utgjør mesteparten av norsk næringsliv. Vi har henvendt oss til ulike regnskapsbrukere for å få et bredere spekter av perspektiv. Hovedsakelig ble det kontaktet kredittinstitusjoner og investeringsselskaper. Det ble til sammen åtte respondenter som belyste oss om deres tanker, forståelse og brukernytten rundt omtale av sentrale forhold.

Funnene våre viser at samtlige respondenter både fra kredittinstitusjoner og investeringsselskaper er positive til den nye endringen i revisjonsberetningen. De mener at dette kan være relevant også for selskaper som ikke er børsnoterte, men da av en betydelig størrelse. Respondentene var entydige om at revisjonsberetningen som den er nå inneholdt mye standardtekst og ikke var brukervennlig. Respondentene så på revisjonsberetningen som enten normal eller avvikende uten å lese gjennom hele dokumentet. Vi fikk også belyst at respondentene ikke helt visste hva revisor gjorde under revisjonen av et årsregnskap. Dermed er konklusjonen at omtale av sentrale forhold er etterspurt av regnskapsbrukere. Dette avsnittet vil kunne bidra til å øke brukernytten av revisjonsberetningen i forhold til bruken per dags dato.

Internasjonalisering er sentralt i revisjonsbransjen. Alle børsnoterte selskaper i Norge er pålagt å følge regnskapsspråk som er internasjonalt, IFRS. I følge Deloitte er formålet med IFRS å regulere regnskapsopplysningene som internasjonale selskaper legger frem, slik at det er enklere å samarbeide tvers av landegrenser. I denne oppgaven er det benyttet ISA i henhold til revisors rapportering. Det gjelder ISA 700-serien i tillegg til ISA 701 som er omtale av sentrale forhold ved revisjonen. Disse internasjonale revisjonsstandardene gir veiledninger og maler til revisors arbeid. Fokuset på masterfagene som Finansregnskap 4 og Finansregnskap 5 har vært IFRS, slik at det har gitt dybden i regnskapsføring av børsnoterte selskaper internasjonalt sett. I revisjon 1 og 2 ble vi godt kjent med de internasjonale

revisjonsstandardene (ISAene). Oppgaven tar i sikte internasjonale erfaringer. Det er henvist til observasjoner ved benyttelse av ISA 701 blant Storbritannia, Hong Kong og Singapore.

Endringen i revisors rapportering er et eksempel på revisjonens innovasjonsevne. Den nye endringen i revisjonsberetningen viser at profesjonen stadig er i utvikling og jobber for at regnskapsbrukere skal få mest mulig nytte av arbeidet som revisor gjør, til å ta viktige beslutninger. Hvordan effekt denne endringen kommer til å ha i Norge er fortsatt tidlig å si. Sammenlignet med erfaringer fra andre land i Europa kan vi forvente en positiv utvikling og økt brukernytte av revisjonsberetningen. Et annet tema som er svært dagsaktuelt er digitalisering. Forsvinner regnskapsførere og revisorer i nærmeste fremtid på grunn av robotisering? Det er nye selskaper som oppstår som krever mer teknologiforståelse av revisor. I takt med denne endringen investerer de største revisjonsselskapene i teknologi og omstiller seg for å møte de utfordringene og nye problemstillinger økende grad av digitalisering medfører. Dette viser at revisjonsbransjen utvikler seg i takt med etterspørsel og behov fra samfunnet.

Ansvarlighet er svært sentralt for revisjon og tillit er grunnmuren. Revisor som samfunnets tillitsperson reviderer årsregnskapet i henhold til gjeldene lover og regler. Det er veiledende standarder som revisor følger, i tillegg til regler for etikk som er utarbeidet av Den norske Revisorforeningen. Jobben revisor utfører er svært viktig for å opprettholde tilliten i det finansielle markedet. Det at et årsregnskap er revidert betyr at en annen uavhengig profesjonell tredjepart har gjennomgått dette for å se om dette er i samsvar med virkeligheten uten vesentlig feil. Dette gir brukerne ekstra informasjonskilde som de kan basere sine beslutninger på. Hvis denne jobben ikke utføres på en ansvarlig måte kan revisor bli erstatningsansvarlig for skaden som er påført partene. I følge revisorloven må yrket praktiseres i tre år i tillegg til høyere utdanning før en kan bli registrert eller statsautorisert revisor. Dette viser at ansvarlighet tas svært alvorlig i profesjonen.

I løpet av halvåret med masteroppgave har jeg lært mye. Noe å trekke frem er definitivt disponering av tid, samarbeid og kreativitet. Når man har hele fem måneder til disposisjon har det vært nødvendig å sette delmål og tidsfrister for å nå hovedmålet som er å få til en interessant masteroppgave innen leveringsfristen. Noen ganger har vi vært for optimistiske og andre ganger har vi ikke utfordret oss nok. Det har vært veldig lett å samarbeide med min

medstudent og vi har jobbet både sammen og hver for oss gjennom perioden. Det har vært nødvendig å være kreativ på utformingen av oppgaven og ved anskaffelse av respondenter. Det har vært en krevende prosess å finne respondenter som er relevante for problemstillingen vår.

Det har vært svært interessant å dykke ned i et tema som er dagsaktuell i revisjonsbransjen så grundig. Jeg har blitt tryggere på mine kommunikasjonsevner både skriftlig og muntlig gjennom å ta henvendelser til potensielle respondenter, formulere spørsmål og ikke minst analytiske evner brukt til å skrive en omfattende oppgave. Vi har vært heldige med veileder som har kommet med gode synspunkter og har vært tilgjengelig under hele prosessen. Jeg vil avslutte med å si at det har vært en svært lærerik prosess som har fått meg til å reflektere over sluttproduktet av en revisjon. Jeg må takke for all den kunnskapen dette fantastiske universitetet og Handelshøyskolen har gitt meg. Nå gleder jeg meg til å gå ut i arbeidslivet som en fersk revisor og utvikle meg enda mer.

Vedlegg 4: Refleksjonsnotat Malene Lauve Irgens

Temaet for oppgaven er ISA 701 «*Kommunikasjon av sentrale forhold ved revisjonen i den uavhengige revisors beretning*». Oppgavens vinkling har vært å se på revisjonsberetningen fra et brukerperspektiv. Den tar sikte på å belyse regnskapsbrukernes synspunkter rundt det nye tillegget i revisjonsberetningen, som per dags dato kun er obligatorisk for børsnoterte selskaper, og hvorvidt regnskapsbrukerne etterspør denne endringen også for selskaper som ikke er børsnoterte. Vi har derfor henvendt oss til åtte regnskapsbrukere for å synliggjøre deres synspunkter på innføringen av omtale av sentrale forhold ved revisjonen. Det ble blant annet fokusert på den nåværende revisjonsberetningens brukernytte sammenlignet med hvordan regnskapsbrukerne oppfatter brukernytten av den nye revisjonsberetningen hvor revisors omtale av sentrale forhold ved revisjonen er inntatt som følge av ISA 701.

Denne undersøkelsen indikerer at det foreligger et forventningsgap mellom regnskapsbrukerne og revisors kommunikasjon i revisjonsberetningen. Det er klare antydninger til at regnskapsbrukerne ønsker og forventer mer av revisors kommunikasjon i revisjonsberetningen enn det revisor faktisk kommuniserer. Funnene i denne undersøkelsen peker på omtale av sentrale forhold som et svar på å redusere forventningsgapet. Funnene belyser også at det foreligger stor enighet blant respondentene om at revisjonsberetningen tilfører lite verdi til brukere av regnskapet, foruten bekreftelsen om årsregnskapet inneholder vesentlige feil. Kritikken er særlig rettet mot bruk av standardisert tekst og det enkelte respondenter beskriver som hovedvekt på ansvarsfraskrivelse fra revisors side. Undersøkelsen belyser således et interessant poeng at det nye tillegget i revisjonsberetningen kan være en god mulighet for revisjonsselskapene til økt relevans og også økt tillit som verdiskaper i beslutningssituasjoner.

Etter å ha gjennomgått resultatene fra undersøkelsen er konklusjonen at det foreligger en klar etterspørsel fra regnskapsbrukerne om at det nye tillegget i revisjonsberetningen også skal innføres for selskaper som ikke er børsnoterte. Regnskapsbrukernes respons indikerer at den nye revisjonsberetningen er særlig etterspurt for store og mellomstore selskaper etter dagens regnskapslov. I slike selskaper er det særlig aktuelt med omtale av sentrale forhold når det foreligger separering av eierskap og ledelse, og når virksomheten er så stor at antallet interessenter og kompleksiteten øker.

Denne undersøkelsen belyser meningene til to sentrale grupper av regnskapsbrukere; investorer og kredittinstitusjoner. Begge gruppene er påvirket av internasjonale faktorer som må hensyntas i driften av virksomheten. Spesielt kredittinstitusjonene er preget av påvirkning fra internasjonale forhold, blant annet som følge av at Norge, som et EØS-land, er pålagt å adoptere direktivene som innføres. I tillegg må de ta hensyn til at markedskonkurransen i stadig større grad blir preget av internasjonalisering. Dette innebærer at kundene kan se til andre aktører for finansiering og forvaltningstjenester på det internasjonale markedet.

Revisjonsbransjen er også i stor grad påvirket av internasjonalisering. Det er de internasjonale standardene (ISA) som benyttes i forbindelse med lovpålagt revisjon, noe som er med på å gi den norske revisjonsutøvelsen et internasjonalt preg. Den nye revisorloven, som trolig innføres med virkning fra 2019 eller 2020, viser også at revisjonsbransjen i Norge i større grad beveger seg bort fra særnorske krav, og styrer i retning av internasjonalisering ved at lovreglene skal være i tråd med EU-reglene. For revisjonsberetningen har det vært presisert og vektlagt at denne skal harmonisere med internasjonale krav og standarder. Dette har så langt medført innføringen av ISA 701 som er pålagt for de børsnoterte selskapene.

Erfaringene rundt temaet som det refereres til i denne undersøkelsen har et bredt internasjonalt perspektiv, hvor det blant annet foreligger dokumentasjon fra Storbritannia, Kina og Singapore. I undersøkelsen er det også inkludert og referert til en rekke artikler som er basert på utenlandsk forskning.

Revisjonsbransjen har de siste årene møtt stadig nye utfordringer som følge av teknologiske utviklinger. Dette innebærer at revisjonsselskapene må ha evne til å omstille seg samt gjøre nødvendige investeringer for å kunne hevde seg i markedet. Digitalisering gjør det mulig å automatisere flere deler av revisjonsprosessen. Arbeidsoppgaver som tidligere var svært tidkrevende, vil nå kunne gjennomføres i løpet av et øyeblikk ved hjelp av teknologien. Revisjonsselskaper som holder seg oppdatert og investerer i teknologiske nyvinninger vil kunne oppnå et betydelig konkurransefortrinn i markedet. I takt med at stadig flere av revisors arbeidsoppgaver blir gjennomført av datamaskiner er det samtidig viktig at revisjonsselskapene har fokus på å fornye seg med tanke på hvilke produkter de leverer, hvordan de leverer samt hvem de leverer til. Med hensyn til revisjonsberetningen er det viktig at denne er ferskvare og relevant for brukerne av regnskapet. Innføringen av ISA 701 er således et eksempel på en innovativ endring iverksatt av profesjonens standardsettere for å tilby markedet og brukerne et relevant og etterspurt produkt

Fra Revisorloven § 1-2 følger det at revisor skal være allmennhetens tillitsperson. Dette innebærer at revisor innehar integritet, objektivitet og aktsomhet i sin virksomhet. Den uavhengige revisors bekreftelse benyttes av regnskapsbrukerne i ulike beslutningssituasjoner, og de er dermed avhengige av å kunne basere sine økonomiske beslutninger på informasjon som er troverdig og reell. Det er dermed svært viktig at revisor er bevisst sitt ansvar rundt bekreftelsen av den økonomiske informasjonen. Det er en rekke velkjente eksempler hvor brukerne av regnskapet har blitt ført bak lyset som følge av at regnskapsprodusenten bevisst har fremlagt uærlig og uriktig informasjon. Samtidig har revisor trådt ut av sitt ansvarsområde som samfunnets tillitsperson ved ikke å gjennomføre revisjonen i henhold til god revisjonsskikk og opplyse om misligheter. Dette omfatter ikke kun internasjonale skandaler ettersom det også foreligger velkjente eksempler på uredelighet her i Norge. Dette kan ha store konsekvenser for både sentrale aktører og for samfunnet som helhet. I slike tilfeller kan revisor bli møtt med sanksjoner fra samfunnet som kan innebære inndragelse av bevilgning til å praktisere revisjonsvirksomhet samt erstatningskrav. At revisor er sitt ansvar bevisst i rollen som samfunnets tillitsperson, og avgir riktig informasjon i revisjonsberetningen som interessentene kan legge til grunn for sine økonomiske beslutninger, utgjør dermed en svært viktig samfunnsmessig funksjon.